

Problémy institutu vazby

Problems of institute custody

Část první:

ÚVOD

Vazba není trest

Jako téma své rigorosní práce jsem vybral téma Problémy institutu vazby. Po tomto obecném úvodu bych chtěl nejprve objasnit pojem a účel vazby a stručně nastínit její základní principy a zásady. Dále se věnovat historickému vývoji tohoto institutu na našem území od roku 1873 do současnosti, včetně podrobného rozboru tzv. velké novely trestního řádu č. 141/1961 Sb., provedené zákonem č. 265/2001 Sb.

V další části své rigorosní práce se budu věnovat úpravě vazby *de lege lata*, jednotlivým vazebním institutům, často ve světle judikatury Ústavního soudu ČR a Nejvyššího soudu ČR. Některým zvláště zajímavým problémům, které sebou institut vazby přináší, se budu věnovat podrobněji.

Dále pak ve zkratce porovnáím úpravu vazby u nás se Slovenskou právní úpravou vazby a poslední část mé rigorosní práce bude věnována úvahám o vazbě *de lege ferenda*.

Úvodem je třeba říct, že pohled na institut vazby v trestním řízení není zdaleka tak jednoduchý, jak by se mohlo zdát. Vazba představuje nejzávažnější zajišťovací opatření v českém trestním procesu. Je nutné si uvědomit, že vazbou se výrazně zasahuje do osobní svobody člověka, jenž je ale „pouze“ více či méně podezřelý ze spáchání určité trestné činnosti a jeho vina se bude v průběhu trestního řízení teprve prokazovat. Z uvedeného vyplývá, proč je zvláště u vazby důležité důsledné lpění na přísných zákonných regulích, které je bohužel často laickou veřejností považováno jen za lpění na nežádoucím právním formalismu a tzv. „slovíčkaření“.

Že jsou však přísná zákonná pravidla v trestním právu obecně, a zejména pak v takových případech zásahů do osobní svobody neodsouzených jako je vazba, důvodná a nutná, laická veřejnost necítí.

Avšak i v právníkové veřejnosti není v praxi vazba bohužel často chápána správně. Vazba je zajišťovací institut, kterým se zajišťuje osoba obviněná, tedy logicky působí proti ní. To komplikace nezpůsobuje. Ale to, že je vazba, jakkoli jako institut nezbytný, ale institut

výjimečný a zejména po tzv. velké novele v roce 2001 nahraditelný jinými opatřeními, v praxi bohužel často orgány činnými v trestním řízení zažito zatím není.

Věřím však, že je pouze otázkou času, kdy se tak stane. Jistě pro veřejnost laickou bude pak snazší, pochopit institut vazby jako pouhé procesní opatření k zajištění obviněného, před riziky, které by pro trestní stíhání nastaly, pokud by obviněný zůstal na svobodě. Veřejnost zkrátka musí pochopit, že vazba je procesní opatření, nikoli opatření sankční. Veřejnost musí pochopit, že vazba není trest.¹

¹Zajímavým způsobem se nad touto otázkou zamýšlí V. Mandák ve stejnojmenném článku Mandák, V. Vazba není trest, Bulletin advokacie, 9/1996, s. 17 a násl.

Část druhá:

POJEM A ÚČEL VAZBY

Pojem a účel vazby

Vazba představuje specifický institut trestního řízení, jímž se obviněný na základě rozhodnutí soudu (v přípravném řízení soudce) v souladu s čl. 8 odst. 5 Listiny základních práva svobod, čl. 5 odst. 1 písm. c) Evropské Úmluvy o lidských právech a základních svobodách a čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a navazující zákonnou úpravou v trestním řádu zajišťuje pro trestní řízení a výkon trestu.²

Jak píše Mandák³, „vazba je institut trestního řízení, s jehož použitím je obviněný na základě rozhodnutí oprávněného orgánu dočasně zbaven osobní svobody, aby mu bylo zabráněno vyhýbat se trestnímu stíhání nebo trestu tím, že by uprchl nebo se skrýval, mařit či ztěžovat objasnění věci nepřipustným působením na prameny důkazů, nebo konečně pokračovat v trestné činnosti.

Podstatným znakem vazby je dočasná ztráta osobní svobody obviněného.“, dále pokračuje Mandák. „jde o újmu vyvolanou zásahem do jedné ze základních občanských svobod. Tato újma však není účelem, který by byl vazbou sledován, ale jen nezbytným průvodním znakem, prostředkem k dosažení cíle.“, uzavírá Mandák.

² Definici vazby zformulovali ve své publikaci Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C. H. Beck, Praha, 2004. autoři tak, aby, jak zde píší, nejvíce odpovídala vymezení vazby v publikaci Hendrycha, D. a kol. Právníký slovník, C. H. Beck, Praha, 2001.

³ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 65-66.

Základní zásady a principy vazebního řízení

Vazba je ovládána principy zdrženlivosti a přiměřenosti, to se promítlo do vazebních ustanovení trestního řádu výrazně po novele v roce 2001. Blíže odkazuji na příslušnou kapitolu části třetí mé práce, kde novelu podrobně rozebírám. „Vazba by tedy měla být zásadně užita jako opatření, které za daného skutkového stavu nejlépe povede k dosažení účelu trestního stíhání a bude vzato v úvahu, že se nemá nepřiměřeně zasahovat do základních práv obviněného, a bude šetřeno jeho osobnosti v mezích daných povahou vazby.“⁴

I z těchto důvodů je zřejmé, že vazbu je nutné chápat jako výjimečné opatření trestního procesu. Jako zajišťovací institut, a ne jakousi formu nepřímého trestu. V. Mandák⁵ hovoří trefně o „nutném zlu trestního řízení“. V souvislosti s uplatněním zásady presumpce neviny, nesmí být vazba jakýmsi předběžným výrokem o vině. Vazba také naprosto postrádá výchovnou funkci. V žádném případě nelze vychovávat někoho, komu nebyla v rámci trestního řízení prokázána vina.

Realizace vazby jako výjimečného opatření je vyjádřena principem subsidiarity. Tedy, že vazba se uplatní pouze v případě, že jejího účelu nelze dosáhnout jinak. Jedná se o jistou realizaci principu „ultima ratio“. Vazba je opatření, jehož se použije, pokud je nezbytné zabránit spáchání dalšího trestného činu. Opět je třeba říct, že princip subsidiarity vazby výrazně posílila novela v roce 2001. Do její účinnosti byl tento princip vyjádřen výslovně v případě vazby mladistvého, ačkoli určité aspekty subsidiarity vazby se před novelou projevovaly obecně.

Princip subsidiarity vazby se projevuje v poměrně rozsáhlé škále možností, jak nahradit vazbu obviněného. Soud, když rozhoduje o vzetí do vazby, zkoumá nejen, zda u obviněného existuje vazební důvod, ale také, pokud dospěje k závěru, že tomu tak je, zda lze jeho vazbu nahradit jiným opatřením, např. slibem obviněného nebo dohledem probačního úředníka, nebo často kombinací více takových opatření.

Dále je nutné konstatovat, že v českém trestním řízení, s výjimkou vazby vydávací, neexistuje obligatorní vazba. Fakultativnost vazby znamená, že důvody vazby nelze nikdy

⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní, C. H. Beck, Praha, 2003, s. 306.

⁵ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 65-66.

obecně předpokládat, ale orgány činné v trestním řízení je dovozují ze zvláštních okolností případu. Obligatorní vazba neexistuje ani v těch případech, kdy je proti obviněnému zahájeno trestní stíhání pro zvlášť závažný trestný čin a hrozí mu uložení vysokého trestu odnětí svobody, ačkoli svojí povahou k obligatorní vazbě spěje vazební důvod tzv. útěkové vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu, u tzv. „hrozby vysokým trestem“. I v těchto případech však soud zkoumá další okolnosti, ne pouze sazbu, dle které reálně hrozí, že bude obviněnému ukládán trest, a může rozhodnout, že obviněného do vazby nevezme.

Dalším principem je princip proporcionality, projevující se v novelou zavedených překážkách vzetí do vazby (srov. § 68 odst. 2 a 3 trestního řádu). Vazba je závažný zásah do osobní svobody obviněného a je proto aplikovaná jen ve zcela nezbytných případech, mezi které dozajista nepatří trestné činy, dosahující jen nízkého stupně společenské nebezpečnosti.

A konečně vazební řízení je také ovládáno zásadou zkoumání důvodnosti obvinění. Ještě před vzetím do vazby dosud zjištěné skutečnosti musí nasvědčovat tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný. Takto důvodnost obvinění zkoumá soud, který o vazbě rozhoduje.

Vhodným příkladem z praxe, kde se projevují některé vazební zásady je rozhodnutí Okresního soudu Plzeň-sever ve věci 0 Nt 74/2008. Obviněný byl vzat do vazby z důvodu uvedeného v § 67 písm. c) trestního řádu, když byl stíhán pro trestný čin loupeže dle § 234 odst. 1 trestního zákona. Je nutné konstatovat, že obviněný byl do té doby osobou bezúhonnou a teprve krátce před spácháním stíhaného skutku dovršil osmnáctý rok života. K jednání, jež mu bylo dáváno za vinu, se doznal, jak při svém výslechu k dané věci, tak při jednání o vazbě.

Soudkyně odůvodnila vazbu obviněného poměrně stručně, a to, že je důvodná obava, že by obviněný mohl v trestné činnosti spojené s užitím násilí pokračovat. Výslovně také uvedla, že vazbu nelze momentálně nahradit jiným opatřením.

Obviněný prostřednictvím svého obhájce v průběhu přípravného řízení opakovaně žádal o propuštění z vazby. Ve svých žádostech odkazoval především na princip subsidiarity vazebního řízení, možnosti nahrazení vazby jiným opatřením. Jako náhradu vazby nabízel písemný slib a dohled probačního úředníka. Zdůrazňoval také svůj věk, blízký věku mladistvých, a v této souvislosti skutečnost, že zásada subsidiarity byla před novelou trestního řádu z roku 2001 zakotvena pro rozhodování o vazbě mladistvých.

Na jinou zásadu – zásadu přiměřenosti, odkazoval obviněný, když upozorňoval na to, jak je pro něj, vzhledem k dosavadní bezúhonnosti a věku, vazební prostředí zhoubné. Také

vzhledem k jeho doznání a celkovému postoji k trestnímu řízení, bylo vhodné nahradit jeho vazbu dohledem probačního úředníka. V opačném případě, po opakovaném zamítnutí jeho žádostí, mohl vést takový postup k naprosto nepřijatelnému zatvrzení a ztrátě jakékoli motivace k resocializaci obviněného.

Po půlročním pobytu obviněného ve vazbě rozhodoval o žádosti obviněného soudce Okresního soudu Plzeň-sever a obviněného nejprve k celé záležitosti znovu vyslechl. Následně dospěl k závěru, že je možné ho z vazby propustit za současného uložení dohledu probačního úředníka, zejména když soud přihlédne k jeho osobě a také k důkazní situaci ve věci samé. Soudce nabyt přesvědčení, že bude možné obviněnému ukládat i trest nespojený s přímým výkonem odnětí svobody. Vazba tedy nesmí nahrazovat trest samotný a její další výkon by byl v tomto případě kontraproduktivní, zejména z výchovného hlediska.

Do rozhodnutí soudu se tedy promítla nejen základní vazební zásada - zásada výjimečnosti vazebního opatření, ale také zásady subsidiarity a proporcionality vazby.

Část třetí:

HISTORIE VAZBY NA NAŠEM ÚZEMÍ

ODDÍL PRVNÍ – HISTORIE VAZBY OD ROKU 1873 DO ROKU 2001

Obecný úvod

Pro pochopení problematiky právní úpravy vazby je nutné uvést stručný historický vývoj. Zdůrazňuji však, že si rozhodně nekladu za cíl ve své rigorosní práci věnovat se historickému vývoji úpravy vazby podrobně a v širším dějinném kontextu. Je však zcela nutné uvést základní vazební instituty, tak jak se vyvíjeli v průběhu našich dějin. Při porovnání těch nejstarších úprav s úpravou současnou nám sice asi nevznikne prostor pro úvahy de lege ferenda o případné změně trestního řádu, ale celá problematika se rozhodně snadněji objasní a lépe pochopí. Zajímavé je jistě také sledovat, jak úprava vazby odrážela vývoj celé společnosti, zejména pak v letech, kdy jsme byli součástí absolutistických či nedemokratických státních útvarů a kdy se o právním státu na našem území dalo jen těžko hovořit.

Budu se věnovat historii od roku 1873, kdy na našem území začal platit tehdy nový trestní řád a skončím až poslední novelou současné úpravy v roce 2001.

Trestní řád č. 119/1873

Je třeba si uvědomit, že Český stát v roce 1873 samostatně neexistoval, byl součástí Rakousko – Uherské monarchie v čele Císařem Františkem Josefem I. a na našem území tedy platilo rakouské právo. Hmotněprávní úprava trestního práva byla obsažena v trestním zákoně č. 117/1852 ř. z., a trestní proces byl pak upraven výše zmiňovanou normou tedy trestním řádem č. 119/1873 ř. z.

Pro představu o humanismu tehdejší trestní úpravy nám poslouží vědomí, že trestní zákon sice obsahoval zásady nulla poena sine lege a nullum crimen sine lege, avšak na druhou stranu dával také například možnost udělení tělesných trestů, trest bití v počtu 25 ran. Holí pro muže a metlou pro ženy a mladistvé. Podmínky výkonu trestu odnětí svobody, zejména pak

žaláře prováděného v trestnicích, kde se trestalo za nejtěžší zločiny, zdaleka neodpovídaly hygienickým, zdravotním, stravovacím požadavkům.⁶

Nicméně pokud jde o zajišťovací instituty, tak lze z hlediska pokrokovosti vytknout rakouskému trestnímu řádu jen pramálo. Dá se dokonce říct, že principiálně se úprava prakticky výrazněji neliší od té dnešní. Trestní řád č. 119/1873 rozlišoval obeslání obviněného k výslechu, předvedení, prozatímní zajištění a vzetí do vazby. Tu pak upravoval v § 180.

Vazbu, tedy v tom smyslu, jako ji chápeme dnes, tzn. jako zajišťovací úkon pro zajištění obviněné osoby v trestním řízení, uvaloval soudce na toho obviněného, který byl podezřelý ze spáchání zločinu nebo přečinu a byl u něj důvod vazby dle § 175 trestního řádu č. 119/1873. Krom důvodů⁷ de facto totožných s naší současnou úpravou, tu byl i důvod vazby při přistižení pachatele přímo při činu, avšak trvání této vazby bylo výrazně časově omezeno.

Ovšem obligatorní vazba platila pro zločiny, pro které mohl být uložen trest smrti anebo trest odnětí svobody nejméně deset let. Rozhodnutí o vzetí do vazby bylo nutné spolu s odůvodněním ústně oznámit obviněnému, a požádal-li o to, pak dodat i písemné vyhotovení. Proti takovému rozhodnutí bylo možné podat stížnost.

Trestní řád z roku 1873 znal i tzv. zvláštní případy vazby, mezi něž patřilo například vydávání do ciziny či pozorování duševního stavu obviněného.

Vazba musela být zrušena, pokud pominul důvod vazby, bylo-li řízení zastaveno nebo byl-li vydán zprošťující rozsudek. Pokud ovšem byl vydán zprošťující rozsudek a zároveň proti němu podán opravný prostředek, ponechával se obžalovaný ve vazbě nadále.

Rakouský trestní řád znal poměrně pokrokově také nahrazení vazby slibem nebo kaucí. Nesmělo se ale jednat o zločiny, za které mohl být uložen trest smrti případně trest odnětí svobody na pět a více let. Výši kauce určoval „orgán soudního typu instančně nadřazený

⁶Malý, K., Sivák, F. Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918, H and H, Praha, 1992, s. 464 a násl.:

Jak uvádí Malý, v pražské Svatováclavské věznici kupř. v roce 1878 připadala na 510 vězňů 96 dozorců, 3 duchovní, 44 vojáků, 2 učitelé toliko jedna osoba sanitního personálu, přičemž lékař do věznice jen docházel. V r. 1879 v téže věznici onemocnělo 465 osob 632 onemocněními, kromě jiného i tyfem a černými neštovicemi a 98 vězňů zemřelo, tedy téměř pětina.

⁷Blíže odkazuji na publikaci Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 124. Dále se pak zde na str. 411 uvádí, že jako důvod koluzní vazby bylo v tomto předpise výslovně zakotveno i působení na znalce (srov. se současnou úpravou vazby)

vyšetřujícímu soudci – poradní komora.⁸ Po složení kauce musel obviněný složit také slib. Pokud se náležitě řádně v řízení nechoval, např. se vzdaloval ze svého bydliště, nedostavoval se na soudní jednání, kauce propadla.

Co se týče samotného výkonu vazby, vycházelo se ze základní zásady, že vězeň má snášet jen taková omezení, která jsou nutná k zajištění jeho osoby a zabránění koluzního jednání. Upraveno bylo místo výkonu vazby – policejní věznice. Pokud to kapacita takových zařízení dovolovala, preferovalo se uvěznění o samotě – samovazba. Obviněný směl ve vazbě používat věci, které neodporovaly účelu vazby a nemařily tak její výkon. Obdobně byly upraveny návštěvy obviněných, u kterých vždy asistovala soudní osoba. Zvláštní postavení měl duchovní a lékař. Osoba ve vazbě směla zasílat dopisy či telegramy jen kontrolované soudcem. A konečně trestní řád též upravoval mechanismy dozoru nad výkonem vazby.

Vojenský trestní řád soudní č. 131/1912

Pro úplnost zde uvádím též vojenský trestní řád soudní č. 131/1912, jehož působnost byla omezena na vojenské osoby. Pochopitelně též obsahoval úpravu vazby. Od obecné úpravy se v principu základních vazebních institutů neodlišoval a domnívám se, že by nemělo smysl zde rozebírat jej dopodrobna. Každopádně například při rozhodnutí o vzetí do vazby vojenských osob rozhodoval vojenský prokurátor, o stížnosti proti takovému rozhodnutí vojenský soud, nebylo možné nahrazení vazby kaucí atp. Vojenské osoby vykonávali vazbu ve stejných trestnicích jako civilní obvinění.

Období tzv. první republiky

Obdobím tzv. první republiky historici označují časový úsek českých dějin od 28. 10. 1918, tedy od vzniku samostatného Československa do 30. 9. 1938, tedy do podpisu Mnichovské dohody.

Musíme přiznat, že z právního hlediska to nebylo období právě jednoduché. „Recepčním zákonem došlo k převzetí rakouského a uherského právního řádu a rakouské a uherské státní správy. Vzhledem k značně odlišnému právnímu a správnímu vývoji v českých zemích a na Slovensku, zejména po rakousko-uherském vyrovnání, byly recepčním zákonem převzaty tedy zcela jiné právní a správní systémy. V nově vzniklém státě se tak od počátku vytvořil stav, kdy vedle sebe začaly fungovat dva podstatně odlišné právní řády, tedy tzv. právní

⁸ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 134.

dualismus. I když autoři recepčního zákona slibovali, že se bude jednat o stav přechodný, jak další dvacetiletý vývoj ukázal, zejména v oblasti právního řádu, k unifikaci na celém území československého státu nedošlo a z provizoria se tak stal trvalý stav.⁹ V oblasti trestního řízení té doby hovoříme dokonce o tzv. právním trialismu. V českých zemích totiž platil výše zmíněný trestní řád č. 119/1873, na Slovensku a Podkarpatské Rusi bývalý uherský zákon čl. XXXIII/1896, o soudním trestním řádu a konečně v oblasti vojenské opět výše zmíněný vojenský trestní řád soudní č. 131/1912 a na Slovensku obsahově vesměs totožný zák. čl. XXXIII/1912.

Tento komplikovaný právní stav činil v praxi nemalé potíže a tak po celý dvacetiletý vývoj první republiky je možné sledovat více či méně úspěšné snahy o unifikaci, prakticky ve všech právních odvětvích. V oblasti trestního práva byla rekodifikace zřejmě nejnaléhavější a pokusy o ní probíhaly ve dvou vlnách, v roce 1920 a v roce 1936, kdy se mělo jednat o poměrně výraznou reformu trestního práva jako celku. Zůstalo však, podobně jako u ostatních právních odvětví, jen u osnov a návrhů, které nikdy nebyly proměněny v konkrétní schválené předpisy, a jakékoli další pokusy o překonání dualismu zastavilo následné období nesvobody.

Období tzv. druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava

Obdobím tzv. druhé republiky je označována doba od podpisu Mnichovské dohody do 16. března 1939, tedy do vydání Hitlerova výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Protektorát Čechy a Morava přestal existovat v roce 1945, kdy došlo k obnovení československé samostatnosti.

Myslím, že není třeba zdůrazňovat, jak tato období byla pro naši společnost tristní. Docházelo k zjevným zásahům do Ústavou garantovaných občanských práv. Byla zavedena pevná cenzura a tím postižena svoboda tisku. Brutalita a nerespektování základních zásad lidskosti byly pro činnost německých výkonných orgánů zcela příznačné. Celá společnost byla kategorizována a diskriminována z třídních, národnostních, rasistických hledisek, otřásala jí vlna antisemitismu a snad nejstrašnější na této kapitole našich dějin byla připravovaná genocida.

⁹ Kadlecová, M., Mates, P., Schelle, K., Veselá, R., Vlček, E.:, Dějiny československého státu a práva, Masarykova univerzita, Brno, 1992, s. 18. Autoři zde uvádí, že „s hodnocením zákona přišel brzy sám jeho autor Alois Rašín, když napsal, že „základním tímto zákonem mělo být zamezeno, aby nenastal bezprávní stav, aby se celá státní správa nezastavila a aby se 29. října pracovalo dále, jako by revoluce vůbec nebylo.“

Na území Protektorátu existovali tři skupiny s různým právním postavením. Plnoprávní byli pouze němečtí státní občané, kteří podléhali jurisdikci německých soudů a využívali celou řadu sociálních a pracovních výhod. Nepočetnější¹⁰ byla druhá skupina – Češi. Stali se nerovnoprávními občany, de facto cizinci ve své vlasti. Platilo pro ně nadále právo předmnichovské. Třetí skupinou, zcela zbavenou právní ochrany, byla ta část obyvatelstva, na kterou se vztahovaly rasové předpisy. Jedním z takových předpisů bylo Nařízení o právním postavení židů ve veřejném životě z roku 1939, které ve svém úvodním paragrafu definovalo, co se myslí pod pojmem žid, ve smyslu tohoto nařízení. Byl to jednak ten, kdo pocházel od nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů a jednak míšenec splňující podmínky stanovené ve výše zmíněném ustanovení.¹¹

Co se týče německého trestního práva, platilo převážně pro říšské státní příslušníky. Na druhou stranu se stalo zastrašujícím mechanismem pro uplatňování jejich politických záměrů. Ve všech politicky důležitých trestných činech podléhali všichni příslušníci Protektorátu německým soudům.

„Německé a protektorátní trestní právo se svým charakterem mnohdy vrátilo do dob středověku. Přestaly totiž být uznávány elementární zásady moderního trestního zákonodárství. Prolomena byla například zásada „nullum crimen, nulla poena sine lege“, přestala být uznávána zásada rovnosti před zákonem, protože bylo aplikováno různě podle třídní, rasové a politické příslušnosti obžalovaného. Tresty obsažené v trestních normách byly zcela nepřiměřené. Nejčastěji používaný trest smrti byl ukládán i za zjevně nedbalostní delikty nebo například i za poslouhání třeba i zcela bezvýznamných zpráv zahraničního rozhlasu. Formulace obsažené v trestněprávních normách byly velmi široké, což umožňovalo libovůli soudců. Zcela záměrně nedostatečně bylo upraveno trestní právo procesní, což rovněž dávalo soudcům možnost nastoupit cestu úplné zvěle. Začala být uplatňována, pro trestní právo zcela nepřijatelná, zásada analogie legis, umožňující trestat i taková jednání, která jako trestná právní normy neoznačují.“¹²

O „bezprávnosti“ a zločinnosti říšského trestního práva se nemusíme již déle přesvědčovat. Avšak neodpustím si na závěr této kapitoly určitou úvahu sice možná vybočující nad rámec

¹⁰ Kadlecová, M., Mates, P., Schelle, K., Veselá, R., Vlček, E., Dějiny československého státu a práva, Masarykova univerzita, Brno, 1992, s. 116: Zde se uvádí, že šlo o 8 miliónů Čechů.

¹¹ Balík S., Advokacie včera a dnes, Aleš Čeněk, Plzeň, 2000, s. 107 a násl.

¹² Kadlecová, M., Mates, P., Schelle, K., Veselá, R., Vlček, E.: Dějiny československého státu a práva, Masarykova univerzita, Brno, 1992, s. 115,116.

tématu této rigorosní práce. Období Protektorátu nám dokonale demonstruje situaci, kdy je trestní právo zneužíváno mocenským vládnoucím aparátem, v tomto případě nacistickým Německem, k naplňování jeho politických cílů. Za žádných okolností se trestní právo nesmí k tomuto, obrazně řečeno „propůjčit“. Jak píše Novotný¹³ „základní funkcí trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou, tj. ochrana před trestnými činy, za které lze považovat pouze činy vyššího stupně nebezpečnosti pro společnost (pro chráněné společenské hodnoty).“ Trestní právo tedy nesmí mít jiný cíl a účel než je ochrana před kriminalitou. Nesmí být státním mechanismem k uplatňování politických, sociálních či hospodářských zájmů, byť jakkoli oprávněných (což se pochopitelně období Protektorátu netýká). V takovém případě se logicky vytváří jakýsi společenský, ale každopádně negativní tlak, který vede až k nedodržování základních zásad trestního práva a zejména trestního řízení. Ovšem je nutné si uvědomit, že existuje minimálně stejný obecný zájem na zákonnosti procesu, tedy na např. neodsouzení toho, komu nebyla prokázána vinna nebo nezadržování osoby ve vazbě déle než to vyžaduje její účel, jako na prosazení politických zájmů, znovu opakují jakkoli společensky oprávněných politických zájmů.

Tato úvaha, řekněme trestněprávně teoretická, sice možná zdánlivě vybočila tématu vazby v trestním řízení, avšak takové úvahy jsou na místě nejen při historickém hodnocení období Protektorátu a následujících období našich dějin, ale má svůj význam i ve vazbě na současnost.¹⁴

Zákon o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb.

Konec II. světové války pro nás bohužel automaticky neznamenal obrat k svobodě a demokracii. Bylo sice dosaženo odvolání platnosti Mnichova jako mezinárodní smlouvy, a tím i právní neexistence tzv. druhé republiky, Protektorátu i Slovenského Štátu, čili vlastně obnovení předválečné československé suverenity, avšak vývoj následujících let přesto nabral totalitní směr. Demokratické síly reprezentované prezidentem Benešem svůj boj s komunisty nevyhrály. Československo za své poválečné sympatie k Sovětskému Svazu, tehdy vzhledem k jeho úloze ve válce proti Německu zcela pochopitelné, doplatilo více než čtyřicetiletým

¹³ Novotný, O. O trestu a vězeňství, Academia, Praha, 1969, s 7.

¹⁴ K situaci v období tzv. Protektorátu Čechy a Morava či Slovenského státu blíže odkazuji na článek Kastner, K. Soudnictví nacistického režimu v Protektorátu Čechy a Morava, Právní praxe, 1999, č. 10, s. 616 – 625, případně také na Nett, A., Vlček, E., Draštík, A., Různarová, J. Trestní právo procesní, Brno, Masarykova univerzita, 1996, s. 9 – 11.

období totality a nesvobody. Jejich různá intenzita v různých obdobích komunistické vlády je dobře patrná i na jednotlivých vazebních úpravách.

Nový trestní předpis -zákon o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb. přizpůsobil organizaci soudů krajskému zřízení a postavil na roveň tzv. soudce z lidu soudcům profesionálním.¹⁵

Tento zákon poprvé změnil úpravu vazby od roku 1873. Obsahoval derogační klauzule, které rušily s ním nesouladné zákony, především vojenský trestní řád. Oproti rakouskému trestnímu řádu z roku 1873 neznal jakoukoli úpravu kauce. Stejná úprava vazby jako pro dospělé pachatele platila i pro mladistvé, kteří, pokud byli ve vazbě již v přípravném řízení, museli být už v této fázi zastoupeni obhájcem, zapsaným v seznamu obhájců.

Poměrně významné změny přinesl v oblasti výkonu vazby. Zlidovění soudnictví se tu názorně projevilo v zavedení tzv. občanské kontroly. Občanští kontrolaři – členové Národního shromáždění – mohli informovat ministra spravedlnosti o vykonaných kontrolách, shledaných závadách a o případných návrzích na vylepšení.

Trestní řád č. 87/1950 Sb.

Úprava zadržení a vazby v trestním řádu č. 87/1950, byla poznamenána hrubou deformací celého trestního procesu, v němž fakticky získalo největší váhu přípravné řízení ovládané policií. Práva obviněného byla okleštěna, postavení obhájce zeslabeno. Mnoho formálně deklarovaných práv, či procesních záruk majících navodit zdání pokroku a demokracie zůstalo pouze na papíře.

Ve smyslu § 76 trestního řádu č. 87/1950 Sb. konaly vyhledávání o trestných činech orgány národní bezpečnosti, za tím účelem mohly předvolat a vyslechnout každého, od koho se mohly nadít objasnění skutečností závažných pro zjištění trestného činu.¹⁶

¹⁵ Institut soudců z lidu existuje v podobě přisedících v trestním řádu dodnes. Byť chápu určitou důvodnost podílu veřejnosti na soudním rozhodování, nezastírám osobní pochybnosti nad tímto institutem. Za diskutabilní především považuji to, že soudci – laici rozhodují i o právních otázkách, o kterých mají být soudcem profesionálem poučeni. Domnívám se, že takového dostatečného poučení nelze vzhledem k rychlosti trestního řízení dosáhnout a vzhledem k tomu, že mají soudci – laici při rozhodování v senátu možnost soudce profesionála vždy přehlasovat, může z tohoto důvodu často docházet k nespravedlivým rozhodnutím. Každopádně je zde otevřen prostor pro úvahy de lege ferenda o případných změnách trestního řádu.

¹⁶ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 144.

Vlastní úprava vazby v trestním řádu č. 87/1950 Sb. byla oproti předchozím úpravám odlišná především v rozšíření důvodů vazby. Podle úpravy obsažené v § 96 odst. 1 trestního řádu č. 87/1950 Sb. byl-li obviněný podezřelý z trestného činu, na který zákon stanovil trest smrti, trest odnětí svobody na doživotí nebo trest dočasného odnětí svobody, jehož dolní hranice činila nejméně deset let, musel být vzat do vazby. V tomhle případě se jednalo o obligatorní vazbu.¹⁷

Fakultativní vazbě de facto odpovídaly důvody vazby obdobné se současnou právní úpravou.

Upravena byla také stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby. Rozhodoval o ní nadřízený prokurátor. Vazba mladistvého byla přípustná jen tehdy, nebylo-li jejího účelu možné dosáhnout jinak. Týkalo se to i vazby obligatorní.

Trestní řád č. 87/1950 Sb. v zásadě již neznal možnost vynucování svědecké výpovědi vazbou svědka, nicméně prokurátor mohl z důležitých důvodů nařídít svědkovi, aby se nevzdaloval, z místa, které mu určí. Tohoto ustanovení se však v praxi užívalo velmi zřídka.

Vazba se podle tohoto trestního řádu vykonávala v soudních věznicích. Prokurátor mohl povolit výkon vazby i v léčebném ústavu, případně jinde.

Trestní řád č. 64/1956 Sb.

Trestní řád č. 64/1956 Sb. byl dozajista ve srovnání s předchozí úpravou trestního řízení pokrokovou normou. Z hlediska úpravy zajišťovacích institutů zadržení a vazby byl dokonce v některých aspektech pokrokovější než pozdější úprava z roku 1961. Obsahoval například ustanovení o omezení trvání koluzní vazby či ustanovení, že v přípravném řízení smí vydat příkaz k zatčení jen soud, která nebyla v roce 1961 do trestního řádu převzata.

Na druhou stranu vykazoval i zcela zjevné nedostatky, například znal jen jedinou formu přípravného řízení, a to vyšetřování.

Trestní řád č. 64/1956 Sb. rozlišoval zatčení, prozatímní vazbu, zadržení a vazbu. Do prozatímní vazby mohly orgány činné v trestním řízení, konkrétně vyšetřující orgány se souhlasem prokurátora, vzít osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, byl-li důvod vazby a nesnesla-li věc odkladu. O takovém úkonu musely vyšetřující orgány ihned sepsat protokol

¹⁷ Šimák, J., Tolar, J., Růžek, A., Dolenský, A. Trestní řád a předpisy související, Orbis, Praha, 1953 s. 91, poukazují na to, že jako důvod pro tuto vazbu postačovalo jen podezření z některého trestného činu v § 96 odst. 1 trestního řádu č. 87/1950 Sb. naznačeného a nebylo třeba dále zkoumat, zda tu byla i skutečnost odůvodňující např. obavu z útěku nebo působení na svědky apod. Vzetí do vazby se tu uplatnilo podle obou odstavců úpravy v § 101 citovaného trestního řádu.

a opis doručit prokurátorovi, který přezkoumal zákonnost a důvodnost uvalení prozatímní vazby. Po 48 hodinách musel být podezřelý odevzdán prokurátorovi či propuštěn na svobodu.

Ohledně vazby přinesl trestní řád č. 64/1956 Sb. poměrně významné změny. Tak především nadále zrušil obligatorní vazbu. Fakultativně mohla být vazba uvalena pouze na osobu, proti níž bylo vzneseno obvinění, a to z důvodů vazby útekové, koluzní a předstižné. Vzít do vazby mohl pouze soud a v přípravném řízení prokurátor. Proti tomuto rozhodnutí o vzetí do vazby bylo možné podat stížnost. Odkladný účinek byl takové stížnosti přiznán, pouze pokud se jednalo o stížnost proti rozhodnutí o propuštění z vazby (srov. § 84 odst. 2 zák. č. 64/1956). Poprvé mohly kromě obviněného, obhájce či zákonného zástupce takovou stížnost ve prospěch obviněného podat i osoby oprávněné podat v jeho prospěch odvolání. U mladistvého ji mohl podat též orgán pověřený péčí o mládež.

Co se týče trvání vazby, trvala-li vazba v přípravném řízení dva měsíce, musel prokurátor propustit obviněného nebo nadřízený prokurátor rozhodnout o dalším konání vazby. Takto mohla být vazba prodloužena jen nejdéle o jeden měsíc. Koluzní vazbu však nebylo možné prodloužit vůbec.

Vazba mohla být uvalena také na obviněného z přestupku podle zákona č. 88/1950 Sb., trestního zákona správního. Tato vazba trvala maximálně 30 dnů, včetně řízení před soudem.

V každé fázi trestního stíhání byli soud i prokurátor povinni z úřední povinnosti zkoumat, zda důvody vazby ještě trvají. Pokud pominuly, byl obviněný propuštěn na svobodu. O propuštění mohl žádat také sám, o jeho žádosti muselo být neprodleně rozhodnuto buď prokurátorem či soudcem, podle toho, v jaké fázi řízení žádost podával.

Pokrokové bylo rozhodně ustanovení o slibu připomínající současnou úpravu. Hrozila-li obviněnému vazba úteková a dal-li obviněný písemný slib, že se dostaví k soudu, prokurátoru či vyšetřujícím orgánům, bude informovat o změnách svého pobytu, mohl být ponechán na svobodě.

Výkon vazby se v době platnosti tohoto zákona výrazněji od předchozí úpravy neodlišoval.

Trestní řád č. 141/1961 Sb.

V souvislosti s přijetím nové ústavy v roce 1960, bylo nutné přijmout také novou úpravu trestního řízení. Vznikl tedy nový trestní řád č. 141/1961 Sb., který u nás platí, byť mnohokrát novelizován¹⁸, dodnes. Je třeba říct, že setrval na systematicke trestního řádu z roku 1956.

Trestní řád č. 141/1961 Sb. znal jako zajišťovací instituty předvolání, předvedení, pořádkovou pokutu, zatčení a zadržení obviněného a pochopitelně i institut vazby.

Vazba nadále zůstala pouze vazbou fakultativní, obligatorní vazba neexistovala. Rovněž důvody vazby odpovídaly úpravě předešlé z roku 1956 (ale de facto i následující z roku 2001).

K podstatě a účelu vazby dle trestního řádu č. 141/1961 Sb. uvádí Růžek toto: „Vazba byla pojímána jako procení úkon, jímž se zajišťuje osoba obviněného pro trestní řízení a výkon trestu. Jejím účelem bylo rovněž obviněnému zabránit, aby mařil a ztěžoval provádění důkazů, popř. i zabránit dokonání trestného činu nebo novému trestnému činu. I když obsahem vazby bylo omezení osobní svobody osoby jejím uzavřením, bylo třeba toto procesní opatření odlišovat od výkonu trestu odnětí svobody, který předpokládal pravomocný odsuzující rozsudek.“¹⁹

Vazba mohla být uvalena jen na osobu obviněnou, rozhodoval o ní v přípravném řízení prokurátor a v řízení před soudem soudce. Proti rozhodnutí o vazbě byla přípustná stížnost, která neměla odkladný účinek.

Novela z roku 1991, vycházející z úst. zákona č. 23/1991 Sb. o Listině základních práv a svobod, přinesla v rozhodování o vazbě výraznou změnu. Přenesla totiž nadále rozhodování o vzetí do vazby z prokurátora na soudce.

O tom však, zda tato nová úprava, platná dodnes, byla jednoznačným přínosem, zajímavě spekuluje, v rámci úvah de lege ferenda Vantuch.²⁰ Uvádí mimo jiné, že: „Některé soudy

¹⁸ V době komunistického režimu to byla zejména novela v roce 1965, která přinesla značné posílení v demokratizaci trestního procesu. Nově byla vymezena především účast obhájce na vyšetřovacích úkonech, ať už osob mladistvých či duševně chorých. Ke škodě věci však v následujících novelách z let 1969 a 1973 bylo právo obhajoby opět omezeno.

Po sametové revoluci v roce 1989 a změně společenských poměrů v naší zemi byl trestní řád č. 141/1961 Sb. v devadesátých letech opět několikrát novelizován až do konečného přijetí tzv. velké novely v roce 2001.

¹⁹ Růžek, A. a kol. Československé trestní řízení,. Orbis, Praha, 1971, s 13.

²⁰ Vantuch, P. K zadržení obviněného (podezřelého) a rozhodnutí o něm, Bulletin advokacie, č. 2/1993, s. 18 a násl.

svěřují rozhodování o vazbě střídavě všem soudcům trestního úseku, jiné všem soudcům včetně těch, kteří vyřizují občanskoprávní agendu, další jen soudcům z občanskoprávního úseku. Poslední zmíněný přístup je nejčastější tam, kde jsou malé okresní soudy, např. s dvěma trestními soudci, a proto hrozí akutní nebezpečí, že by po podání obžaloby nemohl žádný z nich rozhodovat, pokud by rozhodoval o vzetí do vazby zadržené osoby. V těchto případech je však diskutováno, zda - li soudci z občanskoprávního úseku jsou s to zabezpečit objektivní rozhodnutí o zadržené osobě dle § 77 trestního řádu, když jinak se trestní agendou nezabývají.²¹

Co se týče trvání délky vazby, převzal trestní řád č. 141/1961 Sb. úpravu ze zákona č. 64/1956 Sb. V průběhu následujících let své platnosti, zejména pak v devadesátých letech byl v této části mnohokrát novelizován. Novely rovněž zasáhly úpravu žádosti obviněného o propuštění na svobodu či trvání vazby po pravomocném vrácení věci státnímu zástupci k došetření. S ohledem na komplikovanost vývoje těchto institutů, zvláště pak v 70. a 90. letech minulého století, tak pouze odkazuji na učebnici Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, CH Beck, Praha, 2004, s. 190 a násl., která se historií zadržení a vazby poměrně podrobně zabývá.

Ještě je třeba velmi stručně nastínit otázku výkonu vazby v době platnosti trestního řádu č. 141/1961 Sb. Samotným přijetím zákona nedošlo k žádným faktickým změnám oproti předchozí úpravě. Jinak už tomu bylo přijetím několika speciálních předpisů k výkonu vazby zejména v 70. letech.²² Po revoluci v roce 1989 bylo nevyhnutelné upravit poměry výkonu vazby znovu. Po rozsáhlé diskuzi²³ byl přijat zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, jímž byla zřízena Vězeňská služba. A dále pak zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a vyhláška Ministra spravedlnosti č. 109/1994, již byl vydán Řád výkonu vazby.

²¹ Vantuch, P. K zadržení obviněného (podezřelého) a rozhodnutí o něm, Bulletin advokacie, č. 2/1993 s. 18,19.

²² Nejvýznamnější změny přinesl patrně zákon č. 59/1965 o výkonu odnětí svobody a jeho pozdější novelizace.

²³ Srov. zejména Mandák, V. Jaký zákon o výkonu vazby?, Socialistická zákonnost, č. 4/1990.

ODDÍL DRUHÝ- NOVELA TRESTNÍHO ŘÁDU Č. 265/2001 Sb.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. a charakteristika důležitých změn v úpravě vazby

Úvod

Dlouho jsem zvažoval, zda zařadit tuto kapitolu, ve které se hodlám věnovat nejvýraznějším změnám v oblasti úpravy vazby, které přinesla tzv. velká novela trestního řádu v roce 2001, do této třetí části, věnované historii. Vzhledem k tomu, že se zde budu věnovat už vlastně současné úpravě vazby, dala by se tato kapitola zařadit i do části věnované úpravě vazby de lege lata. Na druhou stranu, novela pouze jen navazuje na historický vývoj vazby.

Domnívám se však, že důležité není, kam koncepčně kapitolu o tzv. velké novele zařadím, důležité je charakteristiku zásadních změn neopomenout. Samozřejmě, že vzhledem k tomu, že se, jak už jsem řekl, jedná o úpravu de facto současnou, chci v této části pouze zdůraznit, které změny úprava ve vazebním řízení přinesla. Jednotlivým institutům vazby konkrétně se budu věnovat v části čtvrté mé diplomové práce nazvané „Úprava vazby de lege lata“

Přízvisko novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., účinné od 1. 1. 2002 – „velká“, je skutečně namístě. Vždyť se dotýkala dvou třetin ustanovení trestního řádu! Neodpustím si však poznámku, že je minimálně diskutabilní, zda není na škodu věci, novelizovat v takovém rozsahu staré, vlastně „historické“ právní předpisy, místo toho, aby byla přijata nová komplexní norma. Je nepochybně známkou nekvality naší legislativy, že po dlouhém porevolučním vývoji demokracie a právního státu v naší zemi, který trestnímu řádu přinesl celou řadu drobných novel (jistě mu na přehlednosti a koncepčnosti nepřidaly), přichází konečně velká změna, opět ale „pouze“ velká novela.

Implementováním nových ustanovení, odpovídajícím novým poměrům v naší polistopadové společnosti, do starých²⁴ předpisů se zcela odlišnou koncepcí ideovou se bohužel situace často spíše zhoršuje, než naopak, což se pak řeší další novelizací, a ocitáme se bezvýsledně v pověstném bludném kruhu.

²⁴ Tím, v žádném případě nemám na mysli špatných předpisů. Kvalitu právních norem, včetně novely 265/2001, jako takovou si netroufám hodnotit.

Novelizační trend, tolik charakteristický pro polistopadový vývoj u nás, se nevyhnul žádnému právnímu odvětví. Do jisté míry zapříčiněn změnou společenských vztahů, přípravou a následným vstupem do evropských společenství, ale bohužel také onou nekvalitou legislativy, způsobuje vysokou míru právní nejistoty, ta je pak, dle mého názoru, nejcitelnější právě v oblasti trestního práva, které ze všech odvětví právního řádu zasahuje do osobní svobody člověka nejvíce. Zbývá jen vyslovit přání, že se podaří v legislativním procesu brzy prosadit kvalitní a přehledný trestní řád, který bude úspěšně fungovat v praxi.

Nová úprava vazebních ustanovení v trestním řádu č. 141/1961 Sb. provedená tzv. velkou novelou

Zanechme již teoretických právních úvah, přeskočme jiné změny, které tzv. velká novela trestního řádu přinesla²⁵, a přejděme rovnou k tomu, jak se dotkla zajišťovacího institutu vazby.

V. Král²⁶ se domnívá, že existovaly vážné objektivní důvody pro změny v úpravě vazby, a to relativně vysoký počet vazeb a nepřijatelná průměrná délka vazby v trestním řízení.

Uvádí, že k 30. 6. 2001 měla Česká republika na každých 100 000 obyvatel 210 uvězněných osob ve vazbě. Okolní státy jako Rakousko (85), Německo (90), Slovensko (125), Polsko (145), tedy v tomto ohledu výrazně převyšuje. „Takto vysoký index nelze odůvodnit jen vysokým výskytem kriminality, neboť existují státy, které jsou s Českou republikou v tomto směru plně srovnatelné, a přesto takového indexu uvězněných osob nedosahují.“, uvádí dále Král.

„Vysoký počet osob ve vazbě je rovněž důsledkem neúměrné délky vazebního řízení. I když v posledních letech v tomto směru došlo k určitému dílčímu zlepšení,“ pokračuje Král, „přesto situaci nelze zdaleka považovat za uspokojivou. Příčinou ovšem nejsou zvláštnosti právní úpravy vazebního řízení, ale obecně stávající koncepce trestního řízení, která vytváří v řadě směrů příliš komplikované a duplicitní postupy, neumožňující pružnou aplikaci odklonů nebo jiných zrychlujících způsobů vyřízení věci. K 30. 6. 2001 činila průměrná délka trvání vazby v přípravném řízení 99 dní a v řízení před soudem 128 dní.“, uzavírá Král.

²⁵ Mimo jiné: posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení, rozdělení přípravného řízení na standardní, zkrácené a rozšířené přípravné řízení, změny v dokazování, nahrazení revizního principu zásadou vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, posílení zásady apelační v odvolacím řízení, zavedení mimořádného opravného prostředku dovolání atd.

²⁶ Král, V. K nové právní úpravě vazebního řízení, Bulletin advokacie, 11-12/2001.

Před přijatou novelou trestního řádu nebylo na místě řešit pouze vysokých počet vazebně umístěných a neúměrnou délku trvání vazebního řízení, ale nepochybně také přijmout taková opatření, která by zabránila vazebnímu stíhání osob, obviněných pro trestné činy menší závažnosti, u kterých je předpoklad uložení výchovného trestu, např. podmíněného trestu odnětí svobody.

Novela trestního řádu vycházela z doporučení Výboru ministrů rady Evropy R (80) z 27. 6. 1980. „S ohledem na presumpci nevinu nebude žádná osoba obviněná z trestného činu dána během řízení do vazby, pokud to za daných okolností nebude nutné. Vazbu během řízení je proto nutné pokládat za výjimečné opatření, nikdy nemůže být povinná, ani nemůže vykazovat znaky trestu.“²⁷

Nepříznivou situaci v oblasti vazby se novela snažila ovlivnit v rámci úpravy obecných institutů trestního řízení, ale také změnou podmínek přípustnosti rozhodnutí o vzetí do vazby a jejího trvání, včetně nové úpravy rozhodování o dalším trvání vazby. Nyní k charakteristice jednotlivých změn.

1. Změny důvodů vazby

Změny, které se týkají důvodů vazby, byly provedeny ve smyslu uplatnění zásad přiměřenosti a zdrženlivosti, vyjádřených v § 2 odst. 4 trestního řádu. Smyslem nové úpravy je omezit užívání institutu vazby jen na nezbytně nutné případy, neboť:

„ 1. existence vazebních důvodů musí být potvrzena konkrétními zjištěnými skutečnostmi, nikoli jen opřena o domněnky

2. povinnost zabývat se konkrétními skutkovými zjištěními, osobou obviněného a povahou a závažností trestného činu, pro který je obviněný stíhán, má uloženou soudce rozhodující o vazbě v přípravném řízení i soud v řízení před soudem,

3. uvalení vazby je podmíněno tím, že jejího účelu v době rozhodování nelze dosáhnout jiným opatřením; stávající podmínka subsidiárního použití vazby ve vztahu k jiným opatřením, která se dosud uplatňovala pouze v řízení proti mladistvým, je tedy rozšířena na všechny případy“²⁸

²⁷ Vantuch, P. Důvody vazby, Právní rádce, 2/2003, s. 56

²⁸ Král, V. K nové právní úpravě vazebního řízení, Bulletin advokacie, 11-12/2001, s.70.

Změnou, nikoli pouze stylistického charakteru je úprava pojmu u předstížené vazby. Namísto „pokračování v trestné činnosti“ se užívá pojmu „opakování trestné činnosti“. Pokračování v trestné činnosti jako pojem novela trestního řádu použila v ustanovení § 68 odst. 3 písm. e), kde termín „pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán“, by připouštěl výklad v širším smyslu, neboť pokračování obecně zahrnuje opakování trestné činnosti i pokračování v ní dalšími útoky. Komentář k trestnímu řádu k tomu praví: „Vzhledem k nutnosti restriktivního výkladu a také k tomu, že podle § 12 odst. 11, pokračuje – li obviněný v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek, půjde v zásadě i v případech uvedených v § 68 odst. 3 písm. e) o opakování, tedy pokračování v trestné činnosti po zahájení trestního stíhání, a nikoliv před zahájením trestního stíhání.“

Opakováním trestné činnosti pro niž je obviněný stíhán, se tu tedy nyní již výslovně nerozumí pokračování v trestném činu ani další akty či útoky u téhož hromadného trestného činu, udržování protiprávního stavu u trvajících trestného činu, ale opakování téhož trestného činu nebo spáchání trestného činu téže povahy. Pokračování ve stíhaném trestném činu nebo udržování protiprávního stavu vyvolaného stíhaným trestným činem je vyloučeno s ohledem na ustanovení § 12 odst. 11 trestního zákona.

V literatuře se někdy dovozuje, že pojmem opakování trestné činnosti pro niž je stíhán, se míní jen trestná činnost stejné právní kvalifikace, když je to třeba vyložit právě s ohledem na znění novely z roku 1995, která doplnila ustanovení § 67 písm. c) právě slova „pro niž je obviněný stíhán“. Tento názor však pomíjí, že se zde hovoří o „opakování trestné činnosti“, a nikoli o „opakování trestného činu“, přičemž zákon zcela zjevně nemůže mít na mysli uvedený hmotněprávní pojem „pokračování v trestném činu“ s ohledem na ustanovení § 12 odst. 11, jak již bylo shora poukazováno. „Opakováním trestné činnosti“ se podle praxe rozumí nejen opakování téhož trestného činu, ale i spáchání trestného činu téže povahy.

Trestnou činností se zde totiž rozumí trestná činnost určitého druhu, např. trestná činnost majetkoprávní povahy, trestná činnost proti životu a zdraví apod. Proto důvodem vazby nemůže být obecně pojaté nebezpečí z opakování v blíže neurčité trestné činnosti, jež by se např. dovozovalo z faktu, že obviněný je osobou, která se dlouhodobě a opakovaně dopouští trestné činnosti. Správnost našeho názoru, že pod pojmem „opakování v trestné činnosti pro niž je stíhán“, je třeba zahrnout opakování téhož trestného činu, ale i spáchání činu téže

povahy, potvrzuje i se srovnáním dalších alternativ uvedených v § 67 písm. c), kde se výslovně hovoří o trestném činu, nikoli o trestné činnosti.²⁹

Je tedy možné shrnout, že novela zpřesnila úpravu důvodu předstižné vazby a to použitím nového pojmosloví. Nadále nemá být důvodem vazby jen obecné nebezpečí ze spáchání nové, blíže neurčené trestné činnosti, ale nebezpečí, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán.

Samozřejmě vyvstává otázka, zda po přijetí novely neměl zákonodárce na mysli pouze nebezpečí z opakování téhož trestného činu, tedy stejné právní kvalifikace, která je uvedena ve sdělení obvinění. Přikláním se nicméně k vyjádřenému názoru ve výše uvedeném komentáři, když se v ustanovení § 67 písm. c) trestního řádu hovoří jednoznačně o opakování trestné činnosti, nikoli o opakování trestného činu, a je tedy evidentní, co měl zákonodárce na mysli.

Pokud jde o změnu v oblasti zkoumání důvodnosti trestního stíhání, jedná se o povinnost soudu zkoumat takovou důvodnost výslovně jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem.

„Poslední věcnou změnou v § 67 spočívající ve vyjádření subsidiárního užití institutu vazby, se sleduje širší využití jiných opatření, kterými lze vazbu nahradit - v této souvislosti se nově upravují podmínky nahrazení vazby zárukou a slibem (§73), nebo peněžitou zárukou (§73a) a nově se tento výčet rozšiřuje též o nahrazení vazby dohledem vykonávaným probačním úředníkem (§ 73 odst. 1 písm. c).“³⁰

Z. Klouček³¹ se však nad obecnou formulací „jiné opatření“ v § 67 trestního zákona zamýšlí. I když připouští, že zákonodárce měl zjevně na mysli opatření výše vyjmenovaná, píše dále, že, „s ohledem na obecnou formulaci § 67 tr. ř. však musí být přípustné jakékoli opatření k dosažení účelu vazby způsobilé, tedy patrně i opatření v trestním řádu neuvedené. Nejistota v tom, o jaké opatření může jít, představuje,“ , podle Kloučka, „zcela nepřijatelnou míru nejistoty pro orgány činné v trestním řízení v tom, o co se vlastně musí před rozhodnutím o vazbě pokusit, především ale pro obviněného a jeho obhajobu v tom, jaké

²⁹ Šámal, P., Baxa J., Púry F., Trestní řád komentář, C H Beck, Praha, 2008, s. 471, 472.

³⁰ Král, V. K nové právní úpravě vazebního řízení, Bulletin advokacie, 11-12/2001, s. 71.

³¹ Klouček, Z. K zadržení a vazbě po novele trestního řádu, Trestní právo, 4/2002, s. 20 a násl.

opatření mohou orgánům činným v trestním řízení nabídnout s nadějí na odvrácení omezení osobní svobody obviněného.³²

K tomuto názoru Kloučka se přikloňuji. Obecně lze říct, že dává-li zákon takový prostor pro volnou úvahu orgánů činných v trestním řízení při rozhodování o vazbě, přináší to jistě i určitá nebezpečí. Především to klade na orgány činné v trestním řízení vysoké nároky, aby skutečně dokázaly rozhodovat ve stejných případech stejně.

Lze také diskutovat o tom, jak takové konkrétní „jiné opatření“ má v praxi vypadat. Nabízí se možnosti např. povinnost obviněného hlásit se v pravidelných intervalech na příslušném oddělení policie ČR, což je opatření svým smyslem prakticky zaměnitelné s dohledem probačního úředníka. Jinou možností je pak např. odevzdání cestovního pasu na soudu či policii, tedy dobrovolný souhlas se znemožněním vycestování z České republiky.

Je otázkou, jak jsou taková opatření efektivní. Praxe každopádně mnohem častěji využívá opatření vyjmenovaných přímo v zákoně, a proto je z výše uvedených důvodů předmětem úvah *de lege ferenda* obecnou formulaci „jiné opatření“ ze zákona vypustit.

2. Změny týkající se překážek vzetí do vazby

Jak již bylo řečeno, novela vycházela z důsledného uplatnění zásad přiměřenosti a zdrženlivosti, a to se promítlo mimo změn důvodů vazby i do dalších ustanovení.

Na prvním místě je třeba uvést nemožnost vzetí do vazby v tzv. zkráceném přípravném řízení, které novela přinesla. Nezbytnou formální podmínkou vzetí do vazby je zahájení trestního stíhání (srov. § 160 odst. 1). Ve zkráceném přípravném řízení však nastávají účinky zahájení trestního stíhání doručením návrhu na potrestání soudu. Není ale vyloučena možnost vzít obviněného do vazby ve zjednodušeném řízení před samosoudcem, fází, která logicky na zkrácené přípravné řízení navazuje.

Dále není po novele obviněného možné vzít do vazby, je – li stíhán pro trestný čin uvedený v § 68 odst. 2 trestního řádu, není-li zároveň dána některá z okolností v § 68 odst. 3 trestního řádu, čili není možné vzít do vazby obviněného z úmyslného trestného činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta a pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Věcným záměrem těchto překážek vzetí do vazby bylo logicky zamezení takového výrazného zásahu do osobní svobody obviněného, jehož trestní stíhání, pokud se v něm prokáže jeho vina, povede zřejmě k udělení podmíněného trestu odnětí svobody.

³² Klouček, Z. K zadržení a vazbě po novele trestního řádu, *Trestní právo*, 4/2002, s. 20.

Výše zmíněný § 68 odst. 3 však tyto překážky vzetí do vazby koriguje. Obecně lze říct, pravidla z § 68 odst. 2 se nepoužijí, pokud již nastal stav, kterému se má vazbou předejít. Působil-li tedy např. obviněný na dosud nevyslechnuté svědky či pokusil-li se nedokončený trestný čin dokončit, může být vzat do vazby i pro trestný čin méně závažný. Blíže k této problematice v části věnované úpravě vazby de lege lata.

3. Změny týkající se lhůt pro rozhodnutí o žádosti obviněných o propuštění z vazby na svobodu

O propuštění obviněného z vazby může i bez žádosti rozhodnout v přípravném řízení státní zástupce. Ten rovněž může rozhodnout o propuštění obviněného z vazby za současného nahrazení vazby zárukou, slibem, dohledem probačního úředníka nebo peněžitou zárukou. Nevyhoví-li státní zástupce žádosti o propuštění z vazby, je povinen ji do pěti pracovních dnů od doručení předložit k rozhodnutí soudu. Po podání obžaloby činí uvedená rozhodnutí soud (§73b odst. 3 trestního řádu).

Obviněný má právo kdykoliv žádat o propuštění na svobodu. O takové žádosti musí soud neodkladně, nejpozději do pěti pracovních dnů, rozhodnout. Byla-li žádost zamítnuta, může ji obviněný, neuvede-li v ní jiné důvody, opakovat až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí (72 odst. 3 trestního řádu).

Záměrně zde uvádím doslovný text zákona, neboť hned od počátku vznikly o výklad nových ustanovení, zavádějících lhůty státnímu zástupci a soudci, spory. Týkaly se povahy lhůt pro rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby.

Část stanovisek tvrdila, že se jedná o lhůty pořádkové a s jejich případným nedodržením je spojena „pouze“ kárná odpovědnost státního zástupce či soudce nebo případně odpovědnost státu za nesprávný úřední postup. Ovšem nemělo by za následek povinnost propuštění obviněného na svobodu.

Zastánci tohoto přístupu argumentovali tím, že zákon na jiných místech (srov. např. § 72 odst. 2 a § 71 odst. 9) přímo stanoví povinnost soudce či státního zástupce obviněného na svobodu propustit při nedodržení stanovených lhůt. U lhůt výše zmíněných však takové klauzule chybí.

Naproti tomuto stál opačný názor, tedy že je nutné obviněného za těchto podmínek obligatorně z vazby propustit, podporovaný argumentací vycházející ze základních zásad trestního řízení právního státu. Zejména pak dostatečnou právní jistotou, ochranou práv obviněného či presumpcí nevinoty. Pokud bychom hledali argumenty na podporu tohoto stanoviska, lze záměr zákonodárce vyčíst i z velice konkrétního určení této lhůty - 5 dní.

Pokud zákonodárce chtěl stanovit lhůtu pro rozhodování o žádosti o propuštění z vazby svou povahou pořádkovou, užil by patrně formulace více obecné, hodilo by se spíše užít tzv. neurčitého právního pojmu, jako např. že „se má rozhodnout rychle“, či „bez zbytečného odkladu“ a podobně.

Bližší k tomuto velice zajímavému a zásadnímu sporu odkazují na Král, V. K nové právní úpravě vazebního řízení, *Bulletin advokacie*, 11-12/2001, s. 73 a násl. Nám nezbývá než konstatovat, že trestněprávní teorie, judikatura i komentář trestního řádu od autorů Šámal, P., Baxa J., Púry F. se ustálila na výkladu povahy lhůt jako lhůt pořádkových.

4. Změny v rozhodování o dalším trvání vazby a stanovení nejvyšší přípustné doby trvání vazby

Novela výrazným způsobem zasáhla do rozhodování o trvání vazby. Dosavadní rozhodování o prodloužení vazby nahradila pravidelným rozhodováním o dalším trvání vazby. V souladu s posílením role státního zástupce v přípravném řízení, tak svěřila v této fázi řízení takové rozhodování právě jemu.

Dále přesunula rozhodovací pravomoc o vazbách trvajících déle než dva roky z vrchních a Nejvyššího soudu na soud, případně státního zástupce, který řízení vede.

Rozhodování o dalším trvání vazby se provádí, na rozdíl od rozhodování žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu, v prekluzivních lhůtách, čili v takových, jejichž nedodržení má za následek propuštění obviněného z vazby na svobodu. K povaze takových lhůt se vyjadřuje mimo jiné Repík.³³ Píše, že „problémy české právní úpravy rozhodování o prodloužení vazby v přípravném řízení hlediska zákonných záruk (zákonost a soudní rozhodnutí) vznikají z toho, že lhůty vazby stanovené trestním řádem jsou propadné. To znamená, že nedošlo – li k novému rozhodnutí soudu před uplynutím lhůty, vazba po uplynutí lhůty se už nemůže opírat o původní rozhodnutí soudu a do doby než dojde k novému rozhodnutí soudu je vazba nezákonná jak z hlediska Listiny, tak z hlediska Evropské Úmluvy o lidských právech. Při aplikaci české právní úpravy tak vznikají určitá hluchá období, která nejsou pokryta platným rozhodnutím soudu.

Česká právní úprava nevyžaduje, aby o prodloužení vazby rozhodl soud před uplynutím lhůty. Vyžaduje pouze to, aby o prodloužení rozhodl státní zástupce do pěti pracovních dnů po uplynutí lhůty tří měsíců. Vzhledem k prodlevám vyplývajícím z rozhodnutí státního

³³ Repík, B. K rozhodování státního zástupce o vazbě z hlediska čl. 5 odst. 4 EÚLP, *Trestněprávní revue*, 11/2005, s. 290 a násl.

zástupce, uplynutí lhůty k podání stížnosti a uplynutí doby než rozhodne soud, tento prakticky nikdy nemůže rozhodnout před uplynutím lhůty. Po skončení lhůty se tak vazba po kratší nebo delší dobu zakládá jen na rozhodnutí státního zástupce, když nic neopravňuje přiznat rozhodnutí soudu zpětný účinek.³⁴ Ovšem pokud obviněný stížnost proti rozhodnutí státního zástupce nepodá, bude se prodloužená vazba zakládat pouze na rozhodnutí státního zástupce. Autor si pokládá otázku, zda je možné, aby se takto obviněný vzdal práva na soudní ochranu osobní svobody zaručenou čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Evropský Soud pro lidská práva však jednoznačně konstatoval, že vazba, která se opírá jen o rozhodnutí státního zástupce je nezákonná (srov. např. rozsudek Nevmerzhitsky v. Ukrajna z 5. 4. 2005).

Důležitou změnou bylo zkrácení doby přípustného trvání tzv. koluzní vazby. Bez ohledu na složitost věci, může po novele koluzní vazba trvat nejdéle tři měsíce. Nejpozději následující den musí být obviněný propuštěn na svobodu. To však neplatí, podobně jako u překážek vzetí do vazby, pokud se obviněný již koluzního jednání ve smyslu § 67 odst. 2 trestního zákona dopustil, tedy již působil na nevyslechnuté svědky či spoluobviněné či jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. V takovém případě platí obecný režim pravidelného rozhodování o dalším trvání vazby a obecné podmínky nejvyšší přípustné doby trvání vazby.

Velice důležité bylo právě stanovení takových podmínek nejvyšší přípustné doby trvání vazby v závislosti na typové závažnosti činu, se kterou jdou pochopitelně ruku v ruce i složitost skutkových otázek a čas nutný objasnění věci.

Celková doba vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout

- a) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný konat řízení samosoudce,
- b) dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný v prvním stupni konat řízení senát okresního nebo krajského soudu, nejde-li o trestný čin uvedený v písmenech c) a d),
- c) tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvláště závažný úmyslný trestný čin, nejde-li o trestný čin uvedený v písmenu d),
- d) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, za který lze podle zvláštní části trestního zákona uložit výjimečný trest (§71 odst. 8 trestního řádu).

Samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody,

³⁴ Repík, B. K rozhodování státního zástupce o vazbě z hlediska čl. 5 odst. 4 EÚLP, Trestněprávní revue, 11/2005, s. 292.

jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. (§ 314a odst. 1 trestního řádu)

Zvláště závažnými trestnými činy jsou trestné činy uvedené v § 62 a ty úmyslné trestné činy, na něž tento zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let. (§ 41 odst. 2 trestního zákona)

Bližším rozbořem zákonných ustanovení zjistíme, že maximální dvouletá vazba dle § 71 odst. 8 písm. b) trestního řádu tedy připadá v úvahu pouze u trestných činů, pro které je stanovena horní hranice trestu odnětí svobody více než 5 let a méně než 8 let. Jelikož horní hranice trestu odnětí svobody v tomto rozmezí je v trestním zákoně používána zcela minimálně³⁵, je i využití § 71 odst. 8 písm. b) trestního řádu v praxi zcela minimální. Vytváří se tedy prostor pro úvahy de lege ferenda o tom, zda v tomto případě nebyla novela č. 265/2001 nedomyšlená.

V souvislosti s omezením celkové doby vazby, bylo novelou zaneseno také rozdělení trvání vazby na dobu v přípravném řízení, na které připadá jedna třetina, a na dobu pro řízení před soudem, na kterou zbývají dvě třetiny. Po uplynutí zmíněné doby, vymezené pro to, či ono určité stádium řízení, je nutné obviněného ihned propustit na svobodu. Může se ovšem stát, že obviněný nebyl v přípravném řízení ve vazbě vůbec či po dobu kratší než jedna třetina doby vztahující se k jeho případu. Vzniká tak otázka, zda poté v řízení před soudem si může soud nevyužitou dobu pro svoji fázi obrazně řečeno „vypůjčit“ a prodloužit tak pobyt, v této fázi již obžalovaného ve vazbě. Byl by tím však dozajista porušen samotný smysl rozdělení doby trvání vazby do jednotlivých stádií řízení, a proto takový postup možný není.

5. Změny úpravy vyhošťovací a vydávací vazby

Zatímco vyhošťovací vazby se nová úprava dotkla jen velmi sporadicky, pouze co se týče otázky, který orgán je příslušný k převzetí odsouzeného z vyhošťovací vazby za účelem vyhoštění, vydávací vazba byla poměrně výrazně modifikována. Podrobně byl upraven postup předsedy senátu při návrhu na uvalení vazby. Před rozhodnutím o vazbě musí osobu, o níž jde, vyslechnout, ta má právo, aby během takového výslechu byl přítomen obhájce, pokud je dosažitelný ve lhůtě, v níž je třeba rozhodnout.

6. Změny ohledně institutů nahrazujících vazbu

³⁵ Např. v § 182 odst. 2 u trestného činu poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení

Státní zástupce může v přípravném řízení, jak již bylo uvedeno pod bodem 1. Změny důvodů vazby, rozhodnout o propuštění obviněného z vazby na svobodu na základě náhrady vazby tzv. jiným opatřením. Nicméně, nemůže rozhodnout o ponechání obviněného na svobodě v důsledku přijetí některého z tzv. jiných opatření nahrazujících vazbu. To totiž předpokládá zjištění důvodů vazby u obviněného, a to může jen soud. Logicky tak nadále zůstává možnost, že pokud státní zástupce v přípravném řízení žádosti obviněného o propuštění na svobodu s přiloženým návrhem na jiné vazbu nahrazující opatření nevyhověl, může rozhodnout o přijetí takového opatření soud a v důsledku toho propustit obviněného na svobodu.

K celé řadě změn došlo také v úpravě peněžitě záruky. Byl například nově upraven kauční systém.

Závěr

Stručně na závěr je třeba znovu připomenout, že novela přinesla do vazebního řízení větší prosazení zásad přiměřenosti a zdrženlivosti. Jejím cílem bylo jednoznačně postavit vazbu na principu subsidiarity a fakultativnosti použití vazby. Námětem pro diskusi by jistě mohlo být, jakým způsobem se jí to v praxi podařilo, zda jsou možnosti nahrazení vazby v dostatečné míře v praxi využívány.

Část čtvrtá:

ÚPRAVA VAZBY DE LEGE LATA

ODDÍL PRVNÍ – MATERIÁLNÍ PŘEDPOKLADY VAZBY

Materiální a formální vazební právo

„ Poměrně širokou problematiku vztahující se k institutu vazby v trestním řízení lze v podstatných otázkách zařadit do několika základních skupin. Prvou tvoří obsahové vymezení podmínek, za nichž může být vazba uvalena a bývá označována jako „materiální“ vazební právo. Druhá zahrnuje otázky týkající se procesního postupu příslušných orgánů i procesních úkonů obviněného a označuje se jako „formální vazební právo“. Obsahové vymezení materiálních a formálních předpokladů vazby není v literatuře vždy jednotné. Je to dáno mimo jiné rozdílností pozitivních úprav, a místa, které v nich institut vazby zaujímá.“³⁶, vysvětluje Mandák.

Zákonné podmínky zajištění obviněného vazbou

Zákonnými podmínkami zajištění obviněného vazbou rozumíme tedy ony materiální předpoklady vazby.

1. První podmínkou je, že do vazby lze vzít pouze osobu obviněnou, čili toho, proti komu bylo zahájeno trestní stíhání. Ve způsobu jímž se zahajuje trestní stíhání, přinesla změnu novela trestního řádu v roce 2001. Do roku 2001 se zahajovalo provedením opatření – sdělení obvinění, ale po novele se trestní stíhání zahajuje vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho oznámením obviněnému.

Nepřípustná je vazba jiných osob, jejichž účast je na úkonech trestního stíhání nezbytná. Typicky takovou osobou by mohl být svědek. K zajištění přítomnosti takových osob existují v trestním řádu jiné zajišťovací instituty.

³⁶ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 72.

Součástí materiálních předpokladů vazby je tedy dostatečně odůvodněné podezření z trestného činu vůči obviněnému. Vysoký stupeň podezření je nutný k samotnému zahájení trestního stíhání, ale také z pohledu rozhodování o vzetí obviněného do vazby. Vzhledem k tomu, že se pohybujeme na samotném počátku důkazního řízení, není možné po orgánech činných v trestním řízení požadovat jistotu o závěru, že podezřelý je pachatelem. Na druhou stranu, právě proto, že se zároveň bere obviněný do vazby a je ohrožena jeho osobní svoboda, je nezbytně nutný vysoký stupeň pravděpodobnosti o takovém závěru. Vyžaduje se postupovat s příslušnou měrou individuálního posouzení každého případu.

Soudce při rozhodování o vzetí obviněného do vazby musí řešit jako otázku předběžnou také důvodnost zahájeného trestního stíhání. Minimálně nepřímo tak ovlivňuje další postup státního zástupce resp. policejního orgánu.

2. Druhou podmínkou je existence konkrétních skutečností odůvodňujících obavu předpokládané v § 67 písm. a) až c) – tzv. důvody vazby: Na základě nich rozlišujeme vazbu útěkovou uvedenou pod písm. a), koluzní pod písm. b) a předstižnou pod písm. c).

Obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava,

a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stále bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest,

b) že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo

c) že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil. (§ 67 trestního řádu)

V kombinaci s tzv. zpřísněnými důvody vazby uvedenými v § 68 odst. 3 trestního řádu tak tvoří důvody vazby útěkové, koluzní a předstižné, vlastně hmotněprávní skutkové podstaty zakládající procesní odpovědnost obviněného za jednání obsažené v citovaných ustanoveních.

Jednotlivým důvodům vazby podrobně se hodlám věnovat ve druhém oddíle této části rigorosní práce.

Další zákonné podmínky vazby v podstatě představují vyjádření zákonných ustanovení základních vazebních principů a zásad. Pro přehlednost je tu pouze heslovitě vyjmenovávám.

3. závěr o důvodnosti trestního stíhání (principy zdrženlivosti a přiměřenosti),

4. zjištění že účelu vazby nelze dosáhnout jiným opatřením (princip subsidiarity),

5. obviněný musí být stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje dvě léta nebo nedbalostní trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři léta – tzv. překážky vzetí do vazby, včetně výjimky v § 68 odst. 3 (princip proporcionality)

6. vzetí do vazby je vždy podmíněno rozhodnutím soudu, resp. v přípravném řízení je takové rozhodnutí možné jen na základě návrhu státního zástupce

7. a konečně je třeba připomenout, že i za splnění všech vazebních podmínek obviněný nemusí být vzat do vazby (fakultativnost vazby).³⁷

³⁷ Jelínek, J. Trestní právo procesní, Linde, Praha, 2007, s. 215 a násl.

ODDÍL DRUHÝ – DŮVODY VAZBY

Vazba útěková

Útěkové vazbě se věnuje § 67 písm. a) trestního řádu. Jde o důvod, který směřuje k zabezpečení přítomnosti obviněného na úkonech trestního řízení.

V. Mandák³⁸ s odkazem na starší literaturu rozlišuje mezi podezřením z útěku tzv. „povšechným“ a „pozitivním“.

„Povšechné podezření je budováno na závěru, že při stíhání pro některé trestné činy, které jsou ohrožené nejpřísnějšími tresty, je nebezpečí útěku obecně natolik naléhavé, že jeho existenci není třeba zvláště zjišťovat a dovozovat. Přitom je rozhodující zákonem stanovená trestní sazba, nikoli sankce, kterou lze in concreto očekávat. Nebezpečí útěku zákon v těchto případech předpokládá – máme tedy činit co se zákonnou domněnkou obviněného. Současně – pokud zákon nepřipouští vyvrácení této domněnky – jedná se o základní formu obligatorní vazby. Jde tedy vlastně o nevyvratitelnou domněnku útěku obviněného.“

Naproti tomu k podezření pozitivnímu Mandák uvádí toto: „Při respektování požadavku po pozitivním nebezpečí útěku může být vazba uvalena pouze za existence konkrétně zjištěných okolností, které v daném případě činí obavu z útěku odůvodněnou. Jako orientační hledisko uvádí jednotlivé úpravy nejčastěji okolnost, že obviněnému hrozí vysoký trest, nebo že jde o osobu bez stálého bydliště a někdy i bez stálého zaměstnání, o osobu, která nemůže vykázat svoji totožnost apod.“³⁹

Je třeba zdůraznit, že různé cizozemské úpravy volily ohledně formulace útěkové vazby značně rozdílné postupy. Často se odlišují ve vymezení určitých hledisek v podobě hrozby vysokého trestu nebo neexistence stálého bydliště. Rozdíl bývá také v míře přezkumu okolnosti, která odůvodňuje obavu z útěku.

Naše současná úprava útěkové vazby vychází z toho, že postačí existence kterékoli z okolností uvedených demonstrativně v § 67 písm. a) trestního zákona, tedy že nelze hned zjistit totožnost obviněného nebo nemá bydliště anebo mu hrozí vysoký trest. Současně je

³⁸ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 75 a násl.

³⁹ Tamtéž, s. 75.

dána podmínka, že konkrétní skutečnosti musí odůvodňovat reálnou obavu, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání vyhnul. Pokud by obava z útěku nebyla doložena konkrétními skutečnostmi, byl by uplatňován požadavek povšechného podezření, namísto pozitivního podezření, což by bylo v současném pojetí nepřijatelné, protože by se taková vazba přímo blížila k obligatorní vazbě.

Pod pojmem „uprchne“ rozuměj, uprchne za hranice do ciziny, pod pojmem „bude se skrývat“, rozuměj, bude se skrývat u nás.

Zkoumá se tedy určitý rozumný stupeň pravděpodobnosti, že obviněný svým jednáním naplní vazební důvod dle § 67 písm. a) trestního zákona. Je samozřejmě velice obtížné takový stupeň pravděpodobnosti ověřovat. Zároveň je třeba dbát na přijatelné hranice zásahu do omezení osobní svobody jednotlivce, ale zároveň nelze vyčkávat, až obviněný např. uprchne do ciziny a trvale, nebo alespoň na nějakou dobu, zmaří probíhající trestní stíhání.

K útěkové vazbě judikoval také Ústavní soud ve věci sp. zn. II. ÚS 347/96. V odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že: „za skutečnost odůvodňující nařízení vazby se považuje jen určitá situace ve vztahu k povaze činu či k osobě obviněného. Obviněný je občanem Vietnamské republiky, tato okolnost však sama o sobě vytváří pouze abstraktní možné nebezpečí, nikoli konkrétní skutkově podloženou hrozbu, jež má být vazbou odstraněna.“ Dále se tu uvádí, že rozhodnutí o vazbě je v tomto případě založeno převážně na dohaděch a hypotetických soudech, o čemž svědčí i odůvodnění těchto rozhodnutí.

Ústavní soud tedy konstatuje, že i když je obžalovaný cizím státním příslušníkem, samo o sobě to vytváří pouze abstraktní možné nebezpečí, nikoli skutkově podloženou hrozbu, jež má být vazbou odstraněna.

Je však nutné konstatovat, že právě u osob s cizí státní příslušností je obecně riziko útěku za hranice vysoké. Takové osoby mají nejen přirozenou vazbu na zemi, kde se narodily, kontakty na osoby v této zemi, které jim obstarají příslušné zázemí po dobu útěku, ale také většinou poměrně slabé sociální sepětí s Českou republikou. Jiná bývá situace u cizinců, kteří žijí již podstatnou část svého života na našem území, mají tu vlastní rodinu, znají jazyk a jsou do společnosti téměř dokonale etablováni. Proto je třeba u cizinců posuzovat také ve zvýšené míře jejich konkrétní vázanost na Českou republiku.

Ve světle shora uvedeného nálezu je třeba citovat názor Růžičky a Zezulové odkazující na výše uvedené Mandákovy rozlišení povšechného a pozitivního podezření: „Podmínky k útěkové vazbě jsou tedy dány jen tehdy, jestliže se lze důvodně, tj. s rozumným stupněm pravděpodobnosti, domnívat, že obviněný učiní pokus vyhnout se trestním následkům svého

jednání, a to způsobem, který by jej učinil fyzicky nepostižitelným, a to buď trvale, nebo dočasně.“, naproti tomu autoři dále uvádí: „Povaha věci ovšem sebou nese, že i při tomto „objektivním úsudku“ jde vždy o hodnocení okolností a vlastností obviněného vzhledem k možným budoucím dějům, k tomu, co obviněný podle očekávání může učinit. Nelze tedy klást natolik náročný požadavek, aby rozhodující orgán, hodlá-li obviněného vzít do vazby, si byl přímo jist, že nebude-li vazba nařízena, obviněný uprchne nebo se bude skrývat. Požadavek jistoty nevzbuzující pochybnost je reálný a nutný při rozhodování o vině obviněného, tedy v meritu věci, není však v podstatné většině případů myslitelný při rozhodování o vazbě. Kdyby společnost měla vždy vyčkávat situace, kdy už je zřejmé, že obviněný uprchne (např. sledovat jej na cestě s falešnými doklady ke státní hranici) nebo že se bude skrývat (např. přihlížet nečinně jeho přípravám nasvědčujícím snaze vybavit se na dlouhodobý pobyt na skrytém místě atd.), pak by její zásahy byly mnohdy zcela neúčinné. Avšak i bez této prognózy by se jednalo o požadavek neadekvátní přesahující přijatelné meze ochrany osobní svobody jednotlivce.“⁴⁰

Je nutné si však uvědomit, že bývá nesmírně obtížné ověřit pravděpodobnost záměru obviněného mařit trestní stíhání, tím, že uprchne, či se bude skrývat. Jednoznačně lze takový záměr dovodit, pokud byl obviněný např. zadržen při cestě do ciziny se zavazadlem obsahujícím cenné části jeho majetku, dal si opatřit nepravé cestovní doklady nebo je např. známo, že opustil místo svého bydliště a zdržuje se na odlehlém místě mimo domov.

Na druhou stranu nelze paušálně každé chování obviněného, kdy mění místo pobytu považovat za naplnění vazebního důvodu. Ne každé vycestování do ciziny či dočasné se vzdálení z místa bydliště či zaměstnání je konkrétní skutečností ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu. Ani trvalou změnu pobytu nelze považovat za reálně odůvodňující obavu z útěku, avšak zde je na místě, aby obviněný spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení, informoval je o takové změně a poskytl jim novou adresu.

Soudní rozhodnutí R 8/89⁴¹ se týká situace, kdy se obžalovaný nedostavil k hlavnímu líčení, ač byl řádně předvolán. Soud judikoval, že samotná tato situace neodůvodňuje dostatečně obavu, že se skrývá, aby se vyhnul trestu, jak to má na mysli § 67 písm. a) trestního řádu, k

⁴⁰ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 406-408.

⁴¹ Jelínek, J., Sovák, Z., Trestní zákona trestní řád, 16. aktualizované vydání novelizovaných trestních kodexů s poznámkami a judikaturou podle právního stavu k 1.1.2002 včetně novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/001 Sb., C.H. Beck, Praha, 2001, s. 391

následnému vzetí do vazby tak jako důvod nestačí. V úvahu v takovém případě, dle názoru soudu, připadá, jiný zajišťovací institut, který méně zasahuje do osobní svobody obžalovaného, a to předvedení.

Pokud obviněný takovéto předvedení znemožňuje, v horším případě dokonce opakovaně, a to tak, že se ukrývá před policejním orgánem, nechává se zapírat, s použitím lsti se stává nedosažitelným, atp., pro vzetí do útěkové vazby důvod vzniká.

Využil-li tedy soud veškeré mírnější prostředky k zajištění účasti obžalovaného v hlavním líčení (princip subsidiarity), a přesto není možné takové účasti dosáhnout, protože obstrukce ze strany obviněného pokračují, nezbyvá než pro důvod uvedený v § 67 písm. a) obžalovaného do vazby vzít.

Když orgány činné v trestním řízení posuzují důvody vazby podle § 67 písm. a), koncentrují se vedle okolností objektivní povahy, jako jsou okolnosti případu, reálné možnosti útěku atp., i na okolnosti týkající se osoby obviněného. Tedy osobní, rodinné a majetkové poměry, postavení v zaměstnání atd. Ke zdravotnímu stavu obviněného a jeho vlivu na možnost vzetí do vazby je možné uvést následující. Vazba by nepřicházela v úvahu pouze tehdy, odpadla-li by v důsledku zdravotního stavu obviněného obava z útěku (např. tehdy byl-li by obviněný trvale upoután na lůžko a nemohl by komunikovat). Totéž by se týkalo věku, protože vysoký věk obviněného bude zpravidla vylučovat nebezpečí útěku.

S přihlédnutím k osobním poměrům, bude jistě jiná situace kupříkladu sociálně slabého člověka, který je obviněn z trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona a hrozí mu tedy trest odnětí svobody deset až patnáct let a situace majetného podnikatele s četnými styky v zahraničí, obviněného z trestného činu podplácení podle § 161 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákona, a hrozí mu tedy trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. I když trestní sazba u trestného činu vraždy je mnohem vyšší než u podplácení, eventualita útěku se jeví jako pravděpodobnější u podnikatele.

„Dostatečně odůvodněnou obavou, že obviněný chce uprchnout, může být i jen projevená vůle, aniž byl tento projev již provázen nějakým aktivním jednáním. Musí však být zřejmé, že jde o projev vážně míněný a že s ohledem na okolnosti případu obviněný, nebude – li mu v tom zabráněno vazbou, svůj úmysl pravděpodobně uskuteční. Podle zkušeností je však třeba brát s rezervou některé verbální projevy, učiněné např. v náhlém hnutí mysli pod dojmem ze vzneseného obvinění apod. Tyto projevy se mnohdy blíží afektnímu jednání, přičemž po

odeznění silného rozrušení obavu z útěku obviněného již odůvodněně dovozovat nelze.⁴²

Důvody, demonstrativně v trestním řádu uvedené, se vždy vážou na to, jak příslušná okolnost vzbuzuje obavu, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat. Nyní tedy blíže k nim.

1. Vyhnout se trestu. Znamená to buď vyhnout se uložení trestu, který v důsledku trestního stíhání obviněnému hrozí, nebo to může znamenat, že mu již byl pravomocným rozsudkem uložen a on, v této chvíli již odsouzený, se vyhýbá jeho výkonu.
2. Totožnost nelze zjistit. To znamená, že obviněný nemá u sebe nebo na dosažitelném místě doklady a totožnost mu nemůže potvrdit ani důvěryhodná osoba. V praxi však nebývá, díky současnému systému evidence, tato situace obvyklá. Navíc vazební důvod odpadá v okamžiku zjištění totožnosti obviněného. Častější je, že obviněný odmítá spolupráci, uvádí nepravdivé údaje, či se dokonce vydává za někoho jiného. Tuto možnost mají usnadněnou zejména cizinci.
3. Obviněný nemá stále bydliště, to znamená, že buď fakticky nemá kde bydlet, anebo se v bydlišti nezdržuje, často místo trvalého pobytu mění a nenahlašuje nové. Není při tom rozhodující přihlášení se k trvalému pobytu či jeho vyznačení v průkazu totožnosti, jestliže neodpovídá skutečnému stavu. Bude se jednat pravděpodobně o osoby bez stálých a silných rodinných, citových a společenských vazeb, jež nedokážou navázat či udržet základní mezilidské kontakty. Často o osoby dopouštějící se soustavně trestné činnosti, u kterých dochází ke kumulaci vazebních důvodů.
4. Závěr, že obviněnému hrozí vysoký trest. Není stanovena přesná hranice trestní sazby a je na úvaze soudu na kolik konkrétní okolnosti, zejména stupeň společenské nebezpečnosti činu, pro který je stíhán, a osobní poměry obviněného zavadávají příčinu obav před tím, že by se trestnímu stíhání vyhýbal. Je logické, že čím vyšší trest hrozí obviněnému, tím je vyšší pravděpodobnost jeho útěku. „Ani odhadnutá výše hrozícího trestu sama o sobě není důvodem pro nařízení vazby. To by totiž znamenalo, že v § 67 písm. a) obsahuje trestní řád též fakticky obligatorní vazbu založenou na domněnce útěku. Proto jen tehdy je vazba důvodná, jestliže jsou tu i další okolnosti, které v souvislosti s předpokládanou citelnou sankcí obavu z útěku jako reálnou odůvodňují. Důvodem útekové vazby nemůže být zásadně samotná povaha určitého trestného činu nebo některý z jeho zákonných znaků, jestliže tu nejsou další okolnosti, které by vazbu

⁴² Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 82

opodstatňovaly.⁴³

Pro rozhodování o útěkové vazbě a především pro výklad pojmu hrozba vysokým trestem je zcela klíčový judikát Ústavního soudu ve věci sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. Dubna 2004 publ. ÚS 48/2004-n. Ústavní soud se vyjadřuje obecně k podmínkám útěkové vazby. Z jazykového a logického výkladu uvedeného zákonného ustanovení plyne, že zákonem zakotvený důvod vyhýbání se trestnímu stíhání spočívá alternativně v důvodné obavě, že obviněný uprchne, nebo v důvodné obavě, že se bude skrývat, přičemž důvodnost této obavy musí být založena jeho jednáním nebo dalšími konkrétními skutečnostmi, jejichž demonstrativní alternativní výčet zahrnuje skutkové podstaty nemožnosti zjištění jeho totožnosti, neexistenci stálého bydliště anebo hrozbu vysokého trestu.

Právě výklad zákonné podmínky „hrozby“ vysokým trestem Ústavní soud interpretuje ve smyslu konkretizace a individualizace trestněprávní kvalifikace skutku ve vztahu k obviněnému, a to na základě zjištění konkrétních skutečností opodstatňujících důvodnost trestního stíhání.

Hrozbou vysokým trestem lze odůvodnit uložení tzv. útěkové vazby toliko v těch případech, kdy na základě zjištěných skutečností opodstatňujících důvodnost podezření ze spáchání zvláště závažného trestného činu lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši nejméně kolem osmi let.

Na citované rozhodnutí Ústavního soudu reaguje ve svém komentáři Hanuš⁴⁴. Autor se hned z počátku zabývá otázkou, zda je vůbec hrozba vysokým trestem adekvátním důvodem pro vzetí obviněného do vazby. Ve shodě s názorem Ústavního soudu pak uvádí, že ano. Zejména pak, pokud je hrozba dostatečně konkretizována a individualizována ve vztahu ke spáchané trestné činnosti. Zdůrazňuje konkrétní hledisko, o němž hovoří i v nálezu Ústavní soud, a to, že se musí jednat o jednoznačně konkrétní hrozbu vysokého trestu v rámci rozpětí trestní sazby stanovené trestním zákonem.

Hanuš píše: „Ústavní soud podmínil interpretaci útěkové vazby hlediskem subjektivním, tj. reálnou hrozbu v konkrétním případě uložení trestu odnětí svobody nejméně ve výši kolem osmi let. Přitom je nutno reflektovat, že cílem této interpretace

⁴³ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 95

⁴⁴ Hanuš, L. Hrozba vysokého trestu v kontextu útěkové vazby, Právní rozhledy, 11/2004, s. 433 a násl.

nebylo zvýšit celkový počet vazebně stíhaných osob, k čemuž při pečlivé a všechny aspekty řádně zohledňující aplikaci nemusí dojít, budou – li soudci při tomto rozhodování postupovat zodpovědným a korektním způsobem, aby přispěli k odůvodněné diferenciaci méně a více závažných skutků.⁴⁵

Autor se také zamýšlí nad „silnými důvody“, které vylučují útěkovou vazbu i při splnění kategorizace hrozby vysokým trestem obviněnému. Připomíná, že vazba zůstává i tak fakultativním institutem a není nutné ji aplikovat pro opodstatněnost některých důvodů a situací. Zmiňuje pak situace, kdy je kupříkladu kvůli zdravotnímu stavu či vysokému věku nebo těhotenství útěk obviněného vyloučen. Čím silnější důvody vazby jsou, tedy trest hrozí vysoký, tím musí být takové okolnosti vylučující útěkovou vazbu pádnější.

„Moderní demokratický právní stát má monopol trestního stíhání. Jakožto vykonavatel trestní spravedlnosti mu přináležejí rovněž právo za ústavním a zákonným rámcem připuštěných podmínek, a to především při stíhání zvláště závažných trestných činů ohrožujících zásadní měrou společnost, i toliko v případech hrozby vysokého trestu eliminovat důvodně předpokládané snahy obviněného vyhnout se odpovědnosti ze spáchaného skutku, bude – li mu předepsaným způsobem spáchání daného jednání prokázáno. Právě § 67 písm. a) tr. řádu poukazem na konkrétní skutečnost v podobě hrozby vysokého trestu umožňuje ve vztahu ke zvláště závažným trestným činům zohlednit objektivní konstelaci, která zahrnuje nejen osobu obviněného, ale i všechny konkrétní skutečnosti naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, pro který je stíhán, včetně stadia trestního řízení, za kterého je o vazbě rozhodováno.

V citovaném interpretativním nálezu Ústavní soud podal, respektujícíe kautely právního státu a máje na paměti úctu k právům a svobodám člověka a občana, metodologický návod v podobě velmi přesných kritérií, jak za situace, v níž hrozí obviněnému vysoký trest a z něhož plyne důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, postupovat, aby na jedné straně nedocházelo ze strany obecných soudů k libovůli, na straně druhé ovšem, aby současně jejich procesní úkony v odůvodněných případech i z pohledu institutu útěkové vazby směřovaly k dosažení

⁴⁵ Hanuš, L. Hrozba vysokého trestu v kontextu útěkové vazby, Právní rozhledy, 11/2004, s. 434

účelu trestního stíhání.“⁴⁶

Ústavní soud tak svou konkretizací zákonného ustanovení položil otázku praktické existence obligatorní vazby ve zmíněných případech. Úvahou nad obligatorní vazbou i v souvislosti s tímto rozhodnutím Ústavního soudu se budu ještě zabývat v části věnované úvahám o vazbě de lege ferenda.

⁴⁶ Hanuš, L. Hrozba vysokého trestu v kontextu útěkové vazby, Právní rozhledy, 11/2004, s. 435

Vazba koluzní

Důvody vazby koluzní jsou uvedeny v § 67 písm. b) trestního řádu. Podle tohoto ustanovení nastávají v případě, že jsou dány „konkrétní skutečnosti, které odůvodňují obavu, že obviněný bude mařit zjištění skutkových okolností, jež jsou důležité pro objasnění věci.“⁴⁷

Úprava koluzní vazby u nás, na rozdíl od některých zahraničních úprav, je založena na demonstrativním výčtu osob, na které může obviněný působit a mařit tak průběh trestního stíhání. Výslovně jsou v zákoně uvedeni pouze dosud nevyslechnutí svědci a spoluobvinění.⁴⁸

Musí se ovšem jednat o situaci, kdy obviněný maří zjištění skutkových okolností, důležitých pro objasnění věci, tedy jen opravdu závažných skutečností. A to jsou takové, které tvoří podstatný základ k posouzení viny a pro použití přiměřené sankce. Nelze za takové považovat skutečnosti doplňkové či podružnější povahy, i když i jejich zjištění je žádoucí.

V praxi se tak za koluzní jednání považuje např.: když obviněný vyhrožuje svědkovi v souvislosti s jeho svědeckou výpovědí, odešle mu dopis, ve kterém ho nabádá ke křivé výpovědi v jeho prospěch, obviněný se svěří svému okolí, že hodlá zničit kompromitující účetní doklady svědčící v jeho neprospěch, nabízí znalci úplatek apod.

Je důležité při posouzení koluzního důvodu vazby posuzovat danou okolnost zavdávající příčinu koluzního jednání skutečně v konkrétním daném případě. Mandák uvádí velice jemné rozlišení: „Zájem na zjištění okolností tvořících podklad pro stanovení výše škody může být důvodem vazby při majetkových deliktech, kdy vyčíslení škody je podstatným znakem objektivní stránky trestného činu, a mnohdy i rozhodujícím kvalifikačním momentem. Naproti tomu, podle mého názoru, tatáž okolnost, tj. výše škody, nemůže opodstatňovat uvalení vazby při stíhání pro delikty, při nichž vznik majetkové škody není jejich podstatným znakem, jako např. u ublížení na zdraví.“⁴⁹

Pokud pochopíme podstatu koluzního důvodu vazby, nepřekvapí nás, že je tento důvod vazby v historii i v současnosti velmi diskutovaný a problematický. Jedná se totiž o situaci,

⁴⁷ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 97

⁴⁸ Šámal, P. Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář. Díl I, C.H. Beck, Praha, 2002, s. 579. V rámci úvah de lege ferenda vyslovují názor, že v úvahu by jistě připadal i znalec. Vzhledem k závažnosti znaleckého posudku pro dokazování by zřejmě bylo namístě o výslovném uvedení znalce v rámci koluzního důvodu vazby uvažovat.

⁴⁹ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 102

kdy máme pouze podezření – nejde-li o zpřísněný důvod vazby dle § 68 odst. 3 písm. d) – že obviněný bude takto působit na osoby, které se orgánům činným v trestní řízení, ať už z jakýchkoli objektivních příčin, nepodařilo vyslechnout. Je tedy na místě oprávněná opatrnost, v zákoně vyjádřená specifickou lhůtou možnosti trvání koluzní vazby, před nepřiměřeným zásahem do osobní svobody obviněného „jen“ za výše uvedené situace.

Jak jsem již výše uvedl, takové četné námitky, ať už proti rozsahu zásahu do osobní svobody za této situace či proti oprávněnosti a důvodnosti koluzní vazby vůbec, byly vznášeny v průběhu celé historie existence koluzní vazby, a to nejen u nás, ale i v zahraničí.

Za všechny oponenty koluzní vazby uvedu pouze názor Fojnického, který patřil k jejím nejvýznamnějším kritikům.⁵⁰

„Koluzní vazba je důsledek názorů, které byly již překonány, přičemž hrozí-li nebezpečí koluze, je věcí státu, aby učinil potřebná opatření, z ničeho však nelze dovodit právo v této spojitosti omezovat obviněného na svobodě. Navíc „převaha sil“ je i tak na straně orgánů stíhání, neboť obviněný je „sledován společností i policií.“

Naproti tomu např. Storch⁵¹ námitky proti koluzní vazbě nemá. Na dálku vlastně polemizuje s Fojnickým, když uvádí, že: „nikde není stanovena procesní rovnost stran. Nelze pokládat za nespravedlnost vůči obviněnému, jestliže stát nevyužívá stejně důrazných prostředků i proti jiným osobám než jemu. Obviněnému nadto na výsledku procesu záleží nejvíce. Každá vazba představuje poměrně vážný zásah do práva na obhajobu a koluzní vazbu z toho nelze vydělovat.“

„Zákon připouští použití vazby jen při existenci odůvodněné obavy založené na konkrétních skutečnostech. Nestačí proto pouhá abstraktně pojímaná možnost koluzního jednání obviněného, tj. domněnka v podstatě jako produkt ve smyslu formální logiky chápaného „možného“. Při tomto pojetí by totiž koluzní vazby byla v zásadě obecným vazebním důvodem, protože pouhou možností mařit objasnění věci lze teoreticky vyloučit jen ojediněle. Na druhé straně však nelze požadovat, aby podmínkou uvalení vazby bylo vždy to, zda se obviněný o koluzní jednání již pokusil či nikoli, musí ze zjištěných skutečností vyplývat důvodná obava, že v dalším průběhu stíhání bude obviněný mařit objasnění věci. To znamená,

⁵⁰ Fojnickij, J. Kurs ugolovnogo sudoprizvodstva, Petrohrad, 1907.

⁵¹ Storch, F. Řízení trestní rakouské, J. Otto, Praha, 1897, s. 11.

že jde o prognózu chování obviněného, tedy v tomto smyslu o domněnku, která však musí mít oporu v objektivních zjištěních., uvádí Mandák⁵²

V současné době jsou výhrady vůči koluzní vazbě koncipovány na tom, zda je v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. c) Evropské úmluvy o lidských právech, který deklaruje právo na svobodu a osobní bezpečnost.

Ústavní soud ovšem několikrát judikoval o tom, že koluzní vazba je v souladu s ústavním pořádkem ČR a tedy i s ratifikovanými mezinárodními smlouvami ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR. K jednomu nálezu Ústavního soudu Pl. ÚS 1/94, publ. pod č. 101/1994 nyní podrobně.

V odůvodnění zmíněného nálezu Ústavního soudu se píše: „Navrhovatel podal ústavní stížnost proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 4. 11. 1993 sp. zn. 1 To 664/93 ve spojení s usnesením Okresního soudu v Chomutově ze dne 9. 10. 1993 sp. zn. Nt 2068/93 spolu s návrhem na zrušení ustanovení § 67 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, s odůvodněním, že dle tohoto ustanovení byl vzat do vazby, přičemž má za to, že ustanovení je v rozporu s čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), ve znění protokolů č. 3, 5 a 8 (č. 209/1992 Sb.), neboť Úmluva nepovažuje za důvod pro zbavení osobní svobody obavy, že obviněný bude působit na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. V opačném případě by totiž tento důvod musela výslovně připustit. Dále uvedl, že jedním z předpokladů pro zbavení svobody dle Úmluvy je jeho účel, který je vázán na předvedení před příslušný soudní orgán a nikoliv na zabránění ovlivňování svědků.

Ústavní soud přezkoumal návrh navrhovatele, vyjádření Poslanecké sněmovny Parlamentu, jakož i příslušná ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, Úmluvy a protokolů na tuto Úmluvu navazujících, a poté, co zvolil jako interpretační metodu smysl právní úpravy, dospěl k závěru, že návrh na zrušení ustanovení § 67 písm. b) tr. ř. není důvodný, neboť Úmluva v čl. 5 odst. 1 písm. c) stanoví jako výchozí podmínku pro zatčení nebo jiné zbavení svobody, aby k němu došlo na základě zákona. Tuto podmínku naše právní úprava splňuje, a to konkrétně v ustanovení § 68 ve spojení s § 160 tr. ř. a v ustanovení § 67 tr. ř. [ustanovení § 68 tr. ř. stanoví, že do vazby lze vzít pouze osobu, které bylo sděleno obvinění; ustanovení § 160 tr. ř. stanoví, že takovou osobou je ta, u které je dostatečně odůvodněn závěr, že spáchala trestný čin, a § 67 tr. ř.

⁵² Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 107

stanoví důvody vazby včetně koluze pod písmenem b)]. Další podmínkou dle Úmluvy , a to určující, je, aby šlo o osobu, která je důvodně podezřelá ze spáchání trestného činu. I tato podmínka je beze zbytku splněna v ustanovení § 68 tr. ř. , kde se výslovně stanoví, že do vazby lze vzít pouze osobu, které bylo sděleno obvinění, přičemž takovou osobou je dle ustanovení § 160 tr. ř. právě ta, u které je dostatečně odůvodněn závěr, že spáchala trestný čin. I když je dle Úmluvy myslitelné, že Úmluva má v čl. 5 odst. 1 písm. c) na mysli důvodné podezření nejen ze spáchání trestného činu, který je předmětem řízení, ale také jiné jednání, jež již československý tr. ř., uvedený zákonem č. 119/1873 ř. z. , ve znění pozdějších předpisů, platný až do roku 1950, uvedl v § 175 bodu 3 slovy "když hleděl působiti na svědky, znalce nebo jiné osoby ve věci zúčastněné, aby překážel zjištění pravdy, nebo když jinak hleděl ztížit trestní řízení mařením neb ukryváním stop trestného činu nebo když zvláštní okolnosti odůvodňují obavu, že by to učinil.", je třeba vzít v úvahu tu rozhodující okolnost, že ustanovení § 67 písm. b) tr. ř. váže vzetí do vazby již na konkrétní skutečnosti odůvodňující obavu z koluzního jednání, v čemž zcela koresponduje s ustanovením § 175 bodu 3 tr. ř., uvedeného zákonem č. 119/1873 ř. z., ve znění pozdějších předpisů, kde tyto skutečnosti byly označeny jako zvláštní okolnosti. Důraz, jaký je v ustanovení § 67 tr. ř. položen na to, že již musí jít o konkrétní skutečnost, uvádí ve své podstatě a funkci tento důvod vazby do stejné roviny, jak je vyjádřena v Úmluvě slovy "having committed an offence" [čl. 5 odst. 1 písm. c)]. Konečně pokud jde o poslední podmínku obsaženou v čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy , kterou je předvedení před příslušný soudní orgán, nutno poukázat na odstavec 3 téhož ustanovení (čl. 5 Úmluvy), s nímž odstavec 1 písm. c) tvoří jeden celek a z něhož se slovy "předvedení před jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudních pravomocí" podává, že nejde jen o předvedení před soud, ale o úkony či "součinnost" svého druhu šetřící nejen právo na osobní svobodu, ale také směřující k vytvoření podmínek pro to, aby bylo lze dosáhnout cíle trestního řízení. Ani v tomto směru nelze dovést rozpor ustanovení § 67 písm. b) tr. ř. s čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy , když dle § 67 písm. b) tr. ř. může dojít k vazbě u osoby nejen důvodně podezřelé ze spáchání trestného činu, ale navíc takové, u níž konkrétní skutečnosti odůvodňují obavu, že bude působit na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, protože vzetím do vazby takovéto osoby jsou právě realizovány ony úkony či "součinnost" svého druhu, která umožňuje urychlit vyšetřování a docílit potrestání pachatele na jedné straně a současně šetří právo na osobní svobodu na druhé straně. Není totiž výkonem práva na osobní svobodu, když někdo ovlivňuje svědky či spoluobviněné, resp. když koluzně jedná.

Závěrem lze konstatovat, že Úmluva v čl. 5 odst. 1 písm. c) dává prostor pro bližší vymezení skutkové podstaty vazebních důvodů, přičemž podmínkou je, že se tak musí dít na základě zásady důvodného podezření ze spáchání trestného činu nebo z již uvedených jednání (viz § 175 bod 3 tr. ř., uvedeného zákonem č. 119/1873 ř. z. , ve znění pozdějších předpisů). Koluzní vazba dle § 67 písm. b) tr. ř. pak rovněž dostatečným způsobem chrání základní právo na svobodu obviněného, protože jejím důvodem je nejenom důvodné podezření ze spáchání trestného činu, ale také důvodné podezření z jiné činnosti, která maří trestní stíhání (tzv. koluzní jednání), tak, jako je tomu u skrývání nebo vyhýbání se trestnímu řízení [§ 67 písm. a) tr. ř.]. Navíc je tato dvojí podmíněnost vazby ještě zesílena pravidly obsaženými v § 72 tr. ř. , která stanoví, že obviněný musí být ihned propuštěn na svobodu, pomine-li důvod vazby, a že trvání vazebních důvodů musí být ex officio průběžně přezkoumáváno orgány činnými v trestním řízení. Za této situace má Ústavní soud za to, že úprava koluzní vazby dle § 67 písm. b) tr. ř. není v rozporu s čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy , a proto byl návrh zamítnut.“, tolik tedy názor Ústavního soudu.

Růžička a Zezulová⁵³ se domnívají, že svědecká výpověď je pro účely trestního stíhání natolik závažným institutem, že nepostačí hrozba trestní sankcí za křivou výpověď. Nebude nikdy dostačující zvláště v dnešní době, kdy je řízení poznamenáno nejenom neochotou svědků vypovídat pravdu, ale neochotou vypovídat vůbec, včas se dostavit a podobně. Zdůrazňují, že orgány činné v trestním řízení nebudou nikdy mít dost času na zajištění důkazů a vyslechnutí potenciálních svědků, pokud by koluzní vazba neexistovala. Byť nepřehlíží argumenty vznášené proti koluzní vazbě, domnívají se, že je naprosto nutnou součástí trestního procesu.

Konkrétní skutečnosti odůvodňující obavu z koluzního jednání musí spočívat v předpokládané aktivní činnosti obviněného k maření skutečností závažných pro trestní stíhání. K tomu se opět opakovaně vyjadřoval Ústavní soud, např. ve věci sp. zn. IV. ÚS 264/98, kde tvrdil: „Vazební důvod pro koluzní vazbu je obecně dán, jsou-li v posuzovaném případě zjištěny konkrétní skutečnosti odůvodňující obavu, že obviněný bude mařit zjišťování skutkových okolností, důležitých po objasnění věci, a to postupem upraveným trestním řádem, tedy zpravidla dokazováním. Ani doznání pachatele jistě zpravidla není způsobilé pouze samo o sobě eliminovat důvody pro tzv. koluzní vazbu, nicméně soudy rozhodující o

⁵³ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 414.

uvalení vazby podle ustanovení § 67 písm. b) trestního řádu mají přezkoumatelným způsobem odůvodnit, z jakých důvodů převyšuje zájem na objasňování trestného činu zájem na svobodě jednotlivce.“

Ve stejném duchu Ústavní soud judikoval i jindy, když se vyjadřoval k důvodům koluzní vazby. Ve věci sp. zn. IV. ÚS 16/02, konstatoval, že „účel trestního řízení, jímž je sice nade vše pochybnost především snaha náležitě zjistit trestné činy a podle zákona jejich pachatele spravedlivě potrestat (§ 1 odst. 1 trestního řádu), nemůže být v právním státě nadřazen zásadě řádného zákonného procesu, z čehož plyne, že nelze tohoto účelu dosahovat za cenu porušení procesních předpisů, a to již vůbec ne těch ustanovení, mající zajistit obviněnému možnost účinně se hájit, s čímž souvisí i zásada zdrženlivosti (přiměřenosti), v souladu s níž ani do práv osob důvodně podezřelých by nemělo být zasahováno více, než je nezbytně nutné.“⁵⁴

Důležité je si uvědomit, že koluzním jednáním není jednání obviněného, které je sice subjektivně zaměřeno na zmaření trestního stíhání, avšak svoji povahou k tomu není způsobitelné a účel trestního stíhání tedy není ohrožen. Bude se jednat zejména o zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti.

Koluzním jednáním také není určitá důkazní situace, např. rozpory ve výpovědích, složitost dokazování atp. Vždy se musí jednat o konkrétní skutečnosti, které nasvědčují, že obviněný má koluzní záměr, např. nabídl úplatek znalci, odeslal dopis svědkovi, kde ho nutí křivě vypovídat v jeho prospěch či zničil kompromitující doklady.

Ústavní soud v řadě svých nálezů (srov. např. sp.zn. IV. ÚS 207/99) konstatoval, že o takovou konkrétní skutečnost jde nejen tehdy, jestliže obviněný sám svým jednáním zavinil příčinu koluzního jednání, ale existuje-li určitá objektivní konstelace, zahrnující nejen osobu pachatele, ale všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, včetně stadia vyšetřování.

Zásadním judikátem ke koluzní vazbě je věc sp. zn. III. ÚS 188/99, kde Ústavní soud uvedl, že uvalení vazby v důsledku odepření výpovědi obviněného, v čemž je soudem spatřován důvod koluzní vazby, nutno proto považovat za donucování obviněného přiznat vinu, a tudíž za porušení čl. 14 odst. 1 písm. g) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, za omezení práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3, 4 Listiny základních práv a svobod, jakož i za postup, ve kterém absentuje zákonné a ústavně konformní zdůvodnění vazby ve smyslu čl. 8 odst. 2 Listiny, ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Ústavy a ve smyslu § 67 písm. b) trestního řádu.

⁵⁴ Srov. s teoreticko – právní úvahou nad účelem trestního práva z části třetí, v kapitole Období tzv. druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava

Dále konstatuje, že podle shodného přesvědčení doktríny i judikatury se některá usnesení svým významem a účinky blíží nebo prakticky rovnají rozsudku, přičemž mezi ně nutno zařadit i usnesení o vazbě.

„Působením na svědky či spoluobviněné se má na mysli nepřipustné přímé nebo zprostředkované ovlivňování svědků se záměrem mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, např. přesvědčování svědků nebo spoluobviněných, aby nevypovídali pravdu, vzájemná dohoda se svědky nebo spoluobviněnými o tom, že budou v rozporu se skutečností vypovídat, podplácení svědků či spoluobviněných či vyhrožování svědkům nebo spoluobviněným za stejným účelem atd.“⁵⁵

Na druhou stranu, za koluzní jednání se nepovažuje takové působení na svědky či spoluobviněné, kdy je obviněný přesvědčuje, aby vůbec vypovídali před orgánem činným v trestním řízení, pokud to odmítají, aby mluvili pravdu, nebo naopak připomenutí svědkovi jeho povinnosti mlčenlivosti či práva odepření výpovědi.

Dle mého názoru je z hlediska obviněného však i v takovém případě riziko vzetí do vazby vysoké. Rozhodne – li se obviněný jakkoli se svědky komunikovat, vysvětlovat si vzájemná stanoviska, nemůže, dle mého názoru, předpokládat, kam až ona komunikace dojde. A situace sama o sobě k ovlivňování směřuje, a to i při maximální opatrnosti obviněným vyvinuté.

Je nutné také zaujmout stanovisko k okamžiku, kdy důvod koluzní vazby odpadá. Nepočítáme – li situaci že uplyne tříměsíční vazební lhůta, je obviněný z koluzní vazby většinou propuštěn, jakmile je zajištěn důkaz ohrožený koluzí. Mandák s opatrností však uvádí: „Existenci či nedůvodnost obavy z úspěšného maření objasnění věci působením na již jednou vyslechnutého svědka je třeba dovozovat z celkového komplexu okolností případu, zejména z celkové procesní situace, ze stavu objasnění věci a z povahy a síly všech důkazů jednotlivě i v celku.“

K důležité novele týkající se koluzní vazby došlo v roce 1995. Novela přinesla ustanovení, že aby došlo ke koluznímu jednání, musí být působeno na dosud soudem nevyslechnuté svědky či spoluobviněné. Bylo tedy vyloučeno trvání vazby z uvedeného důvodu, pokud svědci a spoluobvinění, na něž se koluzní důvod vazby vztahuje, byli již vyslechnuti před soudem. Další novela v roce 1998 pak odstranila slovo „soudem“ a toto znění je platné dodnes.

Důvodová zpráva novely č. 152/1995 uvádí, že: „Podmínky, za nichž lze obviněného vzít

⁵⁵ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 416.

do vazby, se v zájmu právní jistoty a zabránění jejich extenzivnímu výkladu upřesňují tak, aby bylo zřejmé, že tzv. koluzní důvod vazby je dán jen tehdy, jestliže hrozí nebezpečí, že obviněný bude působit na soudem dosud nevyslechnuté svědky, nikoli v případech, kdy všechny důkazy jsou již procesně zachyceny, avšak trvá rozpor mezi obhajobou obviněného a výpověďmi svědků. Pokud svědek při svém pozdějším výslechu výpověď změni, je třeba se s touto okolností důkazně vypořádat a prověřit důvod této změny.“

Novela tedy akcentovala potřebu usměrnit praxi proti nadbytečnému prodlužování koluzní vazby.

Stejný záměr měl zákonodárce i při tvorbě tzv. velké novely v roce 2001, kdy došlo k zavedení časového limitu trvání koluzního důvodu vazby. Koluzní vazba může trvat nadále jen tři měsíce (srov. § 71 odst. 2 trestního řádu), ovšem v případě, že se obviněný již koluzního jednání dopustil, toto omezení neplatí. Naplnil by tak skutkovou podstatu tzv. zpřísněného důvodu vazby dle § 68 odst. 3 písm. d). K výkladu zpřísněných důvodů vazby se ještě dostaneme.

Užívání koluzní vazby novela č. 265/2001 de facto ovlivnila ještě v dalších aspektech. Jedním z nich je i prodloužení lhůty, kterou má státní zástupce na rozhodnutí o zadržené osobě, a to z 24 hodin na 48 hodin. Vytváří se tak vlastně delší prostor pro zajištění důkazů, tedy i vyslechnutí svědků, jež by eventuelně mohli být ovlivňováni, a trestní stíhání tak mařeno. Logicky tedy vyplývá, že prodloužením této lhůty došlo, tedy alespoň mělo by v praxi dojít, k omezení užívání koluzního důvodu vazby.

Dále novela zasáhla do povahy koluzní vazby též tím, že nadále umožnila v rámci práva na obhajobu obviněnému z vlastní iniciativy vyhledávat, předkládat důkazy, případně navrhnout jejich provedení. Realizace práva na obhajobu však nemůže být koluzním jednáním obviněného, za předpokladu, že nevykročí v tomto ohledu z mezí zákonosti, a po důkazech nepátrá za tím účelem, aby je zničil či učinil neupotřebitelnými. Pak by se jistě jednalo o tzv. jiné maření objasňování skutečností (rozuměj než působením na svědky či spoluobviněné) a důvod koluzní vazby by nastal. Stejně tak v případě působení na znalce, padělání, pozměňování, ničení nebo ukrývání listinných či věcných důkazů.

Na závěr je třeba říct, že ač tzv. velká novela přímo či nepřímo použití koluzní vazby omezila, ač se v tomto duchu vyjadřuje i Ústavní soud (srov. výše uvedené judikáty), stále v praxi hrozí nebezpečí zneužívání koluzního důvodu vazby orgány činnými v trestním řízení a nahrazování tak rozsudku v okamžiku, kdy vinna obviněného ještě není prokázána v řízení před soudem, což by bylo nejen zaměňováním koluzní vazby za neexistující obligatorní vazbu, ale především v rozporu s presumpcí nevinny.

Vazba předstižná

Důvod vazby pro vazbu předstižnou je uveden v § 67 písm. c) trestního zákona. Předstižná vazba je svým způsobem specifická v tom, že jejím účelem je zabránit obviněnému, aby pokračoval v trestné činnosti či nedokončenou (přerušenu např. ve stádiu pokusu) trestnou činnost dokončil. Specifická je tedy tím, že se jedná vlastně o vazbu „mimoprocesní“ a proto je někdy nazývána též vazbou „preventivní“.⁵⁶

V tomto ohledu píše o předstižné vazbě Mandák. „Zatímco postih pachatelů ve formě trestní sankce je záležitostí trestních orgánů, předcházet a zbraňovat trestné činnosti je specifickou povinností především orgánů bezpečnostních. Těmto orgánům poskytuje každý právní řád množství oprávnění, jejichž pomocí je tento úkol uskutečňován. Patří k nim mimo jiné i právo zasahovat do ústavně chráněných občanských práv (např. zadržení, předvedení, osobní prohlídka apod.). Jestliže takové zásahy použijeme proti osobám, vůči nimž neprobíhá trestní řízení, jde o opatření mimoprocesní, pro něž zákonný podklad tvoří právo administrativní, resp. bezpečnostní.

Podobně je tomu i tehdy jestliže se proti určité osobě vede trestní řízení a je dána důvodná obava, že se dopustí další trestné činnosti. Jestliže je toto nebezpečí tak naléhavé a očividné, že v zájmu ochrany společnosti je třeba obviněného izolovat, pak i v tomto případě jde o opatření preventivně bezpečnostní, které se zajištěním základního cíle probíhajícího řízení (zajištění viny a uložení trestu) v podstatě nesouvisí. V literatuře se proto hovoří o „mimoprocesní vazbě“, protože z hlediska základního poslání trestního řízení jde o detenci obviněného k účelům vedlejším.“⁵⁷

Z této charakteristiky tedy vyplývá, že předstižná vazba má zcela mimořádné postavení, její zneužití je v přímém rozporu se zásadou presumpce neviny a uplatňována v praxi musí být tedy s mimořádnou citlivostí.

Není divu, že vazba předstižná, podobně jako vazba koluzní má proto v praxi svoje odpůrce. Argumentují tím, že takové donucovací opatření nepatří na půdu trestního procesu. Uvádí také, že je omezena na dobu trestního stíhání (navíc k tomu se její účinky projeví maximálně

⁵⁶ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 422.

⁵⁷ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 122.

po dobu výkonu trestu) a nepodaří se zabránit pokračování v trestné činnosti později. Nebezpečí takového pokračování teoreticky hrozí kdykoli.

Na druhou stranu je třeba přiznat, že právě po dobu trestního stíhání je taková hrozba nejsilnější, vždyť se nejčastěji jedná o dobu bezprostředně po spáchání trestného činu, nebo alespoň časově blízkou spáchání trestného činu. Nicméně vazba předstižná jako nepochybně bezpečnostně – preventivní opatření se zdá jako nejvhodnější řešení této situace a její místo v trestním řádu je, minimálně zatím, nesporné.⁵⁸

Zajímavá jsou stanoviska odborné veřejnosti vztahující se k předstižné vazbě (i když teoreticky ke všem vazebním důvodům obecně). O. Motejl píše: „Soudci obviněného do vazby raději vezmou, protože rozhodování o vazbě se odehrává ve zcela výjimečné situaci. Věc je ve stadiu prvních poznatků, které jsou jednostranné, neúplné a soudce musí rozhodnout rychle, někdy se stává, že soudce volí zdánlivě méně konfrontační postup, tedy vyhoví naléhání státního zástupce a vyšetřovatele a vazbu uvalí.“⁵⁹

Ve stejném duchu se vyjadřuje i Slonková, když píše, že: „Přístupy některých soudů, složitost situace, v níž rozhodují, stejně jako tlak veřejného mínění nevyklučují, aby byl vzat do vazby někdy také obviněný, u něhož jsou důvody vazby buď sporné, nebo dokonce některý či žádný z nich není dán.“⁶⁰

A Vantuch dodává, že: „Veřejnost mnohdy zásluhou sdělovacích prostředků, většinou ztotožňuje obviněného s pachatelem trestného činu, a proto si přeje, aby se mu dostalo okamžité sankce, či odplaty ze strany společnosti a spatřuje ji nesprávně ve vzetí obviněného do vazby. K tomu napomáhají nevhodné formulace novinářů, eventuálně, i tiskových mluvčích příslušných ředitelství Policie ČR např. o tom, že byl zjištěn (dopaden, zadržen) pachatel trestného činu, jemuž vyšetřovatel sdělil obvinění.“⁶¹

Důvody předstižné vazby jsou dány jednak alternativně, jednak jde o taxativní výčet. Obviněný může být vzat do vazby, je-li obava, že bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval

⁵⁸ Blíže k tomuto problému Mandák, V., Předstižná vazba s přihlédnutím k novele trestního řádu z roku 1995, Bulletin advokacie, 4/1996.

⁵⁹ Srov. blíže názor O. Motejla v: rychlý, T., Někteří lidé obchodují s podvodníky a bolístky si při tom chtějí pofoukat od státu, Rudé právo, 29.11.1994, s. 4.

⁶⁰ Slonková, S., I nevinný může být zatčen a odsouzen, MF DNES, 11. 11. 1996, s. 1.

⁶¹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného, C.H. Beck, Praha, 2003, s.114.

nebo jím hrozil. Je třeba zdůraznit, že úprava předstižné vazby počítá s těmito uvedenými alternativami pouze v případě, pokud je obava z opakování trestné činnosti, vykazující stejné zákonné znaky, pro který je obviněný stíhán. Těžko budeme presumovat u obviněného trestnou činnost jiného druhu.

Novela z roku 2001 vyměnila slovo pokračovat za přesnější termín opakovat. Ten v sobě zahrnuje jednak opakování trestného činu, ale také pokračování a všechny jeho útoky.

Jiná novela, předchozí z roku 1995, se týkala předstižné vazby tak, že obava z opakování trestné činnosti musí být napříště založena na konkrétních skutečnostech, a ne vycházet jen z obecného nebezpečí.

V tomto duchu judikoval později Ústavní soud ve věci sp. zn. I. ÚS 303/01 když uvedl že, obecné soudy v této věci další trvání vazby tzv. předstižné odůvodnily poukazem na závažnou a rozsáhlou trestnou činnost majetkové povahy, které se měl stěžovatel dopustit, a nijak tento vazební důvod dále nekonkretizovaly. Proto byl Ústavní soud nucen konstatovat, že odůvodnění napadených usnesení je jen povšechné a obecné, což není v souladu s ústavním pořádkem České republiky.

Dále je třeba říct, že s ohledem na povahu předstižné vazby, připadá v úvahu jen u trestných činů úmyslných. Samozřejmě za splnění obecných vazebních podmínek o nemožnosti vzetí do vazby z § 68 odst. 2 trestního řádu.

Pokud je obviněný vzat do vazby pro obavu, že dokoná trestný čin, o který se pokusil, případně trestný čin, který připravoval, musí to být obava týkající se dokončení stejného trestného činu, stejné skutkové podstaty.

Nicméně v této souvislosti judikoval Vrchní soud v Praze v usnesení ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 2 To 54/2005, když trestný čin, pro který má být obava, že ho obviněný dokončí, poněkud zpřesnil. V citovaném usnesení píše Vrchní soud, že opakováním trestné činnosti podle § 67 písm. c) trestního řádu se nerozumí pouze reálná obava, že obviněný se znovu dopustí trestného činu téže skutkové podstaty, ale též obava, že znovu spáchá trestný čin téže povahy.

„Za trestné činy téže povahy se považují takové trestné činy, které se v konkrétních případech vyznačují určitým společným charakteristickým rysem, jímž může být zejména stejná pohnutka (např. ziskovost, sexuální motivace apod.), nebo stejný způsob jednání (např. násilí vůči osobám),“ uvádí Vrchní soud ve výše uvedeném rozhodnutí.

V rozhodovaném případě se obžalovaný dopustil v minulosti různých trestných činů, odlišných skutkových podstat, pro které bylo nicméně společné vždy násilí vůči jiným osobám a to ve všech případech s pohružkou použití nože, tj. zbraně poměrně nebezpečné ve smyslu § 89 odst. 5 trestního zákona.

Mandák⁶² k předstižné vazbě dodává, že při nebezpečí další trestné činnosti, musí jít o nebezpečí aktuální a akutní. „Předstižnou vazbu nelze proto v žádném případě použít pro obavu z další trestné činnosti, která přichází v úvahu ve vzdálenější budoucnosti, zejména po dokončení trestního řízení. Odporovalo by to především nezbytné podmínce bezprostřední hrozby, a navíc by se tak předbíhal výsledek trestního řízení s ohledem na účinek očekávané sankce, která by měla vést k nápravě odsouzeného,“⁶³

K povaze aktuálnosti a akutnosti nebezpečí další trestné činnosti rozvádějí Mandákova slova i Růžička se Zezulovou⁶⁴, když zdůrazňují, že nedodržení takového přístupu k předstižné vazbě by znamenalo dokonce porušení snad všech základních vazebních principů. Dále že je také v podstatě vyloučené uplatňovat předstižnou vazbu v případě, že obviněnému by hrozilo v dalším průběhu trestního řízení jen uložení podmíněného trestu odnětí svobody, což by jistě nebylo v souladu s principem proporcionality.

⁶² Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 131.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 427.

Zpřísněné důvody vazby

Z hlediska systematiky mé práce je bezpodmínečně nutné připojit na závěr tohoto oddílu, kde konkrétně pojednávám o důvodech vazby, také zmínku o zpřísněných důvodech vazby, byť již de facto o problému bylo pojednáno dříve.

Tak tedy stručně řečeno, zpřísněné důvody vazby jsou obsaženy v § 68 odst. 3 trestního řádu a vylučují použití odstavce předcházejícího. Ten zakládá použití vazby jen na obviněné, kteří jsou stíháni buď pro úmyslný trestný čin, za který je možné uložit trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje dvě léta, nebo pro nedbalostní trestný čin, za který je možné uložit trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři léta.

Zpřísněné důvody vazby, pak tedy představují výjimku z výše uvedeného. Když se obviněný již dopustil takového jednání, kterému měla vazba předejít, omezení z § 68 odst. 2 trestního řádu se nepoužijí a vazební důvod nastává i u trestných činů méně závažných.

Zákonodárce v § 68 odst. 3 jako zpřísněné důvody vazby výslovně uvádí tyto situace chování obviněného:

- a) *uprchl nebo se skrýval,*
- b) *opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení,*
- c) *je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit,*
- d) *již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo*
- e) *pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán.*

Konkrétními problémy při aplikaci § 68 odst. 3 trestního řádu se zabýval senát Krajského soudu v Plzni v usnesení ze dne 20. 12. 2006 sp. zn. 8 To 543/2006⁶⁵. Krajský soud přezkoumával stížnost obviněného na nesprávnou aplikaci § 68 odst. 3 písm. c) trestního řádu, když obviněný je stíhán pro tzv. bagatelní delikt s ohledem na to, že horní hranice hrozícího trestu za projednávaný trestný čin nepřevyšuje dvě léta. Nicméně jednalo se o osobu kriminálně závadovou, v minulosti opakovaně trestně stíhanou a především v době rozhodování případu stíhanou v pěti dalších věcech pro totožnou trestnou činnost. Vzhledem k tomu měla soudkyně rozhodující o vazbě obviněného za to, že vazba je odůvodněna tzv.

⁶⁵ Celé usnesení je publikováno v časopise Právní rozhledy jako: Krajský soud v Plzni, K možnosti vzít do vazby z důvodu vazby předstížené dle § 67 písm. c) TrŘ i osobu stíhanou pro bagatelní trestný čin, Právní rozhledy, 10//2007, s. 381 a násl.

zpřísněným důvodem vazby dle § 68 odst. 3 trestního řádu, který vylučuje užití § 68 odst. 2 trestního řádu.

V citovaném usnesení pak Krajský soud uvádí, že pokud v době rozhodování soudce okresního soudu o návrhu státního zástupce na vzetí do vazby osoby zadržené pro trestný čin s trestní sazbou ve smyslu § 68 odst. 2 trestního řádu bude zjištěno, že je již v běhu trestní stíhání pro takový trestný čin v souběžně vedeném trestním řízení, trestní stíhání nebylo pravomocně ukončeno a návrh na vzetí do vazby je učiněn pro skutek, jehož se měl obviněný dopustit již v době po zahájení trestního stíhání pro týž trestný čin, je splněna podmínka § 68 odst. 3 písm. e) trestního řádu, neboť obviněný sice nepokračoval v trestném činu (míněno skutku), pro který je stíhán, ale zcela v souladu s doslovným až restriktivním výkladem kogentního ustanovení § 68 odst. 3 písm. e) trestního řádu pokračoval v trestné činnosti, pro níž je stíhán. Pokud je následně vzat do vazby při splnění všech ostatních zákonných podmínek, nejedná se ani o porušení trestního řádu, ani o porušení čl. 8 odst. 5 Listiny.

Je samozřejmě nutné vyřešit otázku, v kontextu respektování zásady presumpce nevinny, jak při rozhodování o vazbě naložit se skutkem, pro nějž je teprve sděleno obvinění a není dosud pravomocně rozhodnuto soudem, že jej spáchal obviněný. Krajský soud v Plzni však poukazuje na to, že v době rozhodování o vazbě obviněného je soudu známo, že skutek je předmětem trestního řízení, má znaky trestného činu a jeho údajným pachatelem je obviněný. Soudu musí pro posouzení důvodnosti obvinění postačovat, že dosud zjištěné okolnosti nasvědčují výše uvedenému závěru. Krajský soud uvádí, že dle uznávané soudní praxe i vědeckého výkladu trestního práva procesního nelze požadovat, aby již v době rozhodování o vazbě bylo možno v této fázi řízení učinit naprosto jistý závěr, že tomu tak je. Ten je nezbytný při meritorním rozhodnutí, nikoliv ve většině případů reálný při rozhodování o vazbě.

ODDÍL TŘETÍ – ROZHODOVÁNÍ O VAZBĚ

Úvod

Problematika rozhodování o vazbě je označovaná jako formální vazební právo. Jedná se vlastně o procesní postup příslušných orgánů, kterými se uskutečňuje materiální vazební právo, tedy především důvody vazby.

Po přijetí novely č. 261/2001 Sb. se zvýšil počet případů, kdy o vazbě v přípravném řízení rozhoduje i státní zástupce, a nikoli soud. Jedná se o rozhodnutí menší důležitosti, většinou ve prospěch obviněného.

Rozhodnutí o vzetí do vazby

V přípravném řízení rozhoduje o vzetí do vazby na návrh státního zástupce soudce a v řízení před soudem pak soud, podle § 68 odst. 1 trestního řádu. Jak již bylo uvedeno v kapitole věnující se novele z roku 2001, nepřipadá podle současné úpravy v úvahu, aby v přípravném řízení o vzetí do vazby rozhodoval státní zástupce.

K tomu, kdo rozhoduje o vzetí do vazby, uvádí Mandák: „Zatímco oprávnění k předběžnému krátkodobému zbavení osobní svobody způsobem, odpovídajícím v podstatě zadržení podle čs. trestního řádu (prozatímní, předběžná vazba), přísluší ve všech soudobých procesních systémech převážně bezpečnostním, resp. vyšetřovací orgánům, rozhodování o vazbě je svěřeno výlučně orgánům soudním a v přípravném řízení někdy též orgánům veřejné obžaloby. V pozitivních úpravách převažuje řešení prvé: většinou i v přípravné fázi řízení rozhoduje o vazbě pouze soud.

V tomto řešení byla spatřována nejvhodnější záruka objektivního rozhodování. Šlo v počátcích reformovaného procesu nepochybně o reakci odůvodněnou negativními zkušenostmi procesu inkvizičního.“⁶⁶

Rozhodnutí o vzetí do vazby se může týkat pouze osoby obviněného. Je však třeba si uvědomit, že obviněný nemusí být vždy zadržený. Jeho osobní svoboda nemusela být do té doby vůbec omezena a může tedy být na základě pokynu státního zástupce pouze předveden policejním orgánem k soudu.

⁶⁶ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975, s. 131.

Rozhodnutí o vzetí do vazby musí být v každém případě odůvodněno konkrétními skutečnostmi. Pokud je obviněný vzat do vazby na základě tzv. zpřísněných důvodů vazby, pak i to je třeba náležitým způsobem odůvodnit.

Jak vyplývá z výše uvedeného, ke vzetí do vazby v přípravném řízení je nutný návrh státního zástupce. Může se týkat osoby, která byla zadržena jako obviněný nebo podezřelý, po případě osoby, jejíž osobní svoboda byla omezena zadržením na místě spáchání trestného činu a předána policejnímu orgánu (srov. § 75, 76 odst. 1,2).

Nenařídil – li státní zástupce propuštění zadržené osoby na podkladě došlých materiálů, případně po jejím opětovném výslechu, je povinen odevzdat ji ve lhůtě 48 hodin od zadržení soudu s návrhem na vzetí do vazby. K návrhu připojí dosud získaný důkazní materiál (§ 77 odst. 1 trestního řádu).

Před tím než podá takový návrh a považuje-li to za nutné, může obviněného vyslechnout. Na základě konkrétních skutečností zváží, zda u něj existují důvody vazby. Dále posoudí povahu a závažnost trestné činnosti s ohledem na osobu obviněného a zváží, zda není možné vazbu nahradit jiným opatřením. Tyto okolnosti vyjádří výslovně v návrhu na vzetí do vazby.

Kromě výše uvedeného, musí návrh obsahovat zejména osobní údaje obviněného, stručný popis skutku, trestný čin, pro nějž je obviněný stíhán, stručné zhodnocení důkazů a dobu zadržení s uvedením dne a hodiny.

Předcházel-li návrhu na vzetí do vazby zadržení podle § 75 nebo § 76 trestního řádu, dbá státní zástupce na to, aby byl obviněný předán do 48 hodin soudu k rozhodnutí o vazbě.

Soudce je pak povinen vyslechnout zadrženou osobu a do 24 hodin od doručení návrhu státního zástupce rozhodnout, zda ji bere do vazby či propouští na svobodu. O výslechu obviněného je třeba vyrozumět ustanoveného nebo zvoleného zástupce, pokud je dosažitelný, a o jeho účast obviněný žádá. Dále pak také samozřejmě i státního zástupce.

Velmi živá a přínosná diskuze k tématu výslechu obviněného při rozhodování o vzetí do vazby se u odborné veřejnosti rozběhla poté, co v této věci judikoval Ústavní soud v nálezu I. ÚS 573/02. V zásadě je nutné vyřešit otázku, nakolik je nevyslechnutí obviněného při rozhodování o vazbě krácením na jeho právech a zásahem do garantovaných zásad trestního řízení.

Ústavní soud judikoval, že „právo obviněného být slyšen v kontradiktorním řízení, v němž je přezkoumávána zákonnost dalšího trvání vazby, patří mezi základní institucionální záruky spravedlnosti řízení o pokračování či skončení omezení osobní svobody“. Ústavní soud výslovně vyjádřil, že v řízení o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o ponechání

obviněného ve vazbě a v řízení o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu, by měl být obviněný vyslechnut.

Nad problematičností tohoto nálezu a jeho aplikace v praxi se zamýšlí Kmec.⁶⁷ Především konkretizuje, že citovaný judikát reflektuje judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, jenž osobní slyšení obviněného v obecné rovině zaručuje. Náš Ústavní soud tak reagoval na situaci v zákoně, že jednání o vazbě probíhají v neveřejném zasedání, a tedy bez přítomnosti stran.

Dále si Kmec pokládá otázku, zda povinnost výslechu se týká jen rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu či např. také rozhodování soudu o ponechání obviněného ve vazbě ex offio. Kmec uvádí: „Pokud je nicméně zjištěno, že obviněný má možnost podávat v adekvátních intervalech návrhy na přezkoumání oprávněnosti vazby (což naše právní úprava podávání žádostí o propuštění na svobodu splňuje myslím měrou více než vrchovatou), bylo by podle mého názoru docela spravedlivé přistupovat poněkud shovívavěji k dalším řízením, ve kterých státní orgány přezkoumávají oprávněnost vazby obviněného. Například tak, že výslech obviněného v takových případech není nutný.“⁶⁸

Na stejném místě pak Kmec řeší otázku, zda je nutné vyslyšet obviněného také při rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí o vazbě, jinými slovy, zda se tato povinnost týká odvolacího soudu. Poukazuje na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Gajdjurgis proti Litvě, kdy stěžovatel namítal, že nebyl přítomen rozhodování soudu o odvolání proti rozhodnutí o vzetí do vazby a rozhodnutí soudu proti odvolání proti rozhodnutí o prodloužení vazby: „Evropský soud pro lidská práva zde konstatoval, že:

-celková doba trvání vazby byla 3 měsíce a 10 dní

-během této doby byl stěžovatel se svým obhájcem přítomen u všech tří rozhodnutí soudu prvního stupně o vazbě

-jeho obhájce byl přítomen u obou rozhodnutí odvolacího soudu

Vzhledem k těmto skutečnostem došel Soud k závěru, že v daném případě byly zajištěny požadované záruky soudního řízení. Stížnost proto zamítl jako nepodloženou.“⁶⁹

Jistou alternativou možného řešení problematiky výslechu při rozhodování o vazbě, je dle Kmece výslech na výslovnou žádost obviněného. Vzhledem však k existenci poměrně

⁶⁷ Kmec, J. K právu obviněného na výslech v řízení o vazbě, *Trestněprávní revue*, 10/2004, s. 288.

⁶⁸ Tamtéž, s. 289.

⁶⁹ Tamtéž, s. 290.

krátkých lhůt by tato možnost narážela v praxi na problémy technického charakteru. Jak by se soud dotazoval obviněného, zda chce být slyšen? Telefonicky? Řešení by pak zřejmě nacházela úprava, kdyby byl takto dotázán pro futuro obviněný na samém počátku vazebního řízení, kdy je poučován o vazbě a jejím průběhu. Obviněný by tak mohl být dotázán, zda si přeje být vždy osobně vyslechnut, když bude rozhodováno o jeho vazbě, případně, že o takové slyšení může kdykoli dodatečně znovu požádat. Kmec se k tomuto řešení jako nejlogičtějšímu přiklání, tedy že pokud chce být obviněný k vazbě vyslechnut, mělo by mu to být umožněno.

Na Kmecův článek „K právu obviněného na výslech k řízení o vazbě“ odpovídá Repík.⁷⁰ Především hned v úvodu vysvětluje, že Štrasburský soud v citovaném článku Úmluvy nespojuje přímo povinnost výslechu obviněného, ale povinnost ústního jednání, při kterém musí být obviněnému poskytnuta možnost být slyšen. Uvádí, že: „příležitost být slyšen znamená, že musí být obviněnému dána možnost se vyjádřit k návrhu na vzetí do vazby, resp. na ponechání ve vazbě a ke všem okolnostem týkajícím se důvodnosti a zákonnosti vazby. To nemá nic společného s výslechem, i když samozřejmě není vyloučeno, aby v případě potřeby byl obviněný vyslechnut v právně - technickém významu slova.“⁷¹

Repík se vyjadřuje také k přítomnosti obviněného u jednání odvolacího orgánu, je – li řízení vícestupňové. Poukazuje na sporadičnost judikatury Evropského soudu pro lidská práva v této oblasti a vyvozuje vlastně jediné obecné pravidlo, které může sloužit pro vnitrostátní legislativu. A to že, je – li jednání odvolacího soudu přítomen státní zástupce, pak musí být také obviněnému dána možnost se jednání zúčastnit.

Na vydání judikátu Ústavního soudu I.ÚS 573/02 reagoval také Polák,⁷² když komentuje rozhodnutí trestního senátu Krajského soudu v Plzni: „Vydáním shora uvedeného nálezu došlo v soudní praxi k určitému chaosu, kdy řada soudů či jednotlivých senátů vycházela ze závěru, že nález má deklaratorní povahu a závazně interpretuje příslušná ustanovení Úmluvy o lidských právech a základních svobodách tak, že s ohledem na přednostní aplikaci Úmluvy je nutné požadovat předchozí výslech obviněného jako obligatorní náležitost řízení o vazbě. V praxi to pak řeší v souladu s postupem, který zavedl Vrchní soud v Praze, tak, že věc se vrací soudu I. stupně s pokynem, aby byl obviněný dovyslechnut a poté byl spis opět

⁷⁰ Repík, B. Několik poznámek k řízení o vazbě, *Trestněprávní revue*, 2/2005, s. 34 a násl.

⁷¹ Tamtéž, s. 34, 35

⁷² Polák, P. Ještě jednou k výslechu obviněných ve vazebním řízení, *Trestní právo*, 12/2004, s. 12

předložen k přezkumnému řízení.⁷³ Polák se domnívá, že nelze po soudu prvního stupně požadovat opětovný výslech obviněného, neboť usnesení o ponechání ve vazbě již bylo vydáno. Řeší tedy otázku, zda je nevyslechnutí obviněného podstatnou vadou řízení, která má za následek zrušení usnesení o ponechání ve vazbě a propuštění na svobodu.

Polák v odkazu na rozhodnutí trestního senátu Krajského soudu v Plzni, jemuž předsedá, uvádí: „Aplikace práva obviněného být slyšen v řízení o vazbě toliko v řízení o žádosti o propuštění z vazby ve smyslu § 72 odst. 3 trestního řádu není porušením zásady rovnosti zbraní z hlediska práva na spravedlivý proces v řízení dle § 71 odst. 4, 6 tr. řádu, právě proto, že obviněný nebyl zbaven svého práva podat návrh na řízení, v němž by soud urychleně rozhodoval o zákonnosti dalšího ponechání ve vazbě a o jeho propuštění z vazby ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Toto právo mu ve smyslu § 72 odst. 3 trestního řádu přísluší kdykoliv bez ohledu na to, zda soud rozhoduje obligatorně ex offio o jeho ponechání ve vazbě. Pokud obviněný toto svoje právo neuplatnil a soud prvního stupně bez jeho výslechu k důvodům vazby podle § 71 odst. 4, 6 event. odst. 5 tr. řádu o jeho ponechání ve vazbě, nejde ani o podstatnou vadu řízení, ani o neústavní postup ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy a čl. 38 odst. 2, resp. čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva svobod.“⁷⁴

Lze tedy shrnout, že Polák došel k názoru, že absence výslechu obviněného při rozhodování o vazbě nezakládá nespravedlnost řízení či nerovnost stran, především proto, že obviněný má nadále zachovanou možnost o provedení svého výslechu požádat. Dochází tedy ke stejnému závěru jako v teoretických úvahách Kmec, když svůj názor navíc aplikoval v praxi.

S jiným nálezem Ústavního soudu k tématu výslechu obviněného k vazbě IV. ÚS 449/05 polemizují ve svém článku Součková a Petrová.⁷⁵ V uvedeném judikátu je vysloven názor, že pokud obviněný nebyl vyslechnut před vydáním rozhodnutí o ponechání ve vazbě, nicméně při následujícím rozhodování soudu o dalším trvání vazby již vyslechnut byl, byla tímto absence slyšení v prvním případě zhojena.

Autorky správně poukazují na nekorespondenci s výše uvedeným judikátem I. ÚS 573/02. Lze konstatovat, že pokud obviněný vyslechnut nebyl, došlo k porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy a dochází tak k nepřípustnému omezení svobody, a to po celou dobu mezi oběma rozhodnutími soudu o dalším trvání vazby v daném případě. Obviněný má být vyslechnut jednoznačně při

⁷³ Polák, P. Ještě jednou k výslechu obviněných ve vazebním řízení, *Trestní právo*, 12/2004, s. 12

⁷⁴ Tamtéž, s. 13

⁷⁵ Petrová, R., Součková, K., K právu obviněného být slyšen při rozhodování o dalším trvání vazby, *Bulletin advokacie*, 2/2007, s. 38.

rozhodování o vazbě, nikoli po rozhodnutí a to z důvodů zachování zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní. Pokud však nebyl rozhodování obviněný přítomen, uvedené zásady zachovány nebyly.

Logicky nelze než souhlasit s autorkami, že pokud důvody vazby nastaly později, neznamená v žádném případě, že existovaly již při předchozím rozhodování o vazbě, a proto je nutné v každém jednotlivém případě obviněného vyslechnout.

K uvedené problematice se pochopitelně opakovaně vyjadřoval také Ústavní soud. Ve výše uvedeném usnesení sp. zn. I ÚS 573/2002 píše, že právo obviněného být slyšen v kontradiktorním řízení, v němž je přezkoumávána zákonnost dalšího trvání vazby, patří mezi základní institucionální záruky spravedlnosti řízení o pokračování či skončení omezení osobní svobody.

V usnesení sp. zn. III. 544/2003 pak ale konstatuje, že platný český právní řád neobsahuje žádné ustanovení, které by zakotvovalo právo obviněného na osobní výslech při rozhodování o jeho žádosti o propuštění z vazby podle § 72 odst. 3 trestního řádu. Právo na výslech soudcem je upraveno pouze pro případ rozhodování o vzetí zadržené osoby do vazby. V daném případě byl stěžovatel vyslechnut při vzetí do vazby, a už nebyl vyslýchán při rozhodování o jeho žádosti o propuštění z vazby, nicméně veškeré své argumenty vyjádřil v písemné formě a také byl v té době zastoupen obhájcem. Tyto argumenty se navíc výrazně nelišily od skutečností, které byly známy v době rozhodování o vzetí do vazby. Jedinou novou skutečností byla nabídka přijetí peněžité záruky jako náhrady za vazbu, avšak k ní nebylo třeba osobního slyšení. Ústavní soud konstatuje, že za této situace není potřebné, aby soudy musely znovu slyšet obviněného. Soud pak také odkazuje na široké instrumentarium možností obviněného realizovat právo na obhajobu, především pak možnost kdykoli požádat o propuštění z vazby, při dodržení zákonných lhůt.

Na druhou stranu Ústavní soud však uvádí, že požadavek na osobní výslech obviněného při rozhodování o žádosti o propuštění z vazby nelze striktně odmítat ve všech projednávaných věcech. Zejména pokud obviněný uvádí nové skutečnosti, které soudu nebyly známy, když bral obviněného do vazby je osobní slyšení na místě. Výslovně projevený požadavek obviněného na jeho osobní přítomnost při dokazování zakládá jeho právo na přítomnost při soudním projednávání v uvedených případech.

K problematice osobního slyšení obviněného se Ústavní soudy vyjadřoval také v nálezu sp. zn. II. ÚS 718/05 ze dne 2. 3. 2006, když se neztotožnil s námitkou stěžovatele, že napadeným rozhodnutím byla zasažena jeho základní práva, jak jejich porušení vylíčil

v ústavní stížnosti. Okolnost, že nebyl vyslechnut v řízení vyvolaném jeho žádostí o propuštění z vazby, totiž sama o sobě takový zásah nepředstavuje, byl – li stěžovatel krátce před vydáním napadeného rozhodnutí slyšen s ohledem na zákonný přezkum trvání vazby. Smyslem plenárního nálezu publ. pod sp. zn. PL. ÚS 45/04 bylo zajištění práva obviněného být slyšen v řízení, v němž je přezkoumávána zákonnost dalšího trvání vazby, právě v určitých časových intervalech. Ústavní soud přitom musel vyjít ze stávající právní úpravy a spojil povinnost slyšení obviněného se zákonným přezkumem vazebních důvodů ve smyslu § 71 odst. 3 až 7 trestního řádu. Takto založil Ústavní soud povinnost slyšet obviněného, je – li ponechán ve vazbě, pravidelně a opakovaně. Tento právní názor bude nadále nutno interpretovat tak, že povinností obecných soudů je slyšení obviněného v pravidelných časových intervalech, pokud nenastane situace na základě rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě z důvodu, že opravný prostředek proti rozhodnutí státního zástupce nebyl podán, učiní soud slyšení obviněného i na základě jeho pozdější žádosti o propuštění z vazby.

Je možné tedy konstatovat, že judikatura Ústavního soudu ohledně výsledků obviněných při rozhodování o vazbě nezakládá v praxi právě jednotnost názorů. Věřme, že situaci v této otázce brzy sjednotí buď dílčí novela, nebo komplexní novela trestního řádu. Je však také možné konstatovat, že slyšení obviněného při rozhodování o vazbě nelze přeceňovat v kontextu síly jeho právního postavení strany v procesu. Položme si otázku, do jaké míry je takový výsledek dostatečným uplatněním jeho práv garantovaných Listinou. V praxi pak velmi záleží s jakou důsledností a přesností vyslychající orgán slyšení provádí, nestane – li se z něj pouze formální povinnost a časová „zátěž“ před samotným rozhodnutím.

Je-li překročena 48 hodinová lhůta od zadržení obviněného do předání soudu, případně 24 hodinová od předání soudu do jeho rozhodnutí, soud obviněného propustí na svobodu. Stejně bude postupovat i v případě, že neshledá důvod vazby nebo nebyly zjištěny skutečnosti uvedené za citací důvodů vazby v § 67 trestního řádu. Soudce může také v této fázi rozhodnout o jiných opatřeních nahrazujících vazbu.

Jakékoli rozhodnutí však musí soudce podrobně odůvodnit a státní zástupce je takovým názorem soudu vázán. Stížnost státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění zadržené osoby na svobodu podle § 77 odst. 2 není přípustná, mimo situace, kdy je vazba právě nahrazena jiným opatřením (srov. stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 29/94 a 39/98).

Naopak pokud nastane situace, že soudce rozhodl o vzetí obviněného do vazby, stížnost proti

takovému rozhodnutí přípustná je (srov. § 74 odst. 1 trestního řádu).

Ať už soudce rozhodne o vzetí do vazby nebo propustí zadrženého na svobodu, vždy rozhoduje formou usnesení. Krom formálních náležitostí a výroku obsahuje takové usnesení také údaj o tom, od kdy se vazba započítává, náležité odůvodnění výroku a samozřejmě i poučení o opravném prostředku.⁷⁶

V řízení před soudem rozhoduje o vazbě senát, samozřejmě, k tomu již není nutný předchozí návrh státního zástupce.

Stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby

Proti rozhodnutí o vzetí do vazby je možné podat stížnost, která má odkladný účinek jen v taxativně vyjmenovaných případech v § 74 odst. 1 trestního řádu.

Nejprve je třeba vyjmenovat, kdo smí podat stížnost proti rozhodnutí o vazbě. Je to v první řadě státní zástupce. V přípravném řízení tak může učinit především proti usnesení o vzetí obviněného do vazby, pokud se domáhá rozšíření vazebních důvodů anebo některého ze zpřísněných důvodů vazby, dále např. proti rozhodnutí o přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu obviněného. V řízení před soudem proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby na svobodu k jeho žádosti nebo návrhu přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu atd.

Pokud je stížnost státního zástupce podaná proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby, má odkladný účinek. Byl-li však státní zástupce při vyhlášení takového rozhodnutí přítomen, má jeho stížnost odkladný účinek jen tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí; jde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, má stížnost státního zástupce odkladný účinek jen tehdy, podal-li státní zástupce také odvolání proti rozsudku (srov. § 74 odst. 2).

Stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby může samozřejmě podat také obviněný (obžalovaný), příp. v jeho prospěch také osoby vyjmenované v § 142 odst. 2 trestního řádu. Této stížnosti obviněného není přiznán odkladný účinek.

V praxi nastává otázka, zda může soud, který rozhoduje o stížnosti obviněného proti vzetí do vazby (příp. ponechání ve vazbě), takové usnesení zrušit a vrátit věc orgánu, který rozhodl

⁷⁶ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 453 a násl.

v prvním stupni. Problematice se věnují Růžička se Zezulovou⁷⁷, když polemizují s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu České republiky. V první řadě odkazují na stanovisko NS ČSSR z roku 1987 (R 36/1987) vydané k otázce, zda v případě stížnosti proti rozhodnutí, jímž vzal prokurátor obviněného do vazby, může soud vrátit věc orgánu, který napadené usnesení vydal, aby znovu rozhodl. Nejvyšší soud se vyjádřil, že v takovém případě takto postupovat nelze a obdobně je tomu, i pokud byl obviněný vzat do vazby soudem.

Naproti tomu odchylný právní názor na tuto problematiku zaujal Nejvyšší soud v rozhodnutí NS ČR ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 95/2003. K právním závěrům ze stanoviska z roku 1987 Nejvyšší soud uvedl, že je třeba odlišovat situaci rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě dle 71 odst. 3 trestního řádu od rozhodnutí, kterým se obviněný bere do vazby.

Autoři se ve svém článku naproti tomu domnívají, že takové rozlišení nemá relevanci. Než přistoupíme k řešení dané otázky, je nutné zopakovat⁷⁸ charakter pětidenní lhůty, během níž má orgán rozhodující o vazbě rozhodnout, po uplynutí tří měsíců (§ 71 odst. 3 trestního řádu). Jednoznačně převládá právní názor, že se jedná o lhůtu prekluzivní (propadnou), nikoli pořádkovou. Pokud ve zmíněné lhůtě rozhodnuto není, musí být obviněný propuštěn na svobodu. Pokud by tomu tak nebylo a charakter lhůty by byl pořádkový, pozbýval by její samotný obsah smyslu. Její nedodržení by pak nemělo žádný vliv na další trvání vazby.⁷⁹

Růžička se Zezulovou se tak domnívají, že nelze odvolacím soudem vrátit věc zpět k projednání orgánu, který o vazbě rozhodl, pokud zároveň nepropustí obviněného na svobodu, jestliže již uplynula propadná lhůta tří měsíců a pěti pracovních dnů nebo lhůta tří měsíců od právní moci předchozího rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě učiněného v souladu s § 71 odst. 3 trestního řádu. Mají také za to, že stejná situace panuje i pokud se jedná o stížnosti proti vzetí obviněného do vazby.

Pokud totiž uplynula zákonem stanovená lhůta k rozhodnutí, není vazba obviněného podložena zákonem, nemá své opodstatnění a obviněný musí být propuštěn neprodleně z vazby na svobodu. Nelze pochopitelně zhojit vzniklou situaci ani výkladem, že zmíněná

⁷⁷ Růžička, M., Zezulová, J. Může soud, který rozhoduje o stížnosti proti některým rozhodnutím o vazbě, takové rozhodnutí zrušit a věc vrátit k novému projednání a rozhodnutí?, *Trestněprávní revue*, 3/2004, s. 81 a násl.

⁷⁸ Pojednáno bylo již v části věnované tzv. „velké „ novele trestního řádu č. 265/2001 Sb.

⁷⁹ V tomto smyslu judikoval také Ústavní soud sp. zn. IV. ÚS 692/02, lze také poukázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 58/2002

lhůta má pouze pořádkovou povahu. Nicméně tento názor zastává Pácal.⁸⁰ Dle jeho názoru, uplynutí pětidenní lhůty nemá za následek ztrátu možnosti provést s úspěchem úkon, který je se lhůtou spojován (typicky se jedná o situaci lhůty k podání opravného prostředku). Uvádí, že ze zákona v ustanovení § 73 odst. 1 trestního řádu nevyplývá, že by pětidenní lhůta byla propadná, protože uplynutím této lhůty zákon nespojuje ztrátu možnosti rozhodnout o ponechání obviněného ve vazbě.

Nabízí se řešení novelizací trestního řádu, která by zmíněný problém vyjasnila, ačkoli lze souhlasit i názorem, autorů, že taková novela nutná není. Nic nebrání soudu druhého stupně, pokud se domnívá, že věc je třeba více objasnit, aby sám takové doplnění provedl, neoddaloval rozhodnutí a rozhodl ve věci sám.

Přezkoumávání důvodnosti vazby z úřední povinnosti

Nicméně k přezkoumávání důvodnosti vazby nedochází jen po podání stížnosti, ale také z úřední povinnosti. Orgány činné v trestním řízení jsou povinné průběžně zkoumat, zda důvody vazby ještě trvají, nebo zda se nezměnily (srov. § 72 odst. 1). Je třeba si uvědomit, že tato povinnost se v přípravném řízení vztahuje i na policejní orgán, který koná vyšetřování, byť pochopitelně nemůže sám o obviněného z vazby propustit.

V průběhu celého přípravného řízení má povinnost zkoumat zda důvody vazby trvají státní zástupce. Zjistí-li, že důvody vazby pominuly anebo je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k okolnostem případu trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, a obviněný se nedopustil jednání uvedeného v § 68 odst. 3., rozhodne usnesením, že se obviněný propouští z vazby na svobodu (srov. § 72 odst. 2 trestního řádu). Postupuje tak na základě podnětu policejního orgánu či z vlastní iniciativy. V praxi pochopitelně v kooperaci s policejním orgánem vedoucím vyšetřování.

Soud může důvodnost vazby v přípravném řízení zkoumat ze stejných hledisek jako státní zástupce jen v řízení o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o dalším trvání vazby nebo pokud rozhoduje o žádostech obviněného o propuštění z vazby na svobodu.

V řízení před soudem, kde státní zástupce má postavení strany, pak logicky povinnost takového přezkumu už má pouze soud.

Vazební rozhodnutí soudu má povahu usnesení (§ 68, 69, § 71 odst. 2 až 5, § 72, 73 a 73a) a je proti takovému možný opravný prostředek - stížnost.

⁸⁰Pácal, J. K rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě podle § 71 odst. 3 TrŘ, Právní zpravodaj, 10/2003, s. 15 a násl.

Odkladný účinek má pouze stížnost státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby a stížnost stran proti rozhodnutí o připadnutí peněžité záruky státu. Byl-li však státní zástupce při vyhlášení takového rozhodnutí přítomen, má jeho stížnost odkladný účinek jen tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí; jde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, má stížnost státního zástupce odkladný účinek jen tehdy, podal-li státní zástupce také odvolání proti rozsudku (§ 74 odst. 2)

Tato situace, na kterou zákon pamatuje, může v praxi vyvolávat problémy a může docházet k necitlivým rozhodnutím ohledně osobní svobody obžalovaného, resp. odsouzeného. Jedním z nich je rozhodnutí sp. zn. 4 T 4/2007- 9660 Krajského soudu v Plzni. Nutno předestřít, že na obžalované byla v této věci podána obžaloba pro trestný čin kuplířství dle § 204 odst. 1, 3 písm. b) trestního zákona a byli vzati do vazby dne 30. 9. 2005.

Krajský soud v Plzni v hlavním líčení konaném dne 22. 2. 2008 uznal oba obžalované vinnými z trestné činnosti kuplířství dle § 204 odst. 1 trestního zákona a uložil oběma stejné nepodmíněné tresty odnětí svobody v trvání 17 měsíců. Zároveň během hlavního líčení vydal také usnesení o propuštění obou obžalovaných z vazby dle § 72 odst. 2 písm. a) s odůvodněním, že délka vykonané vazby přesahuje délku uloženého trestu. Nutno konstatovat, že obžalovaní se tedy ve vazbě nacházeli prakticky 29 měsíců a trest odnětí svobody byl vyměřen na nepoměrně kratší dobu.

Nicméně státní zástupkyně se proti rozsudku na místě odvolala a zároveň podala i stížnost s odkladným účinkem proti usnesení o propuštění obžalovaných z vazby. Tuto stížnost odůvodnila tím, že důvody vazby nadále trvají a vazební situace obou obžalovaných oproti předchozímu průběhu řízení se nezměnila a především pak, že měli být uznáni vinnými trestným činem přísněji trestným.

Na tomto místě je třeba konstatovat, že takový postup státní zástupkyně v projednávané věci není možné akceptovat, ačkoli pro něj zákon dává prostor, je v zjevném rozporu se zásadou přiměřenosti. Vzhledem k situaci, kdy uložený trest, byť nepravomocný, bez problémů pokrývá vykonaná vazba, je otázkou, do jaké míry může být další výkon vazby účelný. Situace obžalovaných, resp. odsouzených se výrazně změnila oproti době, kdy bylo rozhodováno o vazbě, podána obžaloba apod. Je tedy minimálně sporné, zda je vazba po vyhlášení rozhodnutí a propuštění odsouzeného z vazby nadále opřena o rozhodnutí soudu.

Nutno pouze doplnit, že Vrchní soud stížnost státní zástupkyně jako nedůvodnou zamítl a oba obžalované na svobodu propustil.

Novela z roku 2001 v rámci zavedení obligatorního přezkumu důvodů vazby přinesla

povinnost soudu rozhodnout do 30 dnů po podání obžaloby nebo doručení spisu na základě postoupení nebo příkázání věci obviněného, který je ve vazbě, zda se obviněný ve vazbě ponechává, či zda se propouští na svobodu (§ 71 odst. 5 trestního řádu).

Praktickým problémem při takovém přezkumu se zabývá Polák.⁸¹ Nastiňuje situaci, kdy nadřízený soud má rozhodnout dle § 25 trestního řádu o příslušnosti soudu, který má o své příslušnosti pochybnosti a právě k němu napadla obžaloba ve věci, v níž je obviněný ve vazbě.

Je nutné si opět uvědomit, že charakter 30denní lhůty je prekluzivní. V případě jejího nedodržení musí být obviněný z vazby propuštěn. Polák se tedy zabývá otázkou, zda je nadřízený soud povinován či oprávněn rozhodnout také o vazbě obviněného, pokud mu byl postoupen spis pro rozhodnutí o nejčastěji negativním kompetenčním sporu. Nabízí se samozřejmě také možnost, že nadřízený soud nejprve rozhodne kompetenční spor a následně příslušnému soudu začne až poté běžet nová 30denní lhůta pro rozhodnutí o vazbě.

Nicméně, logicky by se tak prodloužila vazba obviněného, a to bez jeho zavinění. Proto se Polák přiklání k užití analogie k § 71 odst. 7 trestního řádu, v trestním právu přípustné zejména ve prospěch obviněného, a domnívá se, že v daném případě je nutné striktně dodržet lhůtu k rozhodnutí.

Nadřízený soud tedy má povinnost rozhodnout o ponechání obviněného ve vazbě, avšak nikoli ve druhé instanci, avšak jako rozhodnutí prvoinstanční, proti kterému je přípustná stížnost. Odpovídá to zásadě oficiality, rychlosti řízení a přiměřenosti řízení.

Logickým výkladem výše zmíněného ustanovení o přezkumu vazby po podání obžaloby docházíme k závěru, že je nutné šetřit práv obviněného, garantovaných normami vyšší právní síly. Soud musí dodržet prekluzivní lhůtu, i pokud nastanou kompetenční spory a proto není možný jiný postup, než nastíněný Polákem.

Zbývá jen dodat, že pokud by nadřízený soud rozhodl kompetenční konflikt nebývale rychle a postoupil by věc soudu nižší instance ještě před uplynutím 30denní lhůty po podání obžaloby, bez toho, aniž by sám rozhodl o vazbě, je nutné, aby rozhodl ve lhůtě nově příslušný soud.

Navíc obviněný (obžalovaný) bude soudem nebo státním zástupcem propuštěn na svobodu i

⁸¹ Polák, P. K příslušnosti rozhodování o trvání vazby dle § 71 odst. 5, 7 TrŘ nadřízeným soudem v řízení o návrhu na delegaci dle § 25 TrŘ, Trestněprávní revue, 10/2004, s. 292 a násl.

v jiných než výše uvedených případech. Např. pokud jednání obviněného bude překvalifikováno jen na trestný čin uvedený v § 68 odst. 2 nebo uplynula-li maximální doba trvání koluzní vazby, samozřejmě za předpokladu, že nenastal zpřísněný důvod vazby dle § 68 odst. 3.

Zajímavým způsobem si jednoho problému při rozhodování o vazbě všimla Polmová.⁸² Ve svém článku konstatuje, že obviněný musí být propuštěn z vazby na svobodu pochopitelně také, pokud orgán činný v trestním řízení rozhodující o jeho vazbě nedodrží některou ze lhůt uvedených v § 71 trestního řádu. V důsledku takového procesního pochybení, k němuž sice zřídka, avšak přesto v praxi dochází, nastupuje obviněný do výkonu trestu až po právní moci odsuzujícího rozsudku.

Na první pohled je situace výhodná pro obviněného a nepůsobí mu újmu na jeho právech. Ovšem pokud obviněný skutečně nastoupí do výkonu trestu a rozhodne se požádat o přeřazení do věznice s mírnějším režimem dle § 39b odst. 6 trestního řádu, je situace jiná.

Odsouzený musí splňovat podmínky uvedené v citovaném ustanovení trestního řádu a mimo jiné tedy vykonat nejméně jednu třetinu trestu, alespoň však 6 měsíců ve věznici určitého typu. Dle stanoviska Nejvyššího soudu z 31. 7. 1997 (Rt 36/97) mohl odsouzený tuto třetinu vykonat zčásti či celou také vazbou, která mu byla do trestu započtena. Pokud byl výkon vazby ovšem nepřetržitý a předcházel bezprostředně následnému výkonu trestu.

Pokud ovšem nastane nastíněná situace a dotýčný je v důsledku procesního pochybení z vazby propuštěn, doba strávená ve vazbě se mu započíst nemůže. Jeho žádost bude z nedostatku formálních podmínek zamítnuta, ačkoli předešlé procesní pochybení obviněný nezavinil a nelze ho napravit. Je tedy odsouzenému k tíži.

Autorka nabízí de lege ferenda úvahu o nápravě takového stavu. Jednalo by se o změnu výkladu zákona, kdyby nebyla nutná bezprostřední návaznost na výkon trestu. Pokud by ostatní podmínky odsouzený splňoval, především pak nepřetržitou délku omezení svobody vazbou či výkonem trestu, mohl by soud odsouzeného přeřadit, a vlastně tak zčásti napravit i předešlé procesní pochybení orgánu činného v trestním řízení.

Problematikou prodlužování vazby obviněného v přípravném řízení upravenou v § 71 trestního řádu se zabývá ve svém článku Pařízek.⁸³ Poukazuje na nedostatek v trestním řádu, který neobsahuje ustanovení například o povinnosti doručování návrhu státního zástupce

⁸² Polmová, O. K otázce započítávání vazby do trestu při žádosti o přeřazení do mírnějšího typu věznice, *Trestněprávní revue*, 11/2007, s. 319 a násl.

⁸³ Pařízek, I. Některé problémy prodloužení vazby, *Trestní právo*, 4/2001, s. 19 a násl.

obviněnému i obhájci, kteří by se s věcí seznámili a mohli se vyjádřit. Je pak otázkou, když se o nutném termínu doručení rozhodnutí o prodloužení vazby obviněnému, ani jeho obhájci, trestní řád nezmiňuje, zda je takové usnesení způsobilé vyvolávat právní účinky, které s ním zákon spojuje a zda vůbec k platnému prodloužení vazby dochází.

Dle § 137 trestního řádu, je nutné každé usnesení oznámit osobě, které se přímo dotýká a to formou vyhlášení usnesení a v přítomnosti toho, jemuž je třeba usnesení oznámit, anebo formou doručení opisu rozhodnutí. Usnesení nemůže vyvolávat právní následky s ním spojené a dle autora tedy nemůže být ani vykonatelné, pokud s ním nebyl obviněný žádným způsobem seznámen a nevěděl o jeho existenci.

Nic soudu nebrání doručit obviněnému opis rozhodnutí, protože se obviněný nachází ve vazbě. Je nepřijatelné, aby nebyl ze strany soudu informován a neměl možnost adekvátně reagovat. Autor se domnívá, že v takovém případě dochází k jednoznačnému porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva a svobod. Připomíná také náleží Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 188/89, kde bylo konstatováno, že rozhodnutí o vazbě se svojí povahou, významem a účinky blíží rozsudku a měl by se na něj vztahovat právní režim kvality rozsudku spíše než usnesení.

Změna vazebních důvodů

Rozhodnutím o vazbě je také rozhodnutí o změně vazebních důvodů. Proti němu je vždy přípustná stížnost.⁸⁴

V přípravném řízení připadá v úvahu jednak zúžení důvodů vazby, nebo situace, kdy jeden vazební důvod vznikl a jiný zanikl, rozšíření důvodů vazby, anebo konečně situace, když má být nově konstatován některý ze zpřísněných důvodů vazby. Zjistí-li v průběhu přípravného řízení státní zástupce, že došlo ke změně důvodů vazby, podá neprodleně návrh soudci, aby o změně vazebních důvodů rozhodl. Může se to stát v praxi zejména při předložení žádosti obviněného o propuštění z vazby, ale státní zástupce může návrh na takové rozhodnutí soudu podat i samostatně.

Ve stadiu řízení před soudem je situace v základních rysech obdobná. Je však třeba poznamenat, že „rozhodnutí o změně vazebních důvodů u obviněného podle § 71 odst. 1 trestního řádu nelze považovat za rozhodnutí o trvání vazby, které bylo učiněno v souladu s podmínkami § 71 odst. 4 a 6 trestního řádu, neboť při tomto rozhodování se soud nezabývá

⁸⁴ Šámal, P. Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář. Díl I, C.H. Beck, Praha, 2008, s. 423.

možností ponechání obviněného ve vazbě pro nemožnost skončení trestního stíhání z důvodů obtížnosti věci nebo jiných závažných důvodů, anebo skutečnosti, že by propuštěním obviněného na svobodu hrozilo, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání.“⁸⁵

Žádost obviněného o propuštění z vazby na svobodu

Dle § 72 odst. 3 trestního řádu má obviněný právo kdykoliv žádat o propuštění na svobodu. O takové žádosti musí soud v řízení před soudem neodkladně, nejpozději do pěti pracovních dnů, rozhodnout. Byla-li žádost zamítnuta, může ji obviněný, neuvede-li v ní jiné důvody, opakovat až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí.

Pokud však žádost obviněný podává v přípravném řízení, pak ji přezkoumá státní zástupce a jestliže ji nevyhoví, je povinen ji do 5 dnů předložit soudu spolu s odůvodněním svého zamítavého stanoviska a neprodleně o tom vyrozumět obviněného. Obě pětidenní lhůty jsou pořádkové a jejich nedodržení neznamená propuštění obviněného na svobodu.⁸⁶

Státní zástupce může tedy žádosti zcela vyhovět, přijmout některé opatření nahrazující vazbu anebo ji zamítnout a předložit soudu.

Ve smyslu § 59 odst. 1 trestního řádu je třeba takovou žádost posuzovat na základě obsahu a ne svého označení. Růžička a Zezulová⁸⁷ uvádějí s odkazem na čl. 5 odst. 3 a čl. 6 odst. 1 Evropské Úmluvy o lidských právech a § 71 odst. 1 trestního řádu, že o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu jde i v případě, pokud namítá, že jeho řízení trvá příliš dlouho. Je-li žádost zamítnuta, může ji obviněný předložit znovu až po 14 dnech od právní moci rozhodnutí o zamítnutí jeho žádosti, ovšem pokud není nová žádost opřena o nové důvody. Smysl tohoto omezení je zřejmý, a sice zamezit neustálému svévolnému opakování žádostí v případech, kdy při stejných vazebních podmínkách, již žádost o přezkoumání byla zamítnuta, protože nebyla shledána důvodnou. Přes uvedené platí ovšem nadále povinnost všech orgánů trestního řízení zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby ještě trvají. Pokud se vazební situace změní a důvody vazby pominou, tak orgány činné v trestním řízení propustí obviněného ihned na svobodu. Tato povinnost platí obecně bez

⁸⁵ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 478-480.

⁸⁶ O problematice povahy těchto lhůt pojednáno dříve.

⁸⁷ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 480.

ohledu na to, zda a jakou formou se obviněný proti vazbě brání, a tedy i bez ohledu na běh 14 denní lhůty.

Hanuš se ve svém článku⁸⁸ zaměřil na situace rozhodování o vazbě, kdy orgán činný v trestním řízení, který o vazbě rozhoduje, spojuje svojí povinnost ex offio s jiným rozhodnutím o vazbě, nejčastěji např. s žádostí obviněného o propuštění z vazby. Jedná se o situaci, kdy orgán rozhodující o vazbě vydává periodické vazební rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě a současně rozhoduje o jeho žádosti o propuštění.

Velká část soudní praxe se přiklání k názoru, že lze obojí rozhodnutí usnést současně, nebrání – li k tomu opodstatněné důvody. Takový postup je pak na místě nejen vzhledem k hledisku procesní ekonomie, ale vyplývá i z logické povahy věci. Je zkrátka přezkoumávána vazební situace obviněného a obě usnesení leze proto vydat současně.

„Nicméně s přihlédnutím k postulátům kladeným na právní stát a zásadu řádného zákonného procesu ovládající trestní řízení, musí přirozeně dojít ke splnění jiných esenciálních požadavků, jimiž jsou nepochybně jednotlivé subsumpční předpoklady uvedené v jednotlivých ustanoveních trestního řádu. Je – li rozhodováno o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu a soud má v úmyslu současně rozhodnout o ponechání obviněného na vazbě, je nutné, aby co do požadavků na rozhodnutí o vazbě kladených předmětné rozhodnutí vyhovělo všem kritériím z pohledu toho kterého ustanovení trestního řádu relevantním⁸⁹“,“ uvádí Hanuš.

⁸⁸ Hanuš, L. K rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě dle § 71 trestního řádu, *Trestněprávní revue*, 11/2003, s. 321 a násl.

⁸⁹ Tamtéž, s. 323

ODDÍL ČTVRTÝ – JINÉ INSTITUTY NAHRAZUJÍCÍ VAZBU

Jak již bylo mnohokrát pojednáno na jiných místech mé práce, vazba je institutem subsidiárním. I pokud nastanou vazební důvody, lze ji nahradit jiným opatřením a obviněného nechat na svobodě či jej z vazby propustit, pokud rozhodující orgán považuje takové náhradní opatření za dostatečné (v případě dohledu probačního úředníka, že lze účelu vazby dosáhnout dohledem probačního úředníka). Možnost použití některého institutu nahrazujícího vazbu obviněného je tedy další okolností, kterou musí soudce zvažovat, když rozhoduje o vzetí do vazby. Není třeba připomínat, že použití těchto náhradních institutů výrazně posílala novela trestního řádu č. 265/2001 Sb.

Ovšem nesmíme zapomenout, že pokud vazební důvody vůbec nenastanou, nelze takřikajíc „alespoň“ uložit nahrazující opatření. V případě, že nenastaly důvody vazby, není ani co nahrazovat.

V § 73 odst. 1 písm. se rozlišují záruka zájmového sdružení občanů anebo důvěryhodné osoby za další chování obviněného - písm. a), písemný slib obviněného že povede řádný život, zejména, že se nedopustí další trestné činnosti – písm. b), dohled probačního úředníka, jestliže s ohledem na osobu obviněného a povahu projednávaného případu lze účelu vazby dosáhnout jinak. V § 73a je potom upravena peněžitá záruka od 10 000 Kč (horní limit stanoven není). Veškeré tyto instituty je možné přijmout samostatně či je různě kombinovat. Právě druhá alternativa je v praxi častěji využívána a jeví se z hlediska uložených omezení orgánem rozhodujícím o přijetí nahrazení vazby jako logická.

Nahrazení vazby zárukou, a to ani peněžitou, písemným slibem či dohledem probačního úředníka nepřichází v úvahu, pokud je dán důvod koluzní vazby dle § 67 písm. b) trestního řádu a nepochybně také je – li dán zpřísněný důvod vazby dle § 68 odst. 3 písm. d). Nelze takto vazbu nahradit, pokud trvá důvod koluzní vazby, odpadne – li však později či uplyne tříměsíční lhůta koluzní vazby, lze náhradní instituty použít, i pokud trvá jiný důvod vazby.

Pokud je vazba obviněného nahrazena takovýmto institutem, avšak obviněný neplní povinnosti uložené v souvislosti s nahrazením jeho vazby, např. trvale nespolupracuje s probační službou, nedostavuje se na schůzky apod., je možné znovu rozhodnout o jeho vazbě. I v tomto případě je však nutné zkoumat, zda vůbec trvají vazební důvody z počátku řízení.

Záruka zájmového sdružení či důvěryhodné osoby

Dle § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu je možné nahradit vazbu zárukou za další chování obviněného, kterou složí zájmové sdružení či důvěryhodná osoba. Zájmovým sdružením se má na mysli např. odborová organizace, sdružení zaměstnavatelů, občanské sdružení, církevní, náboženské či charitativní společnosti atp. Důvěryhodná osoba je např. vychovatel mladistvého v internátě, zaměstnavatel či vedoucí zaměstnanec obviněného, rodiče obviněného, zejm. pokud se jedná o mladistvého.

Taková záruka musí obsahovat závazek převzetí dohledu nad obviněným, že ten, který záruku skládá, je schopen zabránit naplnění hrozby daného vazebního důvodu a samozřejmě také zajistit, že se obviněný bude řádně dostavovat na vyzvání orgánů činných v trestním řízení. Dále konkrétní opatření, jímž ten, který skládá záruku, hodlá působit na obviněného. Takové zájmové sdružení či důvěryhodnou osobu orgán rozhodující o vazbě seznámí s předmětem obvinění a podstatou vazebních důvodů.

Je pochopitelně sporné, do jaké míry je vůbec teoreticky třetí osoba schopna se zaručit za chování obviněného. Logicky musíme vycházet ze situace, že tato osoba byla v obdobném styku s obviněným již v okamžiku, kdy páchal trestnou činnost, od které ho nedokázala odradit. Jak tedy bude schopna ovlivnit nadále jeho chování je otázkou. Ze stejné logiky vychází i judikatura Nejvyššího soudu (srov. R 51/1995), která říká, že podmínky přijetí záruky nejsou splněny, pokud ji skládají rodiče za mladistvého, kteří měli s jeho výchovou závažné problémy, které vyústily i ve spáchání trestné činnosti.

Je možné shrnout, že přijetí záruky jako náhrady vazby obviněného je vhodné kombinovat i s dalšími instituty nahrazujícími jeho vazbu, zejména s písemným slibem, u kterého je přece jen vyjádřena vůle samotného obviněného.

Písemný slib

Úprava písemného slibu je obsažena v ustanovení § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Je nutné, aby písemný slib složil přímo obviněný, učinil tak v písemné podobě a slib vlastnoručně podepsal. Je pochopitelně možné, aby text slibu pomohl sepsat a formulovat obviněnému jeho obhájce, ale musí být samostatně podepsán. Nejčastěji se slib podává spolu se žádostí o propuštění z vazby a s návrhem na nahrazení vazby tímto institutem.

Slib obsahuje vyjádření obviněného, že povede řádný život, zejména se nedopustí trestné činnosti, na vyzvání se dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu a splní povinnosti a dodrží omezení, které mu

budou uložena v souvislosti s jeho vazbou. Právě oznámení o vzdálení se z místa pobytu musí slib obsahovat po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb.

V souvislosti s přijetím písemného slibu jako náhrady vazby obviněného může soud uložit obviněnému určité konkrétní omezení či povinnosti, které samozřejmě přímo souvisí s jeho trestnou činností a vzniklým vazebním důvodem. Mezi taková omezení patří zákaz požívání alkoholických nápojů, zákaz navštěvování sportovišť, zákaz navštěvování nočních podniků apod. Povinnosti naopak stanovují příkaz podrobit se terapeutickému programu, navštívit psychologickou poradnu, dostavovat se k hlášení na policii atp.

Dohled probačního úředníka

Po tzv. „velké novele“ trestního řádu byl mezi instituty nahrazující vazby přijat také dohled probačního úředníka a je upraven v ustanovení § 73 odst. 1 písm. c). Obviněný je povinen podrobit se dohledu probačního úředníka v případě, že je jeho vazba nahrazena tímto institutem, a spočívá v pravidelných návštěvách probační služby a konzultacích s probačním úředníkem. Dále je obviněný povinen hlásit probačnímu úředníkovi změnu místa pobytu a podrobit se případným uloženým omezením a povinnostem, jak bylo pojednáno výše. Takové omezení a povinnosti ukládá výslovně spolu s uložením dohledu probačního úředníka soud.

Peněžitá záruka

Patrně nejintenzivnější působení na obviněného je ovšem přijetí peněžitě záruky, která je upravena v ustanovení § 73a trestního řádu. Peněžitá záruka je vzhledem ke svému charakteru a zjevné hrozbě majetkové újmy je jistě velmi účinným prostředkem nahrazujícím výkon vazby. Není však použitelným všeobecně.

Nahradiť vazbu obviněného peněžitou zárukou je možné pouze za splnění určitých podmínek. U obviněného neexistuje důvod koluzní vazby dle § 67 písm. b) trestního zákona, současně není stíhán pro trestný čin teroru dle § 93 a 93a, obecného ohrožení dle § 179 odst. 2, 3, nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 odst. 3, 4, vraždy dle § 219, ublížení na zdraví dle § 222, loupeže dle § 234 odst. 3, znásilnění dle § 241 odst. 2 až 4 a pohlavního zneužívání dle § 242 odst. 3, 4 trestního zákona, pokud je dán důvod vazby dle § 67 písm. c) trestního řádu.

Na druhou stranu i u závažných trestných činů, u nichž je obviněný ohrožen vysokým trestem, může být dostatečná majetková záruka určená při dolní hranici zákonného rozpětí, jde – li o méně narušeného obviněného, pro něhož by se zřetelem na majetkové poměry, popř.

majetkové poměry toho, kdo záruku nabízí, bylo připadnutí záruky státu citelnou ztrátou. V tomto směru judikoval Nejvyšší soud (R 55/91).

Zákon připouští, aby za obviněného složila peněžitou záruku i jiná osoba, pokud s tím obviněný souhlasí a je seznámena s podstatou obvinění a důvodem vazby.

Pokud je peněžitá záruka přijata, určí rozhodující orgán její výši a způsob složení. Výše činí minimálně 10 000 Kč.

Rozhodování o peněžitě záruce probíhá ve dvou fázích. Nejprve se určí přípustnost peněžitě záruky, její výše a způsob určení a teprve následně se rozhodne o ponechání obviněného na svobodě, příp. propuštění na svobodu za současného složení peněžitě záruky. Pro obviněného je pochopitelně výhodné, pokud obě fáze bezprostředně na sebe navazují.

Jak již bylo pojednáno výše, novela trestního řádu v roce 2001 přinesla nový kaucní systém. Již v rámci rozhodování o vazbě zadržené osoby může přijít obviněný, případně jeho obhájce s návrhem nahrazení vazby peněžitou zárukou. Výše této záruky odpovídá osobě obviněného, závažnosti trestné činnosti a závažnosti důvodů vazby. Je – li tato peněžitá záruka přijata a vazba nahrazena, musí být obviněný poučen, že je povinen zdržet se určitého jednání, pokud nemá kauce propadnout státu. Tato jednání jsou vyjmenována v § 73a odst. 3 trestního řádu. Obviněný nesmí uprchnout nebo se skrývat, nesmí neoznámít změnu svého pobytu a znemožnit tak doručení předvolání či jiné písemnosti, zaviněně se nedostavit k úkonu trestního řízení, jehož provedení je bez něj vyloučeno, nesmí opakovat či dokonat trestnou činnost nebo se vyhýbat uloženému trestu odnětí svobody či peněžitému trestu.

Ohledně propadnutí peněžitě záruky státu z důvodů vyhýbání se trestu odnětí svobody judikoval také Vrchní soud v Olomouci dne 24. 4. 2007, sp. zn. 2 To 41/2007. Ve výroku svého rozhodnutí píše, že za vyhýbání se výkonu uloženého trestu odnětí svobody ve smyslu § 73a odst. 3 písm. d) trestního řádu, které je důvodem rozhodnutí o tom, že peněžitá záruka připadá státu, je třeba pokládat jen takové formy aktivit obviněného, jež svojí závažností odůvodňují závěr, že směřují ke zmaření výkonu trestu. Podání žádosti o odklad výkonu trestu nelze považovat za vyhýbání se výkonu uloženého trestu, a to ani tehdy, jde – li o žádost, již nelze ze zákonných důvodů vyhovět (např. z důvodů výměry uloženého trestu a uplatněných důvodů).

V rozhodované věci podal odsouzený žádost o odklad výkonu trestu ze zdravotních a sociálních důvodů. Zdůvodnil ji tím, že od něj odešla manželka, je samoživitelem dvou nezletilých dcer apod. Také uvedl, že se nehodlá vyhýbat nástupu výkonu trestu. Žádost byla zamítnuta s tím, že nesplňuje podmínky uvedené v § 322 trestního řádu a byl vyhotoven

příkaz k dodání do výkonu trestu. Zároveň bylo rozhodnuto, že peněžitá záruka ve výši 1 000 000 Kč připadá státu.

Vrchní soud stížnosti obviněného vyhověl a napadené usnesení zrušil. Odsouzený nepodnikl žádné konkrétní kroky, že by se skrýval či uprchl, naopak se vyskytoval v místě svého bydliště. Pouhé podání žádosti o odklad výkonu trestu ze zdravotních či sociálních důvodů není mařením výkonu uloženého trestu ve smyslu výše uvedených ustanovení.

Je nutné si uvědomit, že instituty nahrazující vazbu, ať se jedná o kterýkoli z nich, jsou pouze náhradním opatřením za vazbu samotnou a je nutné u obviněného zkoumat nejen důvody vazby samotné, ale také existenci vazebních lhůt. V tomto smyslu judikoval i Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí sp. zn. 4 Tz 24/2003, když píše že, instituty nahrazující vazbu upravené v ustanoveních § 73 a 73a trestního řádu jsou neoddělitelně spjaty s přípustnou existencí vazby v tom kterém stádiu trestního stíhání, tj. jsou vázány na existenci důvodů vazby a její přípustnosti z hlediska zákonných vazebních lhůt. Proto i trvání a důvody pro zrušení přijaté peněžité záruky podle § 73a odst. 4 trestního řádu a analogicky i pro trvání a zrušení přijatého slibu obviněného je nutno vykládat nejen ve vztahu k vazebním důvodům podle § 67 trestního řádu, ale též vzhledem k přípustné době trvání vazby podle § 71 odst. 8, 9 trestního řádu.

Nejvyšší soud je toho názoru, že vazba představuje jeden ze zajišťovacích institutů podle trestního řádu, na jehož podkladě lze vzít obviněného do vazby jen z důvodů výslovně uvedených v § 67 trestního řádu a na dobu stanovenou zákonem. Maximální přípustná doba trvání vazby je vymezena v ustanovení § 71 odst. 8 trestního řádu s tím, že v odst. 9 téhož ustanovení je výslovně stanoveno, že jedna třetina této doby připadá na řízení přípravné a dvě třetiny na řízení před soudem. Je zde tedy zákonem nepřekročitelně vymezena přípustná doba trvání vazby jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem a nepřipouští se jakékoliv přesuny mezi nimi, které by byly v neprospěch obviněného. To znamená, že pokud v příslušném stadiu trestního stíhání došlo k vyčerpání přípustné vazební doby, je třeba obviněného propustit na svobodu, což je výslovně stanoveno v § 71 odst. 9 trestního řádu. Vazba jako prostředek „ultima ratio“ pak může být v určitých případech nahrazena jedním či více z tzv. substitučních opatření podle § 73 nebo 73a trestního řádu.

Z výše uvedeného je zřejmé, že jestliže obviněný vykoná zákonem stanovenou maximální dobu vazby, konkrétně v přípravném řízení její jednu třetinu, je nutné ho z vazby ihned propustit a žádné opatření nahrazující vazbu podle ustanovení § 73 a 73a trestního řádu nelze za tohoto stavu věci přijmout, a to bez ohledu na to, že vazební důvody ve smyslu § 67 trestního řádu nadále trvají. Tento závěr vyplývá z logického výkladu ustanovení § 73 odst. 1

a § 73a odst. 1 trestního řádu, která shodně stanoví, že při přijetí některého z tzv. vazebních substitutů orgán rozhodující o vazbě ponechá obviněného na svobodě nebo ho na svobodu z vazby propustí. Nelze-li již obviněného v konkrétním řízení vzít do vazby, případně ho v ní již nelze ponechat, nemůže příslušný orgán ani rozhodnout o nahrazení této vazby některým ze substitučních institutů předpokládaných v trestním řádu. Vazba jako taková je tudíž limitována nejen svými důvody obsaženými v ustanovení § 67 trestního řádu, ale i maximální přípustnou dobou svého trvání v příslušné fázi řízení. Proto o institutech nahrazujících vazbu, tedy i o přijetí písemného slibu obviněného ve smyslu § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu nebo peněžitě záruky podle § 73a odst. 1 trestního řádu, lze rozhodnout pouze tehdy, je-li ze zákona přípustné vzetí obviněného do vazby či ponechání obviněného v ní.

Nad praktickým použitím peněžitě záruky a problémy spojenými s jejím užitím jako institutem nahrazujícím vazbu se zamýšlí Vantuch.⁹⁰ Poukazuje na mylné představy obviněných, které vycházejí patrně ze srovnávání s angloamerickou právní úpravou, že přijetí peněžitě záruky za vazbu je institutem automatickým. Kritizuje také v souvislosti s peněžitou zárukou nadužívání koluzní vazby. „Celkově lze v činnosti orgánů činných v trestním řízení i po novele trestního řádu občas spatřit tendenci k povrchnějšímu zkoumání a hodnocení vazebních důvodů v neprospěch obviněného, zřejmě vedenému snahou „zajistit si“ méně komplikovaný průběh zejména důkazního řízení, a jistě negativní působení vazby obviněného využít v „zájmu dosažení účelu trestního řízení.“⁹¹

Vantuch také kritizuje, že pokud je již peněžitá záruka přijata, děje se tak většinou až po delším pobytu obviněného na vazbě a nikoli již při rozhodování o vzetí obviněného do vazby, ačkoli „velká“ novela zavedla povinnost soudce zvažovat, zdali nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

Rozhodnutí soudu, příp. soudce v přípravném řízení, o nahrazení vazby zárukou, slibem, dohledem probačního úředníka nebo peněžitou zárukou je rozhodnutí o vazbě, a je tedy proti nim přípustná stížnost dle § 74 odst. 1 trestního řádu.

⁹⁰ Vantuch, P. Nahrazení vazby peněžitou zárukou, Právní rádce, 9/2003, s. 52 a násl.

⁹¹ Tamtéž, s. 55, 56

ODDÍL PÁTÝ – VAZBA MLADISTVÝCH

Problematika vazby mladistvých je velmi důležitá a přináší sebou mnoho zajímavých problémů, avšak pro účely této práce postačí v podstatě výčet základních odlišností od úpravy vazby dospělých v kooperaci s dostupnou judikaturou. Podstatné je ovšem zdůraznit, že vazba mladistvého obviněného by měla být zcela výjimečným opatřením. Negativní důsledky, které sebou nese u dospělých, o kterých tato práce také pojednává, se pak u obviněných, kteří nedovršili osmnáctý rok života, násobí. Dle mého názoru velmi dopodrobna a přesně se vlivem vazby na duševní život mladistvých zabýval psycholog Sopko.⁹² Píše, že „na mladistvého nejvíce zapůsobí náhlá ztráta svobody, což má případný vliv na další formování jeho vlastností, na celý jeho psychický stav. Mladiství obvinění ve vazbě se vyznačují zvýšenými obrannými reakcemi, projevuje se u nich zpravidla negativismus. Mladistvý si nemůže vybrat osoby, s nimiž je ve výkonu vazby, a jako neznámý a neuznávaný člen kolektivu je v nevýhodné situaci. I z hlediska biologického dostává se mladiství do zcela odlišných podmínek, než na které je zvyklý za života na svobodě. Na psychiku působí zejména prostorové omezení, relativně méně slunečního světla a pohybu na čerstvém vzduchu, změna stravování, odloučení od rodičů, sourozenců a sociálních skupin, v nichž se pohyboval. Kromě toho, čím je delší doba, po kterou je mladiství na vazbě, tím více ztrácí na intenzitě pocit viny, který vznikl po spáchání činu. Nezřídká potom vidí mladiství před soudem věc tak, že se proti němu „slabému“ spolčili ti „silní“. Nejistota a tíseň nabývá zejména na počátku řízení nebývalých rozměrů.“⁹³ Díky pohledu psychologa pak můžeme lépe porozumět odlišné úpravě od vazby dospělých a zpřísnění možností vzetí mladistvého do vazby. Nutno dodat, že ve větší či menší míře prožívají obdobné pocity i obvinění blízcí věku mladistvých, a dokonce dospělí samotní. S tímto vědomím je třeba k institutu vazby přistupovat.

Nová úprava obsažená v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže zakotvila zvláštní úpravu trestání mladistvých, včetně zvláštní úpravy vazby mladistvých. Na základě zásady subsidiarity stanovené v § 1 odst. 3 tohoto zákona, pokud tento zvláštní zákon č. 218/2003 nestanoví jinak, použijí se ustanovení trestního řádu.

⁹² V publikaci Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis, Praha, 1975 na jeho článek Sopko, R. Mladiství provinilci vo vyšetřovacej vazbe, Soc. sudnictvo č. 6/1969, str. 16 odkazuje autor.

⁹³ Tamtéž.

Použití vazby v trestních věcech mladistvých by mělo být opatřením zcela výjimečným striktně omezeným zákonem. I když tu jsou u mladistvého obviněného vazební důvody, měl by být vzat do vazby, jen pokud nelze účelu vazby dosáhnout jinak. U vazby mladistvých by se tedy mělo široce používat jiných institutů nahrazujících vazbu.⁹⁴

Mimo opatření z trestního zákona připadá v úvahu náhrada vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby. Tuto náhradu upravuje § 50 zákona č. 218/2003. Taková osoba musí být ochotná a schopná se ujmout péče o mladistvého a dohledu nad ním, písemně se zavázat, že bude o mladistvého pečovat a převezme odpovědnost za to, že se mladistvý na předvolání dostaví k orgánu činnému podle tohoto zákona a splní i další podmínky, které určí soud (§50 odst. 1 písm. a). Zároveň, je však nutný i souhlas mladistvého spojený s písemným závazkem, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem pro mládež. (§ 50 odst. 1 písm. b).

Další odlišnosti se týkají délky trvání vazby. Vazba mladistvého nemůže trvat déle než dva měsíce. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena o další dva měsíce, ovšem jen za splnění dalších podmínek, spočívajících v tom, že nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. Je-li mladistvý stíhán pro zvlášť závažné provinění, nemůže délka trvání vazby překročit šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může však dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem.

Pro vazbu mladistvých nelze aplikovat § 71 odst. 4, 6, 8 a 9 a § 71a trestního řádu, neboť úprava obsažená ve zmíněném zákoně 218/2003 Sb., je k těmto ustanovení trestního řádu speciální. Navíc, prodlouží – li soud dle § 47 ZSM vazbu mladistvého na dobu kratší, než mu umožňuje zákon, nemůže následně rozhodnout o dalším prodloužení vazby, a to ani na dobu, o kterou bylo původní prodloužení vazby kratší, než maximální doba jejího prodloužení. Zkrátka u mladistvých nepřipadá v úvahu ani periodické rozhodování o dalším trvání vazby, jak je tomu u dospělých. Tímto způsobem judikoval Městský soud v Praze sp. zn. 63 Tm 3/2005.

⁹⁴ Jelínek, J. a kol., Trestní právo procesní, Linde, Praha, 2007, s. 226 a násl.

Omezenou dobou vazby mladistvého se zabýval také Vrchní soud v Olomouci v rozhodnutí sp. zn. 4 Tmo 30/2005, když konstatoval, že opětovné vzetí mladistvého do vazby, z níž byl propuštěn na svobodu po uplynutí dvou, resp. šesti měsíců, je – li stíhán pro zvlášť závažné provinění, v řízení před soudem není možné, nebylo – li o prodloužení vazby rozhodnuto způsobem upraveným v ustanovení § 47 zák. č. 218/2003 Sb. Postupoval – li soud pro mládež v rozporu s tímto pravidlem, jde o pochybení, které je důvodem pro zrušení rozhodnutí o vzetí do vazby v řízení o stížnosti.

Ve srovnání s obecnou úpravou zákon obsahuje výrazné odlišnosti o způsobu rozhodování o dalším trvání vazby u mladistvého. O prodloužení lhůty vazby v přípravném řízení totiž rozhoduje soudce okresního soudu mládeže na návrh státního zástupce. Návrh na prodloužení lhůty vazby je povinen doručit státní zástupce tomuto soudu nejpozději 15 dnů před skončením stávající lhůty trvání vazby, a stejně je povinen postupovat i tehdy, jestliže v době kratší než 15 dnů před skončením lhůty podá obžalobu.

Část pátá:

SROVNÁNÍ S PRÁVNÍ ÚPRAVOU INSTITUTU VAZBY NA SLOVENSKU A V NĚMECKU

ÚVOD

Při zpracování tématu problémů institutu vazby v trestním řízení je pochopitelně vhodné srovnat naši právní úpravu s vybranou zahraniční právní úpravou vazby. Není samozřejmě vzhledem k rozsahu mé práce možné provést precizní porovnání jiné trestněprávní úpravy s naší vazbou, takovou práci přenechám právní komparatistice, ale je dobré na tomto místě podat stručnou informaci o tom, jak je vazba upravena v cizozemském právním řádu.

Vzhledem k relativní dostupnosti literatury, snadno překonatelné jazykové bariéře a především dlouholetému společnému právnímu vývoji jsem zvolil právní úpravu vazby u našich východních sousedů na Slovensku. Věřím, že pojednání o vazbě na Slovensku, právě vzhledem ke „stejně startovní čáře“ s naší úpravou, bude pro mou práci nejpřínosnější. Pro ilustraci poměrů v „západním“ státě, připojuji velmi stručný nástin úpravy vazebního institutu u našich sousedů na opačné straně hranice - v Německu.

SLOVENSKO

Je třeba se zmínit, že s účinností od 1. 1. 2006 začal platit na Slovensku Trestní řád č. 301/2005, o němž bude v této části pojednáno. Jednotlivá vazební ustanovení doplním také v kontextu judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu Slovenské republiky.

Samozřejmě i na Slovensku je vazba chápána jako zajišťovací institut zbavení osobní svobody obviněného, který doposud nebyl odsouzen soudem. Při posuzování důvodnosti takového kroku ze strany orgánů činných v trestním řízení je proto nutné postupovat s nejvyšší citlivostí a procesní přesností. Základním mezinárodním dokumentem, ze kterého vychází slovenská úprava vazby, je Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a svobod. To, že je součástí slovenského právního pořádku a má přednost před zákonem, garantuje Ústava Slovenské republiky. Nejpodstatnější z hlediska vazby je samozřejmě čl. 5 Úmluvy, který upravuje osobní svobodu a osobní bezpečnost.

Institutu vazby se věnuje i Ústava samotná, dle čl. 17 odst. 2 nemůže být nikdo stíhán nebo

zbaven osobní svobody jinak, než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. V čl. 17 odst. 5 pak zdůrazňuje, že do vazby je možné vzít jen z důvodů a na čas stanovený zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

Úpravu vazby samotnou, kterou se provádí čl. 17 Ústavy, najdeme samozřejmě ve slovenském trestním řádu č. 301/2005 Z. z. (dříve platná úprava č. 140/1961 Sb.).

Změny slovenského trestního řádu oproti původní úpravě

Zásadní změnou oproti původní úpravě vazby na Slovensku a podstatným rozdílem také vůči české právní úpravě vazby je nová úprava možnosti podat stížnost proti rozhodnutí o vazbě. Po vyhlášení osvobozujícího rozsudku nemůže státní zástupce podat stížnost proti usnesení soudu o tom, že se obžalovaný propouští na svobodu. V tomto případě musí být obligatorně obžalovaný z vazby propuštěn. Je třeba zmínit, že naši východní sousedé lépe reagovali na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která považuje vazbu po vyhlášení osvobozujícího rozsudku za neodůvodněnou. Blíže k této problematice bude pojednáno v části věnované úvahám de lege ferenda.

Další důležitou změnou v porovnání s předcházející úpravou je možnost soudu vyslechnout obviněného v určitých případech ve veřejném zasedání, a to dle judikatury Nejvyššího soudu pokud obviněný uvede podstatné skutečnosti, ke kterým je třeba ho vyslechnout, případně že v žádosti o propuštění z vazby o osobní slyšení výslovně požádá a zároveň uvede nové skutečnosti soudu neznámé, které jsou pro rozhodnutí významné. V takovém případě také soud rozhoduje ve veřejném zasedání. V ostatním případech rozhoduje v neveřejném zasedání. I k tomuto problému v kontextu české právní úpravy bylo již v této práci pojednáno a je nutné vyzdvihnout přesnost podmínek, které stanovil Nejvyšší soud SR, za kterých soud obviněného musí vyslechnout.

Rozhodování o vazbě

Dle slovenského trestního řádu je možné vydat rozhodnutí o vzetí nebo nevzetí obviněného do vazby, rozhodnutí o žádosti o propuštění z vazby, rozhodnutí o dalším trvání vazby, rozhodnutí o změně důvodů vazby, rozhodnutí o návrhu na prodloužení lhůty vazby a rozhodnutí státního zástupce a propuštění z vazby.

V přípravném řízení rozhoduje o vazbě soudce pro přípravné řízení anebo státní zástupce. Soudce pro přípravné řízení rozhoduje o vzetí nebo nevzetí obviněného do vazby, o žádosti o propuštění z vazby, dalším trvání vazby, změně důvodů vazby a návrhu na prodloužení lhůty vazby. Státní zástupce pak může rozhodnout o žádosti o propuštění z vazby a o propuštění

obviněného z vazby. V řízení před soudem rozhoduje o vazbě soud.

I slovenské vazební řízení je ovládané celou řadou zásad, podobně jako naše, podle kterých se soudce pro přípravné řízení řídí, rozhoduje – li o vzetí či nevzetí obviněného do vazby. Musí dbát na zásadu přiměřenosti a zásadu zdrženlivosti, ta je dokonce upravena i mezi základními zásadami trestního řízení v trestním řádu.

Současně je nutné poukázat také na zásadu subsidiarity a proporcionality u vazby mladistvého obviněného. Tedy u mladistvého je vazba přípustná, jen pokud jejího účelu nelze dosáhnout jinak. V této souvislosti je možné zmínit, že slovenská úprava jiné odlišení vazby mladistvých a dospělých nemá. Na rozdíl od české právní úpravy nejsou přípustné žádné další specifické možnosti náhrady vazby mladistvého. Ani běh lhůt tady není odlišen, vazba mladistvých může trvat stejně jako u dospělých. Rozdíl je pochopitelně ve výkonu vazby, kdy mladiství jsou odděleni od dospělých.

V trestním řádu je zachován právní stav tzv. formálních podmínek rozhodování o vazbě. Tedy, vazba je nadále fakultativní záležitost, do vazby je možné vzít pouze obviněnou osobu, je nutné dodržet vazební lhůty apod. Naproti tomu tzv. materiální podmínky rozhodování o vazbě, které musí být splněny současně, vyjmenované v § 71 odst. 1 trestního řádu jsou:

- a) skutkové okolnosti vzetí do vazby a to, jestli dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo započaté trestní stíhání, byl spáchaný, má znaky trestného činu, a jestli jsou zřejmé důvody pro podezření, že tento skutek spáchal obviněný,
- b) existence některého z důvodů vazby, tedy že z jednání obviněného anebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava odůvodňující tzv. útěkovou vazbu, koluzní vazbu anebo preventivní vazbu

Soudce pro přípravné řízení rozhodující o vazbě je povinen zkoumat, jestli doposud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo oznámeno obvinění fyzické osobě, byl spáchaný, zda je tento možné posoudit jako trestný čin a zda zjištěné skutečnosti nasvědčují důvodnosti podezření o tom, že skutek spáchala zadržovaná osoba. V obvinění je nutné uvést zákonné označení trestného činu i s uvedením příslušného ustanovení trestního zákona a skutečnosti, které odůvodňují vznesení obvinění. Nejsou – li tyto uvedeny, jedná se o překážku vzetí obviněného do vazby.

Proti rozhodnutí o vzetí či nevzetí obviněného do vazby je přípustný opravný prostředek – stížnost. O stížnosti rozhoduje nadřízený soud.

Soudce pro přípravné řízení samozřejmě nemá oprávnění zrušit usnesení o vznesení obvinění příp. o zastavení trestního stíhání, nicméně závěry soudce, příp. nadřízeného soudu, o

neopodstatněnosti obvinění jsou důležitým signálem pro státního zástupce o důslednějším přezkoumání důkazní situace pro další průběh přípravného řízení. Každopádně soudce pro přípravné řízení se během takového rozhodování zaměřuje jen na posouzení existence formálních a materiálních podmínek vazby.

Důvody vazby

Obdobně jako u nás i na Slovensku trestní řád podmiňuje vzetí do vazby existencí konkrétní obavy vyplývající z jednání obviněného či z dalších konkrétních skutečností ve vztahu k některé formě protiprávního chování označované jako důvody vazby.

Jak již bylo konstatováno, existuje i na Slovensku vazba útěková, koluzní a preventivní. Po přijetí nového trestního řádu v roce 2006 je úprava útěkové vazby nově doplněna o „hrozbu vysokým trestem“. Komentář k předchozímu trestnímu řádu si správně všímal, že v případech, kdy hrozí obviněnému trest smrti či trest odnětí svobody nad 5 let, je vazba v podstatě obligatorní. Důvodová zpráva k nové úpravě pak proto zdůraznila, že hrozbu vysokým trestem jako vazebním důvod, lze brát v úvahu pouze v případě koexistence s hodnocením osoby obviněného a povahou trestného činu, pokud existuje závěr o možném útěku obviněného. Pokud je obviněný trestně stíhaný pro trestný čin, za který zákon umožňuje uložit vysoký trest (zpravidla u trestných činů s dolní hranicí trestní sazby nejméně osm let), zkoumá se při posuzování vazebního důvodu, zda obviněnému uložení takového trestu také reálně hrozí.

Nahrazení vazby jinými instituty

Slovenský trestní řád dovoluje nahradit vazbu obviněného zárukou, slibem, dohledem probačního úředníka a peněžní zárukou. I v případech zvláště závažných zločinů, kdy je dolní sazba minimálně osm let, je nahrazení vazby možné, pokud tak dovolují výjimečné okolnosti případu. Těmi se rozumí poměry pachatele a určité okolnosti případu (např. afekt pachatele vyvolaný dlouhodobou konfliktní situací).

Zajímavá je situace u koluzní vazby. Slovenský trestní řád nahrazení vazby z tohoto důvodu některým náhradním opatřením vylučuje, naproti tomu Ústavní soud SR v nálezu I. ÚS 100/2000 či I. ÚS 239/04 připustil možnost nahrazení koluzní vazby po dobu trestního řízení zárukou. Obdobným způsobem se vyjádřil i Nejvyšší soud SR v rozhodnutí R 57/2005. Ústavní soud zde poukázal na ustanovení čl. 5 odst. 3 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, který nahrazení vazby připouští. Je tedy povinností soudu aplikovat namísto ustanovení trestního řádu jmenované ustanovení Úmluvy a postupovat podle výše citované

judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu.

Žádost o propuštění z vazby na svobodu

Obviněný má pochopitelně dle trestního řádu možnost kdykoli požádat o propuštění z vazby, o jeho žádosti rozhoduje státní zástupce a pokud ji nevyhoví, předloží ji bez odkladu soudci pro přípravné řízení. Ten rovněž bez odkladu o takové žádosti rozhodne. Pokud ji zamítne, může obviněný znovu žádat až po uplynutí 30 dnů ode dne, kdy rozhodnutí nabylo právní moci. Uvedené omezení naplatí, pokud uvede jiné důvody pro propuštění než v předešlé žádosti. V této souvislosti můžeme konstatovat, že česká právní úprava má lhůtu kratší, poloviční, a dává tedy větší prostor pro iniciaci žádostí od obviněného, resp. jeho obhájce.

Rozhodování o dalším trvání vazby a vazební lhůty

Již bylo konstatováno, že do vazby lze vzít jen z důvodů a na čas stanovený zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Zakotvení délky trvání vazebního řízení koresponduje se skutkovou složitostí projednávané věci a časem nutným k jejímu objasnění. Újma, která je vazbou způsobena obviněnému by neměla být disproporční v porovnání s uloženým trestem v případě prokázání viny. Realizace této zásady přispěje k rychlejšímu vyřízení vazebních věcí.

Podle trestního řádu může vazby trvat jen určený čas. Celková doba vazby nesmí přesáhnout

- a) dvanáct měsíců, pokud je trestní stíhání vedené pro přečin
- b) třicet šest měsíců, pokud je trestní stíhání vedené pro zločin
- c) čtyřicet osm měsíců, pokud je trestní stíhání vedené pro zvlášť závažný zločin

Přečin je trestný čin spáchaný z nedbalosti nebo úmyslný trestný čin, za který zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět roků. Zločin je úmyslný trestný čin, za který trestní zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby převyšující pět roků. Zvláštním druhem zločinu je zvlášť závažný zločin, tedy trestný čin, za který lze uložit trest odnětí svobody s dolní hranicí trestní sazby v délce minimálně osmi let.

Nicméně z těchto vazebních lhůt připadá jedna polovina na přípravné řízení a jedna polovina na řízení před soudem. Pokud je obviněný stíhán za více přečinů či zločinů, posuzuje se jeho vazba dle nejpřísněji trestného.

Rozhodnutí o prodloužení vazby

V trestním řádu je také upravena možnost prodloužení lhůty vazby obviněného, pokud tato přesáhne šest měsíců. Státní zástupce po uplynutí této lhůty musí obviněného buď propustit na svobodu, anebo postoupit věc soudci pro přípravné řízení s návrhem na prodloužení vazby. Učiní tak 15 dní před uplynutím půlroční lhůty vazby.

Soudce pro přípravné řízení musí bezodkladně rozhodnout tak, aby v případě podané stížnosti měl nadřízený orgán předložený spis nejpozději 5 dní před koncem lhůty vazby (pořádková lhůta), a do konce této lhůty musí také nadřízený orgán rozhodnout.

Vazba se u obviněného při dodržení lhůt prodlouží, pokud nebylo možné přípravné řízení skončit pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů. Takovými mohou být např. nemoc soudce či člena senátu, opakované neúspěšné námitky podjatosti úředních osob, neodůvodněné výměny obhájců apod.

Ve věci delšího trvání vazby judikoval také slovenský Ústavní soud. V nálezu III. ÚS 220/04 konstatoval, že individualizace odůvodnění vazby není samoúčelným požadavkem, neboť osoba nacházející se ve vazbě může efektivně uplatnit svoje právo žádat o propuštění z vazby a podávat opravné prostředky, jen pokud pozná skutkovou podstatu a první argumentaci, na základě níž je držena ve vazbě. Ústavní soud také vyvodil, že v případě déle trvající vazby je nutné splnit čtyři podmínky. Po formální stránce usnesení o sdělení obvinění, po materiální stránce kvalifikované podezření ze spáchání skutku, pro které je obvinění sděleno, musí také existovat některý z vazebních důvodů a v neposlední řadě musí být splněna podmínka, aby orgány činné v trestním řízení ve věci samotné pokračovaly s osobitou pečlivostí a urychlením.

NĚMECKO

Vývoj trestněprávního řízení v Německu byl ovlivněn především francouzským trestním kodexem z roku 1808. Dodnes tu platí trestní řád z roku 1877. Veřejní žalobci jsou až na výjimky týkající se tzv. bagatelních činů, vázáni principy legality a oficiality. Přípravnému řízení přichází předběžné šetření. Zajímavostí jistě je, že oficiální obvinění určité osoby se v Německu nevyžaduje.

Instituty, které zabezpečují účast osob na úkonech v trestním řízení, jsou předvolání, předvedení, předběžné zadržení a vazba. Osoba, která je předběžně zadržena ze spáchání trestného činu, musí být nejpozději následujícího dne po svém zadržení předvedena před soudce, musí být obeznámena s důvody svého zadržení a vyslechnuta. Poté soudce musí rozhodnout buď o propuštění osoby na svobodu, nebo vydat rozhodnutí o vzetí do vazby.

Předběžné zadržení může trvat maximálně 48 hodin a zadržení z důvodů zjištění totožnosti osoby nesmí překročit 12 hodin.

Pokud je obviněný důvodně podezřelý ze spáchání trestného činu a je-li důvod vazby, může být vzat do vyšetřovací vazby. Vazební důvody jsou dány v případě, že se skrývá, nebo je na útěku, nebo existuje důvodná obava, že se bude vyhýbat trestnímu stíhání nebo jednání obviněného zakládá důvodné podezření, že zničí, změní, odstraní, nepřizná nebo zfalšuje důkazy nebo nekalým způsobem působí na spoluobviněné, svědky nebo znalce nebo jiné osoby podněcuje k takovému jednání, a proto hrozí nebezpečí ztížení zjištění pravdy. Vazba je vždy, podobně jako u nás, fakultativní.

Co se týče trvání vazby, tak by v zásadě neměla trvat déle, než 6 měsíců, prodloužena však může být z důvodů uvedených v zákoně. Vazba z důvodu nebezpečí útěku obviněného či nebezpečí skrývání se před trestním stíháním může trvat nejdéle 1 rok. Maximální doba vazby obecně stanovena není.

Taková neexistence vazebních lhůt se může na první pohled zdát jako omezení principu šetření práv obviněného umístěného ve vazbě, avšak ve skutečnosti klade pouze vyšší nároky na orgány činné v trestním řízení při posuzování konkrétní vazební situace obviněného. Pokud takový obviněný např. žádá o propuštění z vazby a argumentuje pro něj již neúnosnou délkou vazebního řízení, nelze jeho žádost odmítnout s pouhým odkazem dodržení maximálních možných vazebních lhůt, uvedených v zákoně. Je naopak potřeba posoudit jeho konkrétní situaci a konkrétní dobu trvání jeho vazby, následně pak kvalitně rozhodnout.

V případě nepřítomnosti obviněného, který se skrývá nebo je na útěku, a při existenci některého z důvodů vazby lze vydat soudní příkaz k zatčení, na jehož základě policejní orgán vypátrá obviněného a dodá ho do vyšetřovací vazby.

Zajímavé je, že v Německu lze použít institut tzv. donucovací vazby proti svědkovi, pokud bezdůvodně odmítá vypovídat. Její trvání je pochopitelně vázáno na dobu konání trestního řízení a maximální doba je 6 měsíců.

Zavedení takového institutu do našeho právního řádu by bylo pravděpodobně naprosto nemyslitelné. S narůstající všeobecnou neochotou svědků v trestních věcech vypovídat, se musíme proto vypořádávat prostřednictvím jiných opatření směřujících vůči takovému svědkovi. Ačkoli si uvědomuji, že bezdůvodná neochota svědků vypovídat mnohdy výrazně ztěžuje důkazní řízení, nelze, dle mého názoru, donucovací opatření dovést až k omezení osobní svobody svědka.

ZÁVĚR

Zatímco úpravě vazby ve slovenském trestním řádu jsem se věnoval podrobněji, německou právní úpravu jsem jen stručně nastínil.

Při porovnání české a slovenské právní úpravy vazby nacházíme pochopitelně společný základ přístupu k vazebnímu institutu a dozajista nelze upřít také oběma úpravám společnou snahu šetřit co nejvíce práv obviněného, který se nachází ve vazbě. Je třeba říci, že hodnocení cizí úpravy vazby a její komparace z hlediska kvality či nekvality jednotlivých rozdílných ustanovení s naší úpravou, je věcí poněkud ošidnou. Ačkoli právě Slovensko prošlo s námi společným vývojem, tak po rozpadu společného státu, řeší obě země své specifické politické a společenské problémy, které se odráží i na legislativě.

Musíme konstatovat, že slovenská úprava však pokročila oproti té naší především dřívějším přijetím nového trestního řádu a tím pádem komplexnější úpravou vazby jako celku. Nelze také opomenout poněkud jasnější přístup k ustanovením Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, se kterými se v našem přístupu k vazbě někdy jen těžko vypořádáváme (viz. úvahy de lege ferenda). Avšak ani ve slovenské trestněprávní praxi není např. dořešen nesoulad trestního řádu z výše uvedenými judikáty slovenského Ústavního a Nejvyššího soudu v otázce nahraditelnosti koluzní vazby jinými opatřeními.

Slovenská úprava vazby oproti té české se výrazně odlišuje především u mladistvých obviněných, kteří jsou vazebně stíháni. Ačkoli obě úpravy dozajista respektují, že vazba mladistvého je mimořádným opatřením a je třeba důrazně uplatňovat zásady subsidiarity a proporcionality, tak slovenská právní úprava vazby např. naprosto postrádá prvky jako náhrada vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby či výrazně zkrácenou dobu maximálně možného trvání vazby mladistvého. Každopádně ani tato skutečnost se nemusí jevit jako nedostatek slovenského vazebního řízení, právě pokud je důsledně uplatňovaná ona zásada výjimečnosti vazby mladistvého. U mladistvých lze pochopitelně využít ve větší míře některé z obecných nahrazujících institutů, zejména pak dohled probačního úředníka.

Věřme však, že i náš právní řád se brzy dočká komplexní novelizace, která nastíněné problémy vyřeší, na Slovensku i u nás dojde k ustálení aplikační praxe a odstranění rozdílného výkladu vazebních ustanovení a v obou zemích bude vazební praxe směřovat k vyšší míře právní jistoty.

Část šestá:

ÚVAHY O VAZBĚ DE LEGE FERENDA

Celou řadu úvah o vazbě de lege ferenda a nad jejími jednotlivými instituty jsem uvedl již v průběhu celé své práce. V této samostatné části však chci tyto úvahy shrnout. Budu se zabývat principem fakultativnosti vazby a souladem naší právní úpravy vazby v kontextu judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Jak už bylo v mé práci mnohokrát pojednáno, vazba je institut fakultativní, i po splnění všech podmínek pro vzetí do vazby je na úvaze příslušných orgánů činných v trestním řízení, zda se vazby v daném případě užije. O pozitivních principech fakultativnosti vazby není doajista sporu. Jak už jsem ale také psal, domnívám se, že velký prostor pro volné uvážení orgánů činných v trestním řízení samo sebou jistě přináší velkou míru právní nejistoty, a to jsou negativa, která si jistě musíme také uvědomovat. Vytváří se tak prostor pro úvahy de lege ferenda o obligatornosti institutu vazby.

Růžička se Zezulovou uvádějí, že podobné úvahy o obligatorní vazbě se objevují „stejně jako požadavky na opětovné zavedení absolutního trestu (trestu smrti) a mohou být inspirovány atmosférou ve společnosti, nepříznivým vývojem kriminality a to nejen z hlediska počtu evidovaných trestných činů, ale zejména její struktury nebo úpravou platnou v zahraničí,⁹⁵ a dále se nicméně jednoznačně přiklání k principu fakultativnosti vazby. Můj názor však není tak jednoznačný, ačkoli není ovlivněn ani jedním z těchto atributů.

Přikláním se více k Mandákovi, který se dle mého názoru vzájemným vztahem obligatorní a fakultativní vazby zabýval hlouběji.⁹⁶ Na jednu stranu píše, že „tehdy platná procesní úprava⁹⁷ nerozlišovala ohledně rozhodování o vazbě v žádném směru míru nebezpečnosti činu pro

⁹⁵ Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 760

⁹⁶ Zejména v článku: Mandák, V., Potřebujeme obligatorní vazbu?, Československá kriminalistika, 4/1970 a Mandák V., Důvody vazby v čs. řízení, Universita Karlova, Acta Universitatis Iuridica, 3/1971, s. 186-190

⁹⁷ Myšleno před zavedením fakultativnosti vazby.

společnost. Ať už byl předmětem jakýkoli trestný čin, platily pro rozhodování o vazbě vždy stejné zásady. I při stíhání pro nejzávažnější delikty bylo třeba v intencích zákona zjišťovat, zda byla naplněna konkrétními skutečnostmi odůvodněná obava, že obviněný, bude-li ponechán na svobodě, by se zachoval některým ze způsobů naznačených v § 67 trestního řádu. Důvody pro zrušení obligatorní vazby, ač nebyly nikdy tato pregnantně formulovány, spočívaly především v reakci na odhalené nezákonnosti 50. let.⁹⁸ Na druhou stranu uvádí, že: „při důsledném dodržování zákona mohli zůstat na svobodě v průběhu trestního stíhání i osoby obviněné ze zvlášť závažných trestných činů, a to i přesto, že důvody vazby sice budou existovat, ale zůstaly ve skryté podobě. Je totiž podstatný rozdíl mezi reálnou existencí např. koluzních důvodů vazby a jejich vyjevením prostřednictvím konkrétně zjištěných skutečností, jejichž splnění trestní řád bezpodmínečně vyžaduje. Obecný unifikovaný přístup, který trestní řád zvolil, ve vztahu k úpravě vazby měl nepochybně význam u méně závažných trestných činů; u zvlášť nebezpečných trestných činů však byla rizika takového přístupu značná.“⁹⁹

V současné české právní úpravě vazby má nejbliže k obligatorní vazbě důvod útěkové vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu, pokud obviněnému hrozí vysoký trest, dle judikatury Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 566/03 se za takovou považuje hrozba nejméně osmiletým trestem. Do úvahy tedy připadá zavést skutečně obligatorní vazbu pro takové případy zákonem, když stejně v praxi téměř bez výjimky obvinění z takto závažných trestných činů ve vazbě končí a nejsou z ní propouštěni. Neznamená to však, že jejich vazba není pravidelně přezkoumávána, nepodávají si žádosti o propuštění z vazby, eventuálně stížnosti. Byla – li by obligatorní vazba pro tyto případy zavedena, mělo by to jistě za následek odlehčení agendy soudů při jejím zákonném přezkumu.

Nemyslím si, že by se znovuzavedením obligatorní vazby vyřešila kriminalita (stejně jako si nemyslím, že by se vyřešila zavedením trestu smrti – patřím naopak k přesvědčeným odpůrcům absolutního trestu), ale pokud jde o úvahy de lege ferenda nad obligatorností některých vazebních institutů, nebráním se.

Domnívám se, že jádro problému neleží v tom, zda vazba je fakultativní či obligatorní, troufnu si dokonce říct, že to není důležité, zda je v zákoně vazba fakultativní či obligatorní,

⁹⁸ Mandák V., Důvody vazby v čs. řízení, Universita Karlova, Acta Universitatis Iuridica, 3/1971, s. 186

⁹⁹Tamtéž, s. 186 - 190

ale důležité je postupovat je podle zákona a dbát na čistotu trestního řízení. Znovu zdůrazňuji, že ohledně vazby, tak výrazného zásahu do osobní svobody, je to otázka zvlášť naléhavá.

Je nutné konstatovat, že při rozhodování o vazbě jsou orgány činné v trestním řízení vystaveny také silnému emocionálnímu tlaku a vyhoceným situacím obecně, ale právě proto může být velký prostor pro jejich volnou úvahu, vytvářený fakultativní vazbou, bohužel často prostorem pro nespravedlnost.

Špatné hodnocení vazebních důvodů obviněného ze strany orgánů činných v trestním řízení, nezákonnost tím způsobená a nespravedlnost v rozhodnutí není vadou systému, nýbrž lidského faktoru.

Bohužel zákonnost procesu nemá být ohrožena jen neobjektivností orgánů činných v trestním řízení, ale samou podstatou zákona. Jak si všiml Repík na základě rozsudku Labita v. Itálie Evropský soud pro lidská práva, „vazba založená na článku 5 odst. 1 písm. c) končí dnem, kdy bylo rozhodnuto o oprávněnosti trestního obvinění, a proto vazba osoby po jejím zproštění už nemůže být kryta tímto ustanovením a obviněný musí být propuštěn na svobodu,¹⁰⁰“ píše Repík.

„Pokud tedy trestní řád připouští vazbu i po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, je z hlediska Úmluvy taková vazba nezákonná¹⁰¹“, shrnuje dále Repík.

Odkladný účinek má pouze stížnost státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby a stížnost stran proti rozhodnutí o připadnutí peněžité záruky státu. Byl-li však státní zástupce při vyhlášení takového rozhodnutí přítomen, má jeho stížnost odkladný účinek jen tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí; jde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, má stížnost státního zástupce odkladný účinek jen tehdy, podal-li státní zástupce také odvolání proti rozsudku (§ 74 odst. 2).

Porovnáme – li tedy zmíněný rozsudek s platnou právní úpravou, zjistíme, že má Repík pravdu, když tvrdí, že z hlediska Úmluvy je taková vazba nezákonná.

Tentokrát se bohužel prostor pro nezákonnost a tím způsobenou nespravedlnost vytváří v samotném zákoně a to je dle mého názoru, daleko horší než předchozí situace. Znovu se jedná o selhání lidského faktoru, tentokrát nedokážu ze svého pohledu posoudit, zda na straně

¹⁰⁰ Repík, B., Některé otázky rozhodování o vazbě ve světle judikatury evropského soudu pro lidská práva, Bulletin advokacie, 9/2003, s. 41

¹⁰¹ Tamtéž.

zákonotvůrce či zákonodárce, ze svého pohledu mohou pouze konstatovat, že k selhání lidského faktoru došlo.

Část sedmá:

ZÁVĚR

Ve své rigorosní práci jsem se pokusil shrnout problematiku vazby v trestním řízení a především akcentovat některé konkrétní problémy, které sebou přináší. Hodnotový základ mé práce je vyjádřen v samotném názvu úvodu Vazba není trest.

Vazba v trestním řízení je velice citlivým institutem, jelikož se při rozhodování o jejím uvalení střetávají dva silné společenské zájmy. Je to na jedné straně zájem na bezproblémovém průběhu trestního řízení a na druhé straně zájem na nezasahování do osobní svobody jednotlivce. Pokud jsou mísky na vahách symbolické spravedlnosti harmonicky vybalancovány, ani jeden ze zájmů nepřevyšuje nepřirozeně ten druhý a je společnost zdravá a může se dále zdravě vyvíjet. Takové vyvážení se však musí projevit v zákoně, ale také v jeho praktickém užívání.

Ve své práci jsem po nastínění pojmu vazby a stručného historického vývoje, zdůraznil to, co přinesla tzv. „velká novela“ trestního řádu č. 265/2001 Sb. Tato novelizace byla pro vývoj vazebního institutu zcela klíčová a její používání v praxi nepochybně odlehčilo přeplněným vazebním věznicím z 90. let minulého století. Nepochybným přínosem je totiž zavedení principu, že soudce je povinen zkoumat, zda nelze umístění ve vazební věznici nahradit jiným, méně drastickým prostředkem. Pokud se tento princip v praxi správně užívá, dochází právě k onomu citlivému vyvážení dvou jmenovaných zájmů a ustálení dříve nerovných misek na vahách spravedlnosti.

Přínos této práce vidím v tom, že jsem širokou vazební problematiku zpracovával nejen na základě dostupné literatury, ale velmi často v kontextu judikatury, a to nejen Ústavního a Nejvyššího soudu, ale také soudů nižších instancí. Mám za to, že to přispělo k vhodné struktuře výkladu určené problematiky.

Protože jsem se ve své práci snažil koncentrovat na konkrétní problémy, jež sebou vazební rozhodování přináší, uvědomil jsem si během jejího psaní řadu „bolavých míst“, které vazební úprava obsahuje. Ať už tyto problémy vznikly v naší úpravě jakkoli, a ať se je snaží doktrína či judikatura jakkoli odstranit či nesrovnalosti s nimi spojené vysvětlit, je nutné jim věnovat zvýšenou pozornost.

Mohu vyjmenovat např. výklad pojmu u vazby předstižné „...opakování trestné činnosti, pro kterou je stíhán...“, otázka určení charakteru některých vazebních lhůt, zda jsou pořádkové, či zda jejich nedodržení má mít za následek propuštění obviněného na svobodu. Poměrně významný prostor ve své práci jsem věnoval hojně diskutovanému problému práva obviněného být slyšen při rozhodování o dalším trvání vazby. Velmi spornou, dle mého názoru, zůstává otázka zákonné možnosti trvání vazby i po vyhlášení zprošťujícího rozsudku. Všiml jsem si také nekoherence maximální možné tříleté vazby se sazbami uvedenými v trestním zákoně, následkem čehož se tříletá vazba vyskytuje v praxi jen v minimálním počtu případů.

Je však nutné si uvědomit, že i vazební právo je živým mechanismem, a pro to, aby bylo kvalitní, je třeba vyvíjet neustálou aktivitu novelizační, výkladovou a samozřejmě praktickou.

Dovolím si vyslovit přání, aby široká odborná veřejnost nepolevila v neustálém uvědomování si citlivosti problematiky vazby, v neustálém vyvažování protichůdné síly dvou výše uvedených zájmů společnosti. Věřím pak, že i široká laická veřejnost a média budou lépe chápat, že vazba není trest a pomyslné misky vah spravedlnosti, na které společně pokládáme ony protichůdné zájmy, budou i nadále v rovnováze.

POUŽITÁ LITERATURA:

Monografická literatura:

- Balík, S. Advokacie včera a dnes, Aleš Čeněk, Plzeň, 2000.
- Fenykl, J., Fenyklová, P., Havlík, T., Růžička M., Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918-1996, C H Beck, Praha, 1997.
- Jelínek, J., Sovák Z. Trestní zákon a trestní řád, Linde, Praha, 2004.
- Jelínek, J., Draštík, A., Hasch, K., Nováková, J., Nováková, Š., Sovák, Z., Ševčík, V. Trestní právo procesní, Linde, Praha, 2007.
- Kadlecová, M., Mates, P., Schelle, K., Veselá, R., Vlček, E. Dějiny československého státu a práva, Masarykova univerzita, Brno, 1992.
- Klabouch, J. Staré české soudnictví, Orbis, Praha, 1967.
- Malý, K., Sivák, F. Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918, H and H, Praha, 1993.
- Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v čs. trestním řízení, Orbis, Praha, 1975.
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní, C.H. Beck, Praha, 2003.
- Novotný, O. O trestu a vězeňství, Academia, Praha, 1969.
- Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C. H. Beck, Praha, 2004.
- Růžek, A. a kol.: Trestní právo procesní, Karolinum, Praha, 1997.
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. Základy trestní odpovědnosti, Orac, Praha, 2003.
- Storch, F., Řízení trestní rakouské, díl II., Nakladatelství právní jednoty, Praha 1897.

- Šámal, P.: Základní zásady v trestním řízení v demokratickém systému, Sevt a.s, Praha, 1992.
- Šámal, P., Baxa J., Púry F., Trestní řád komentář, C H Beck, Praha, 2008.
- Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J.: Přípravné trestní řízení, C H Beck, Praha, 1997.
- Šimák, J., Tolar, J., Růžek, A., Doleský, A. Trestní řád a předpisy související, Orbis, Praha, 1953.
- Vantuch, P. Obhajoba obviněného, C.H. Beck, Praha, 2003.

Časopisecké články:

- Baxa, J. K některým problémům při rozhodování o vazbě v přípravném řízení očima soudce, Trestní právo, č. 12/1996.
- Císařová, D. Teoretické otázky výkonu vazby dle trestního řádu, Socialistická zákonnost, č. 1/ 1968.
- Čentěš, J. Vazba jako nejzávažnější zásah do základních práv a slobod, Trestněprávní revue, 5/2008, s. 133 a násl.
- Čentěš, J. Rozhodovanie o vazbe v prípravnom konaní a v konaní před súdom, Trestněprávní revue, 9/2008, s. 261 a násl.
- Draštík, A. K zákonným předpokladům rozhodnutí o vazbě, Trestní právo, č. 12/1997.
- Hanuš, L. K rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě dle § 71 trestního řádu, Trestněprávní revue, 11/2003, s. 321 a násl.
- Hanuš, L. Hrozba vysokého trestu v kontextu útěkové vazby, Právní rozhledy, 11/2004, s. 433 a násl.
- Hendrych, D. a kol. Právní slovník, C. H. Beck, Praha, 2001.
- Hulmáková, J. Nad slovenským trestním právem mládeže, Trestněprávní revue, 4/2007, s. 93 a násl.

- Jelínek, J. Novelizace trestního řádu v roce 1933, Bulletin advokacie, č. 3/1994.
- Jelínek, J. O novele trestního řádu 1991, Bulletin advokacie č.3/1992.
- Kmec, J. K právu obviněného na výslech v řízení o vazbě, Trestněprávní revue, 10/2004, s. 288 a násl.
- Krajský soud v Plzni, K možnosti vzít do vazby z důvodu vazby předstižné dle § 67 písm. C) TrŘ i osobu stíhanou pro bagatelní trestný čin, Právní rozhledy, 10/2007, s. 381 a násl.
- Kratochvíl, V. Vazba v trestním řízení z pohledu Listiny základních práv a svobod a Evropské úmluvy o lidských právech, Kriminalistika, č.2/1993.
- Král, V. K nové úpravě vazebního řízení, Bulletin advokacie, 11-12/2001.
- Kučera, P., Rizman, S., Teryngel, J. K rekodifikaci trestního řádu, Trestní právo, č.1/1996.
- Mach, V., Ještě k rozhodnutí soudu o vzetí do vazby, Trestní právo, č.3/1998.
- Mandák, V. Potřebujeme obligatorní vazbu? Československá kriminalistika, č.4/1970.
- Mandák, V. Důvody koluzní vazby po novele trestního řádu z roku 1995, Trestní právo č. 7-8/ 1996.
- Mandák, V. Předstižná vazba s přihlédnutím k novele trestního řádu z roku 1995, Bulletin advokacie č.4/1995.
- Mandák, V. Vazba není trest, Bulletin advokacie, 9/1996.
- Mandák, V. Jaký je výkon vazby?, Socialistická zákonnost, 4/1990
- Městský soud v Praze, K vazbě mladistvých v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Soudní rozhledy, 7/2005, s. 269 a násl.
- Nečada, V. Rekodifikace trestních kodexů v SR, Trestní právo, 5/2008, s. 31 a násl.

- Pácal, J. K rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě podle § 71 odst. 3 TrŘ, Právní zpravodaj, 10/2003, s. 15 a násl.
- Pařízek, I. Některé problémy prodloužení vazby, Trestní právo, 4/2001, s. 19 a násl.
- Petrová, R., Součková, K., K právu obviněného být slyšen při rozhodování o dalším trvání vazby, Bulletin advokacie, 2/2007, s. 38.
- Polák, P. Ještě jednou k výsledku obviněných ve vazebním řízení, Trestní právo, 12/2004, s. 12.
- Polák, P. K příslušnosti rozhodování o trvání vazby dle § 71 odst. 5, 7 TrŘ nadřízeným soudem v řízení o návrhu na delegaci dle § 25 TrŘ, Trestněprávní revue, 10/2004, s. 292 a násl.
- Polmová, O. K otázce započítávání vazby do trestu při žádosti o přeřazení do mírnějšího typu věznice, Trestněprávní revue, 11/2007, s. 319 a násl.
- Repík, B. K rozhodování státního zástupce o vazbě z hlediska čl. 5 odst. 4 EÚLP, Trestněprávní revue, 11/2005, s. 290 a násl.
- Repík, B. Několik poznámek k řízení o vazbě, Trestněprávní revue, 2/2005, s. 34 a násl.
- Růžička, M., Zezulová, J. Může soud, který rozhoduje o stížnosti proti některým rozhodnutím o vazbě, takové rozhodnutí zrušit a věc vrátit k novému projednání a rozhodnutí?, Trestněprávní revue, 3/2004, s. 81 a násl.
- Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, Lexis Nexis s.r.o., 9/2008.
- Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, Lexis Nexis s.r.o., 1/2007.
- Vantuch, P. Nahrazení vazby peněžitou zárukou, Právní rádce, 9/2003, s. 52 a násl.
- Vantuch, P. K zadržení obviněného (podezřelého) a rozhodnutí o něm, Bulletin advokacie, 2/1993.
- Vantuch, P. Důvody vazby, Právní rádce, 2/2003, s. 56 a násl.

- Vrchní soud v Praze, K opakovaní trestné činnosti jako důvodu předstížené vazby. K rozhodnutí o trvání vazby, Trestněprávní revue, 6/2005, s. 152 a násl.

Zákony:

- Zákon č. 650/2005 Z.z., Slovenský trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1969 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním – trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 209/1992 Sb., Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů

Prohlašuji, že jsem tuto rigorosní práci zpracoval sám a uvedl jsem všechny použité prameny.

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za podnětné a laskavé konzultace.

Seznam klíčových slov:

1. vazba
2. výslech
3. zadržení

Překlad klíčových slov do anglického jazyka:

1. custody
2. detention hearing
3. detention

OBSAH RIGOROSNÍ PRÁCE

Část první:

ÚVOD Vazba není trest.....	1
----------------------------	---

Část druhá:

POJEM A ÚČEL VAZBY

Pojem a účel vazby.....	3
Základní zásady a principy vazebního řízení.....	4

Část třetí:

HISTORIE VAZBY NA NAŠEM ÚZEMÍ

ODDÍL PRVNÍ – HISTORIE VAZBY OD ROKU 1873 DO ROKU 2001

Obecný úvod.....	7
Trestní řád č. 119/1873.....	7
Vojenský trestní řád soudní č. 131/1912.....	9
Období tzv. první republiky.....	9
Období tzv. druhé republiky a Protektorát Čechy a Morava.....	10
Zákon o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb.....	12
Trestní řád č. 87/1950 Sb.....	13
Trestní řád č. 64/1956 Sb.....	14
Trestní řád č. 141/1961 Sb.....	16

ODDÍL DRUHÝ – NOVELA TRESTNÍHO ŘÁDU Č. 265/2001 Sb.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. a charakteristika důležitých změn v úpravě vazby

Úvod.....	18
Nová úprava vazebních ustanovení v trestním řádu č. 141/1961 Sb. provedená tzv. velkou novelou.....	19
Závěr.....	28

Část čtvrtá:

ÚPRAVA VAZBY DE LEGE LATA

ODDÍL PRVNÍ- MATERIÁLNÍ PŘEDPOKLADY VAZBY.....

Materiální a formální vazební právo.....	29
Zákonné podmínky zajištění obviněného vazbou.....	29
ODDÍL DRUHÝ-DŮVODY VAZBY.....	32
Vazba útěková.....	32

Vazba koluzní.....	40
Vazba předstižná.....	48
Zpřísněné důvody vazby.....	52
ODDÍL TŘETÍ-ROZHODOVÁNÍ O VAZBĚ.....	54
Úvod.....	54
Rozhodnutí o vzetí do vazby.....	54
Stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby.....	61
Přezkoumávání důvodnosti vazby z úřední povinnosti.....	63
Změna vazebních důvodů.....	67
Žádost obviněného o propuštění z vazby na svobodu.....	68
ODDÍL ČTVRTÝ-JINÉ INSTITUTY NAHRAZUJÍCÍ VAZBU.....	70
Záruka zájmového sdružení a důvěryhodné osoby.....	71
Písemný slib.....	71
Dohled probačního úředníka.....	72
Peněžitá záruka.....	72
ODDÍL PÁTÝ-VAZBA MLADISTVÝCH.....	76

Část pátá:

SROVNÁNÍ S PRÁVNÍ ÚPRAVOU INSTITUTU VAZBY NA SLOVENSKU A V NĚMECKU.....	79
ÚVOD.....	79
SLOVENSKO.....	79
Změny Slovenského trestního řádu oproti původní úpravě.....	80
Rozhodování o vazbě.....	80
Důvody vazby.....	82
Nahrazení vazby jinými instituty.....	82
Žádost o propuštění z vazby na svobodu.....	83
Rozhodování o dalším trvání vazby a vazební lhůty.....	83
Rozhodnutí o prodloužení vazby.....	84
NĚMECKO.....	84
ZÁVĚR.....	86

Část šestá:

ÚVAHY O VAZBĚ DE LEGE FERENDA.....	87
---	-----------

Část sedmá:

ZÁVĚR.....	91
-------------------	-----------

Seznam použité literatury.....	93
Prohlášení a poděkování.....	98
Seznam klíčových slov a překlad.....	99

Cizojazyčné	
resumé.....	100
Obsah rigorosní práce.....	101